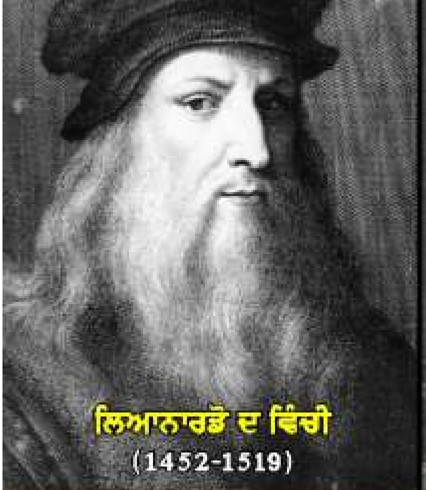
ਗਿਆਨ-ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼

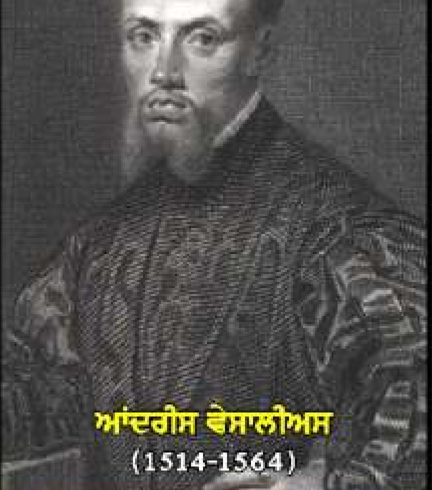
ਤਰਕਸ਼ੀਲ

TARKSHEEL

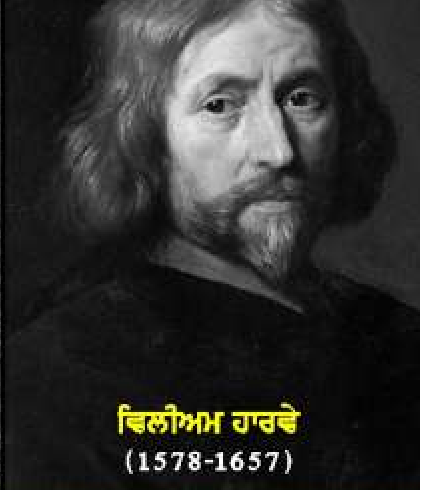
ਜੁਲਾਈ-ਅਗਸਤ 2014
July-August 2014



ਲਿਆਨਾਰਡੋ ਦ ਵਿੰਚੀ
(1452-1519)



ਆਂਦਰੀਸ ਵੇਸਾਲੀਅਸ
(1514-1564)



ਵਿਲੀਅਮ ਹਾਰਵੇ
(1578-1657)



ਅੰਤਰ ਝਾਤ :

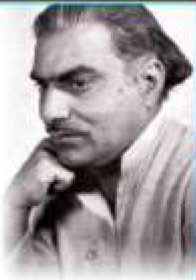
* ਵਿਚਾਰਵਾਦ ਤੇ ਧਰਮ (8)
* ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਯਾਤਰਾ (14)
* ...ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਤੇ ਵਿਵੇਕ (20)
* ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਕਾਰ (28)

... ਅਤੇ ਹੋਰ ਗਿਆਨ ਭਰਪੂਰ ਰਚਨਾਵਾਂ

20/-

ਮਰ ਚੁੱਕਿਆਂ ਲਈ ਅਰਦਾਸਾਂ ਅਤੇ ਤੋਹਫ਼ੇ ਹਰ ਮੁਲਕ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਲਈ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਪੱਕਾ ਵਸੀਲਾ ਹਨ ...ਲਾਲਾ ਹਰਦਿਆਲ

ਨਵੀਨ ਆਸ



ਬਾਵਾ ਬਲਵੰਤ

ਬੇ-ਆਸ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਇਹ, ਆਸ ਵਸਾਣੀ ਏ,
ਨਾ ਬੁਲਬੁਲਾ ਏ ਜੀਵਨ, ਨਾ ਦੁਨੀਆਂ ਹੀ ਫ਼ਾਨੀ ਏ।
ਇਸ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਫ਼ਾਨੀ ਨੂੰ ਘੜਿਆ ਏ ਅਮੀਰੀ ਨੇ,
ਹੈ ਲਾਭ ਅਮੀਰੀ ਨੂੰ, ਤੇ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਹਾਨੀ ਏ।
ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ, ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੇ, ਕੁਦਰਤ ਵੀ ਉਲਟ ਆਖੀ,
ਹਰ ਦਿਨ ਜਿਦਾ ਨੂਰੀ ਏ, ਹਰ ਰਾਤ ਸੁਹਾਣੀ ਏ।
ਦੌਲਤ ਹੀ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਨੇ, 'ਤਕਦੀਰ' ਬਣਾਈ ਏ,
ਇਹ ਚੀਜ਼ ਹੀ ਕਲਪਿਤ ਹੈ, ਬੇ-ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਏ ।
ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਵਸਾਇਆ ਏ, ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਨੇ,
ਭੁੱਖੀ ਹੀ ਰਹੀ ਮਰਦੀ, ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਏ।
ਹੁਣ ਜਨਤਾ ਸਿਰ ਚੁੱਕੇ ਕਿਉਂ, ਮੁਰਦਾ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਨੂੰ,
ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਯੁੱਗ ਅੰਦਰ, ਉਹ ਰਾਜਾ ਨਾ ਰਾਣੀ ਏ।
ਜੋ ਜਨਮਾਂ ਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ, ਚੱਕਰਾਂ 'ਚ ਫਸਾ ਰੱਖੇ,
ਉਹ ਗ਼ਲਤ ਹੈ ਚਾਹੇ, 'ਆਕਾਸ਼ ਦੀ ਬਾਣੀ' ਏ।
ਬਦਲੀ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਤੋਂ, ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਤੋਂ,
ਭੂਕਾਲ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਸਫ਼ ਉਲਟਦੀ ਜਾਣੀ ਏ।
ਉੱਚ ਮਿਸਰੀ-ਮਿਨਾਰਾਂ ਤੋਂ, ਹਰ ਤਾਜ ਮਹੱਲ ਅੰਦਰ,
ਸੋਨੇ ਦਿਆਂ ਹਰਫ਼ਾਂ ਵਿੱਚ, ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਏ।
ਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੁਪਨਾ ਏ, ਨਾ ਦੁਨੀਆ ਹੀ ਫ਼ਾਨੀ ਏ,
ਬੇ-ਆਸ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ, ਇਹ ਆਸ ਵਸਾਣੀ ਏ ।

ਮੁੱਖ ਪੰਨਾ :

ਅਨਾਟਮੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਮੱਮੀਜ਼

ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਖੋਜਾਂ ਲਈ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ 'ਚ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਰੱਦਦ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ 'ਚ ਖੋਜਾਂ ਲਈ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕਬਰਾਂ 'ਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਪੰਜਾਬ (ਰਜਿ.) ਦੇ ਸੁਹਿਰਦ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਅੰਗ/ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਇੱਕ ਲਹਿਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਈ ਹੈ।

ਧਰਮ ਦਾ ਆਧਾਰ ਭੂਤਾਂ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦਾ ਡਰ ਅਤੇ ਚੋਰਿਆਂ ਦੀ ਚਲਾਕੀ ਹੈ।
...ਸਟੈਂਡਲ

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ
ਬਲਬੀਰ ਲੌਂਗੋਵਾਲ
98153-17028
balbirchand1966@gmail.com

ਸੰਪਾਦਕੀ ਮੰਡਲ
ਰਾਮ ਸਵਰਨ ਲੱਖੇਵਾਲੀ
94173-62085
ramswarn@gmail.com
ਜਸਵੰਤ ਮੋਹਾਲੀ
98555-30721
jaswant_mohali@rediffmail.com
ਪਾਲ ਬਾਗਪੁਰ
94173-13738
ਜਸਵੰਤ ਜ਼ੀਰਖ
98151-69825
jaswantzirakh@gmail.com

-: ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ :-
ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਬਾਗਪੁਰ, 94174-27538
appuartpress@gmail.com

ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ :
ਅਵਤਾਰ ਗਿੱਲ, ਕੈਨੇਡਾ
ਨਵਦੀਪ, ਲੈਸਟਰ (ਯੂ.ਕੇ.)
ਮਾ. ਭਜਨ ਸਿੰਘ ਕੈਨੇਡਾ
ਬਲਦੇਵ ਰਹਿਪਾ, ਟਰਾਂਟੋ

ਚੰਦਾ
ਸਲਾਨਾ : 100/- ਰੁਪਏ
ਵਿਦੇਸ਼ : 25 ਯੂ.ਐਸ. ਡਾਲਰ

ਚੰਦੇ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਚੈੱਕ/ਡਰਾਫਟ ਉੱਪਰ 'ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਪੰਜਾਬ (ਰਜਿ.)' ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਆਨ ਲਾਈਨ ਪੰਜਾਬ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੈਂਕ ਦਾ ਖਾਤਾ ਨੰ: 0044000100282234

ਚੰਦੇ ਅਤੇ ਰਚਨਾਵਾਂ ਭੇਜਣ ਲਈ ਪਤਾ :
ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ,
ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਭਵਨ, ਸੰਘੇੜਾ ਬਾਈਪਾਸ,
ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਚੌਂਕ, ਬਰਨਾਲਾ-148101 (ਪੰਜਾਬ)
ਫੋਨ: 01679-241466

ਬਲਵਿੰਦਰ ਬਰਨਾਲਾ ਪ੍ਰਿੰਟਰ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਅਤੇ ਮਾਲਕ (ਤਰਫ਼ੋਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਪੰਜਾਬ (ਰਜਿ.) ਨੇ ਅੱਪੂ ਆਰਟ ਪ੍ਰੈਸ ਸ਼ਾਹਕੋਟ (ਜਲੰਧਰ) ਤੋਂ ਛਪਵਾ ਕੇ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਪੰਜਾਬ (ਰਜਿ.) ਬਰਨਾਲਾ (ਬਰਨਾਲਾ) ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ।

ਤਤਕਰਾ

ਸੰਪਾਦਕੀ	1
ਕੀ ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ?	2-5
ਖ਼ੋਜ ਖਬਰ	6
ਹਵਾ 'ਚ ਲਿਖੇ ਹਰਫ਼	7
ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਦਾ ਸਫ਼ਰ (ਵਿਚਾਰਵਾਦ ਤੇ ਧਰਮ ਵੱਲੋਂ ਡਾਹੇ ਅੜਿੱਕੇ)	8-13
ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਯਾਤਰਾ	14-17
ਮਨੋਰੋਗ ਮਾਹਿਰ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ	18-19
ਧਰਮ, ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਵਿਵੇਕ	20-22
ਜਗਿਆਸਾ	23
ਕੇਸ ਰਿਪੋਰਟ	24-25
ਵੰਨਗੀ	26-27
ਟੂਣੇ, ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਕਾਰ	28-31
ਮੈਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਕਿਵੇਂ ਬਣਿਆ	32-33
ਭੱਜੋ ਨਾ, ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲੋ	34-36
ਆਓ ਜਾਦੂ ਸਿੱਖੀਏ	37
ਉਹ ਦਿਨ ਵੀ ਕੀ ਦਿਨ ਸਨ (ਬਾਲ ਕਹਾਣੀ)	38-39
ਪੁਸਤਕ ਰੀਵਿਊ	40-41
ਦਸ ਸਵਾਲ	42-43
ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਆਗੂ ਸੁਖਵੰਤ ਬਰਨਾਲਾ ਦਾ ਘਾਟਾ	44
ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ	45-46
ਪੇਸ਼ ਕਦਮੀਆਂ	47-52

ਕੰਪੋਜ਼ਿੰਗ:
ਨੀਰਜ ਕੁਮਾਰ 84277-55241

ਇਹ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੰਬਰ 4-93 ਆਡੀਟਰ ਪੰਜਾਬ, (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ) ਮਿਤੀ 17-1-94 ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿੱਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ।

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਪੱਛਮੀ ਲੇਖਿਕਾ ਵੇਂਡੀ ਡੋਨਿਜਰ ਦੀ ਖ਼ੋਜ ਭਰਪੂਰ ਕਿਤਾਬ 'ਦ ਹਿੰਦੂਜ਼ : ਐਨ ਆਲਟਰਨੇਟਿਵ ਹਿਸਟਰੀ' ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨੇ ਹਿੰਦੂਤਵਵਾਦੀ ਹਮਲੇ ਦਾ ਤਾਜਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਰਿਟਾਇਰਡ ਹਿੰਦੂ ਸਕੂਲ ਮਾਸਟਰ ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਬਤਰਾ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੁਕੱਦਮੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ-ਨਾਮਵਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ 'ਪੈਂਗੁਇਨ ਇੰਡੀਆ' ਨੇ ਬਤਰਾ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਦਿਆਂ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀਆਂ ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਵਿਕਰੇਤਾਵਾਂ ਕੋਲ ਗਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਾਪਸ ਮੰਗਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਪੈਂਗੁਇਨ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 295 ਏ ਅਧੀਨ ਤਜਵੀਜਤ ਸ਼ਜਾ ਦੇ ਡਰ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਹੈ। ਬਤਰਾ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਧਰਮ ਗੁਰੂਆਂ ਅਤੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੂਤਵਵਾਦੀਆਂ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ 'ਆਦਰਸ਼ ਹਿੰਦੂ ਨਾਰੀ' ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਦੇ ਉਲਟ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਰਚਨ ਕਾਲ ਨੂੰ 'ਗਲੋਰਿਅਸ ਸੈਕਸ਼ੂਅਲ ਓਪਨਨੈੱਸ ਐਂਡ ਇਨਸਾਈਟ' ਦਾ ਕਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਬਤਰਾ ਸਾਧਾਰਨ ਸਕੂਲ ਮਾਸਟਰ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਏ.ਕੇ. ਰਾਮਾਨੁਜਮ ਦੇ ਲੇਖ 'ਥ੍ਰੀ ਹੰਡਰਡ ਰਾਮਾਇਣਜ : ਫਾਈਵ ਐਗਜ਼ਾਂਪਲਜ ਐਂਡ ਥ੍ਰੀ ਨੋਟਿਸ ਆਨ ਟ੍ਰਾਂਸਲੇਸ਼ਨ' ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚੋਂ ਹਟਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ (1998-2004) ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸ੍ਰੋਤ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ ਮੁਰਲੀ ਮਨੋਹਰ ਜੋਸ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਲਾਹਕਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਸਕੂਲੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂਤਵਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ, ਕਰਾਉਣ ਕਾਰਣ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਭਾਰਤ ਦਾ 'ਅਖੌਤੀ' ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਡੀਂਗਾ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰਚਾਰ-ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਰਨਾ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਦਾ ਫਰਜ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੀ ਆੜ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਬੌਧਿਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਚਿੰਤਨ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰ (ਲੋਕਪੱਖੀ) 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਿਤਾਬ ਤੇ ਇਹ ਤਾਜਾ ਵਾਰ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਆਲੋਚਕਾਂ ਦਾ ਮੱਤ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਅਤੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨੀ ਆਲੋਚਕ ਜੀ.ਪੀ. ਦੇਸਪਾਂਡੇ ਨੇ 'ਇਕਨਾਮਿਕ ਐਂਡ ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਵੀਕਲੀ' ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦਾ ਵਿਸਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪੁਸਤਕ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਗੁਜਰਾਤ ਦੰਗਿਆਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਇੱਕ ਅਧਿਐਨ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਇਹ ਧਾਰਾ ਰਾਜਨੀਤਕ-ਇਤਿਹਾਸਕ-ਸਮਾਜਿਕ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਰੋੜਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਲੇਖਕ ਤੇ ਐਲਾਨੀਆ 'ਸੈਂਸਰਸ਼ਿੱਪ' ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਸਾਹਿਤਕ, ਜਮਹੂਰੀ, ਲੋਕ ਹਿਤੂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਏਜੰਡਾ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

11 ਜੁਲਾਈ ਆਬਾਦੀ ਦਿਵਸ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼:

ਕੀ ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ?



ਹੇਮ ਰਾਜ ਸਟੈਨੋ

ਆਏ ਸਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ ਜੁਲਾਈ 11 ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਸੋਂ-ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ 1989 ਤੋਂ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਿਵਸ ਜੁਲਾਈ 11, 1987 ਨੂੰ ਹੋਈ ਸੰਸਾਰ ਵਸੋਂ ਦੀ ਪੰਜ ਅਰਬ ਵਸੋਂ ਹੋ ਜਾਣ 'ਤੇ ਮਨਾਇਆ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆ। ਇਸ ਸਾਲ ਜੁਲਾਈ 1, 2014 ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕੁੱਲ ਵਸੋਂ 7 ਅਰਬ ਤੋਂ ਟੱਪ ਜਾਣ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਵੀ ਇਹ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਆਪਾਂ ਆਪਣੀ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਹੀ ਕੇਂਦਰਤ ਰੱਖਾਂਗੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਬਾਰੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਸਵਾ ਅਰਬ ਦੇ ਲਗਭਗ ਹੈ ਜੋ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਚੀਨ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਸਾਥੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਘਣਤਾ ਭਾਵ ਇੱਕ ਕਿੱਲੋਮੀਟਰ 'ਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਦੇਖੀਏ। ਮੋਨਾਕੋ 'ਚ 43,000 ਹਜ਼ਾਰ, ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ 'ਚ 22,000 ਹਜ਼ਾਰ ਅਤੇ ਮਾਲਟਾ 'ਚ 1282 ਮਨੁੱਖ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਇੱਕ ਕਿੱਲੋਮੀਟਰ 'ਚ 382 ਮਨੁੱਖ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਘਣਤਾ ਪੱਖੋਂ ਦੇਖਿਆਂ ਵੀ ਸਾਡਾ ਮੁਲਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲਾ ਮੁਲਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ 2100 ਤੱਕ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੋ ਅਰਬ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇੱਕ ਕਿੱਲੋਮੀਟਰ 'ਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 764 ਹੀ ਬਣੇਗੀ ਭਾਵ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫਿਰ ਵੀ ਨਹੀਂ।

ਹੁਣ ਸੁਆਲ ਕਿ ਕੀ ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹੀ ਭੁੱਖਮਰੀ, ਗਰੀਬੀ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ, ਕੁਪੋਸ਼ਣ, ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਘੱਟ ਹੋਣ, ਮਹਿੰਗਾਈ,ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ। ਆਓ ਸਾਰੇ ਨੁਕਤਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੀਏ।

ਭੁੱਖਮਰੀ: ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਔਸਤ 7000 ਮਨੁੱਖ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਚ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ 1997-2007 ਭਾਵ 10 ਸਾਲਾਂ ਦਰਮਿਆਨ 13 ਲੱਖ ਟਨ ਅਨਾਜ ਗਲ-ਸੜ੍ਹ ਗਿਆ ਭਾਵ ਇੱਕ ਸਾਲ 'ਚ 13000 ਟਨ। ਜੇਕਰ ਹੋਰ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਖੁਰਾਕੀ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਵੀ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਮਰਨ ਵਾਲੇ 7000 ਇਨਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਗਭਗ ਪੰਜ ਕਿੱਲੋ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਇਹ ਅਨਾਜ ਵੰਡ ਕੇ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਬਚਾਇਆ ਹੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵੀ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਪਰ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸਾਫ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਅਨਾਜ ਦੀ ਥੁੜ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭੁੱਖਮਰੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹਕੂਮਤਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਨੀਤ ਅਤੇ ਨੀਤੀ ਹੈ।

ਹਾਂ, ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਜੋ ਅਤੇ ਜਿੰਨੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। 1950-ਵਿਆਂ 'ਚ ਖੁਰਾਕੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਚੀਨ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਨਾਲੋਂ ਪਿੱਛੇ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਚੀਨ 4 ਕਰੋੜ 60 ਲੱਖ ਟਨ ਖੁਰਾਕੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ 2 ਕਰੋੜ 50 ਲੱਖ ਟਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਇਹ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣ 'ਚ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ 60 ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ 600 ਖੇਤਬਾੜੀ ਖੋਜ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹਨ। ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਦੇਸ਼, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਚੀਨ ਕੋਲ ਵੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਾਇੰਸੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਮੁਹਾਰਤ (expertise) ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਖੇਤੀ 'ਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਕਰਕੇ ਪਦਮ ਵਿਭੂਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਂਦੇਵੱਪਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ "ਜਿਹੜਾ ਕੁੱਝ ਅਸੀਂ 65 ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ, ਉਹ 5-6 ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਨਵੀਂ ਖੇਤੀ-ਨੀਤੀ ਬਣਾ ਲਵੇ। ਉਹ ਅੱਗੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਅੱਜ ਤੋਂ ਵੀ ਦੁੱਗਣੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਧੂ (ਜ਼ੋਰ-ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ) ਖੁਰਾਕੀ ਵਸਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਸਕਦੇ

ਹਾਂ।"

ਇਸ ਲਈ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਹਕੂਮਤਾਂ ਇਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ? ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਅਨਾਜ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਵੀ ਗੱਲ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਵੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹਕੂਮਤਾਂ ਹੀ ਕਸੂਰਵਾਰ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ।

ਗਰੀਬੀ: ਕੀ ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਗਰੀਬੀ ਹੈ? ਸਾਡੀਆਂ ਹਕੂਮਤਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਮਦਨ 74,920 ਰੁਪੈ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ 80 ਕਰੋੜ ਲੋਕ 20 ਰੁਪੈ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹਨ। 20 ਰੁਪੈ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਾਲ ਦੀ ਆਮਦਨ ਹੋਈ 7200 ਰੁਪੈ। ਫਿਰ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ 74,920 ਰੁਪੈ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਾਲੇ ਦਾਅਵੇ ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ? ਠੁੱਸ। ਦਰਅਸਲ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮਦਨ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਇਸ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਕੂਮਤਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਹੋਰ ਲਵੋ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਅੱਜ-ਕੱਲ 62 ਖਰਬਾਂ-ਪਤੀ ਵੀ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਅਮੀਰਾਂ ਦਾ 14000 ਕਰੋੜ ਦਾ ਕਾਲਾ ਧਨ ਸਵਿੱਸ ਬੈਂਕਾਂ 'ਚ ਪਏ ਹੋਣ ਦੀ ਖਬਰ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਧਨ-ਦੌਲਤ 'ਚ ਪਿਛਲੇ ਇੱਕ ਦਹਾਕੇ 'ਚ ਹੀ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਉਪਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਗਰੀਬੀ ਫਿਰ ਵੀ ਰਹਿ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂ? ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਲਵੋ। ਜੇਕਰ ਉਸ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਪੰਜ ਜੀਆਂ ਦੀ ਆਮਦਨ 'ਚ ਵਾਧਾ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ 20,000 ਰੁਪੈ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਧਕੇ ਇੱਕ ਲੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਜੀਅ ਕੋਲ ਵੀਹ-ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪੈ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਕੋਲ 80,000 ਰੁਪੈ ਹੋਣ ਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਚਾਰਾਂ ਕੋਲ ਪੰਜ-ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪੈ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਸਿੱਧਾ 'ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਧਨ-ਦੌਲਤ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਹੀ ਹੜੱਪ ਗਿਆ। ਬਿਲਕੁਲ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਧਨ-ਦੌਲਤ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਕੁੱਝ ਕੁ ਧਨ-ਕੁਬੇਰਾਂ ਕੋਲ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਚੂਨ-ਭੂਨ ਹੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਵਸੋਂ ਕੋਲ ਗਈ। ਸੋ ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ, ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਕਾਰਨ ਧਨ-ਦੌਲਤ ਦੀ ਅਣਸਾਵੀਂ ਵੰਡ ਹੈ।

ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ: ਕੀ ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਹੈ। ਮੰਨ ਲਓ ਆਬਾਦੀ ਜਿੰਨੀ ਅੱਜ ਹੈ ਇਹ ਉੱਥੇ ਦੀ ਉੱਥੇ ਹੀ ਖੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਬੇਰੁਗਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਵਧੇਗੀ? ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਆਪਣਾ ਮੁਨਾਫਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ 100 ਮਜ਼ਦੂਰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਨ ਉੱਥੇ ਹੁਣ ਉਹ 20 ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 80 ਮਜ਼ਦੂਰ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਸਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਇਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋਰ ਮਜ਼ਦੂਰ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ 'ਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦਾ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ: ਪਹਿਲਾ, ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੈਦਾਵਾਰ 'ਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ, ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਕਿਰਤੀ ਵਿਹਲੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਰਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਰਤੀਆਂ ਅੰਦਰ ਸਸਤੀ ਤੋਂ ਸਸਤੀ ਉਜਰਤ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਹੋੜ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਜਰਤ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਹਾਲਤ ਦਾ ਲਾਹਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਆਹ ਮਨਰੇਗਾ ਵਰਗੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ 'ਚ 100 ਦਿਨ ਦੇਣ ਪਿੱਛੇ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਕੀ ਨੀਤੀ ਹੈ? ਇਹੀ ਕਿ ਇਹ ਸਹਿਕਦੇ ਰਹਿਕੇ ਜਿੰਦਾ ਰਹਿਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 265 ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਵਿਹਲੇ ਰੱਖਕੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਲਈ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਕਿਰਤੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ਬਣਾਈ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕੇ (ਇਹੋ ਕੁੱਝ ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਖੇਤਰ 'ਚ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ)।

ਗੱਲ ਮੁਕਾਓ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੀ ਜਮਾਂਦਰੂ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਹੈ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਵਧਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਂ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦਾ ਵਧਣਾ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਲਈ ਇਸ ਪ੍ਰਬੰਧ 'ਚੋਂ ਫੁੱਟਦੀ ਇੱਕ ਜ਼ਹਿਰਲੀ ਗੰਦਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ।

ਕੁਪੋਸ਼ਣ: ਜੇਕਰ ਮਰਦਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਹਰ ਦੂਸਰਾ ਬੱਚਾ ਕੁਪੋਸ਼ਣ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਹੀ ਹਾਲ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਕੁਪੋਸ਼ਣ ਦਾ ਸਾਫ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮੌਤਾਂ ਹੋ

ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਤੁਲਤ ਭੋਜਨ ਦਾ ਪੈਮਾਨਾ ਕੀ ਹੈ? ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਔਸਤ ਸਰੀਰਕ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਾਲਗ ਪੁਰਸ਼ ਲਈ 520 ਗ੍ਰਾਮ, ਔਸਤ ਸਰੀਰਕ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬਾਲਗ ਔਰਤ ਲਈ 440 ਗ੍ਰਾਮ, 10-18 ਦੇ ਲੜਕੇ ਲਈ 420 ਅਤੇ 10-18 ਦੀ ਲੜਕੀ ਲਈ 380 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਅਨਾਜ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਾਲ 2008-09 ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਹਰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ 548 ਗ੍ਰਾਮ ਅਨਾਜ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਨਾਜ ਦੀ ਥੁੜ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਅਨਾਜ ਦੀ ਕਾਣੀ ਵੰਡ ਹੋਈ। ਇਸ ’ਚ ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ।

ਸਿਹਤ ਸਿਹੂਲਤਾਂ: ਸਿਹਤ ਬਾਰੇ ਬਾਕੀ ਗੱਲ ਛੱਡਕੇ ਜੇਕਰ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਕਰਕੇ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਮੁਢਲੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦਵਾਈਆਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਹੁਣ ਇਸਦਾ ਸੱਚ ਦੇਖੋ।

ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਜੇਕਰ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦਵਾਈਆਂ ਮੁਫਤ ਦੇਣੀਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕੁੱਲ ਖਰਚਾ 30,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ ਖਰਚ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਜਟ ’ਚ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਨੂੰ 5 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ ਦੀਆਂ ਛੋਟਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਇਹ ਛੋਟਾਂ ਨਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਤਾਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 15-16 ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦਵਾਈਆਂ ਮੁਫਤ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਲਈ ਦਵਾਈਆਂ ਨਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣ ਪਿੱਛੇ ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। ਕਾਰਨ ਹੈ ਹਕੂਮਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ’ਚ ਉਗਰਾਹੇ ਗਏ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਅਮੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਲਕਾਂ ਵੱਲ ਕਰਨ ਦੇਣਾ।

ਮਹਿੰਗਾਈ: ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਵੱਧ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਆ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ 80 ਕਰੋੜ ਲੋਕ 20 ਰੁਪੈ ਨਾਲ ਜੂਨ ਹੰਢਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਲਾਂ 20 ਰੁਪੈ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕੀ ਵੱਧ ਖਰੀਦ ਲਵੇਗਾ? ਸੋ ਇਹ ਤਰਕ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਹੀ ਜੜ੍ਹੋਂ ਹਿੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਕਰਕੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਖਰੀਦਦਾਰ ਵੱਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿੰਗਾਈ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮੰਗ ਵਧਣ ਨਾਲ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦੇ ਵਧ ਜਾਣ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਇਹ ਪੂਰਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੰਗ ਵਧ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਕੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਘਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ? ਜੇਕਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਘਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਵਧੀ ਕੀਮਤ ’ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ? ਇਸ ਲਈ ਮੰਗ ਵਧ ਜਾਣ ’ਤੇ ਕੀਮਤਾਂ ਵਧ ਜਾਣਾ ਕੁੱਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਤੀਸਰਾ, ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਉਜਰਤਾਂ ਦੇਣ ਕਰਕੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਕੀਮਤ ਉਜਰਤਾਂ ਤੋਂ ਤੈਅ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਓ ਇਸਦਾ ਸੱਚ-ਝੂਠ ਦਾ ਨਿਤਾਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਾਂ ਦੇਖੀਏ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕਿਵੇਂ ਤੈਅ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਉਂਝ ਇਹ ਕਾਫੀ ਲੰਬਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪਾਂ ਸੰਖੇਪ ਤੌਰ ’ਤੇ ਹੀ ਵਿਚਾਰਾਂਗੇ। ਕੁਰਸੀ-ਮੇਜ਼ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੀ ਲਵੋ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੱਚੇ ਮਾਲ ਵਜੋਂ ਲੱਕੜ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਰਤ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੰਦ-ਸੰਦੇੜੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਰਤ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਕਿਰਤ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਕੁਰਸੀ-ਮੇਜ਼ ’ਚ ਕਿੰਨੀ ਕਿਰਤ ਲੱਗੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਤੈਅ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਿੰਟ ਦੀ ਮਿੰਟ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਇਸ ਸਾਰੇ ਅਮਲ ’ਚੋਂ ਮਨਫੀ ਕਰ ਦੇਵੋ, ਫਿਰ ਕੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ? ਸਿਰਫ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ’ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਦਰਖਤ। ਲਓ ਕਰ ਲਵੋ ਕੀਮਤ ਤੈਅ! ਉਜਰਤਾਂ ਦਾ ਘੱਟ ਜਾਂ ਵੱਧ ਹੋਣਾ ਕਿੱਥੇ ਗਿਆ?

ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ-ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਮੇਜ਼- ਦੀ ਕੀਮਤ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਭਾਵ 100 ਰੁਪੈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਸਾਫ ਅਰਥ ਇਹ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ’ਚ ਲੱਗੀ ਕਿਰਤ ਇੱਕੋ-ਜਿੰਨੀ ਹੈ। ਸੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਕੀਮਤ ਉਸ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀ ਕਿਰਤ ਤੋਂ ਤੈਅ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਉਜਰਤਾਂ ਦੇ ਵਧਣ ਨਾਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਮਹਿੰਗਾਈ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਨਿਰੋਲ ਤੌਰ ’ਤੇ ਕੋਰਾ ਝੂਠ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮਹਿੰਗਾਈ ਕਿਉਂ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਖਬਰ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਦੇਖੋ।

ਅੱਜ ਕੱਲ ਤੰਬਾਕੂ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਆਮ ਹੈ। ਮਿਤੀ 22 ਜੂਨ, 2014 ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਖਬਾਰ ਦ ਹਿੰਦੂ 'ਚ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਹਤ ਮੰਤਰੀ ਡਾ.ਹਰਸ਼ਵਰਧਨ ਦਾ ਇੱਕ ਬਿਆਨ ਛਪਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ 2014 ਦੇ ਬੱਜਟ 'ਚ ਸਿਗਰਟ ਅਤੇ ਬੀੜੀ ਦਾ ਮੁੱਲ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੰਬਾਕੂ-ਨੋਸ਼ੀ ਕਰਕੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਬਚ ਸਕਣਗੀਆਂ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਅੱਗੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੀੜੀਆਂ-ਸਿਗਰਟਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤਾਂ ਵਧਾਉਣ ਨਾਲ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਤੰਬਾਕੂ ਵਸਤਾਂ ਤੋਂ 38,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ ਦਾ ਮਾਲੀਆ ਮਿਲੇਗਾ ਉਦੋਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤਰਕ ਦੀ ਫੂਕ ਸਰਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਦੇਖੋ, ਕਿਰਤੀਆਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਨਾ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਬੀੜੀਆਂ-ਸਿਗਰਟਾਂ ਦੀ ਮਹਿੰਗਾਈ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਤੰਬਾਕੂ ਵਰਤਣ ਦੇ ਹੱਕ 'ਚ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਪਰ ਜੇਕਰ ਹਰਸ਼ਵਰਧਨ ਨੂੰ ਜਨਤਾ ਦੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਦਾ ਹੀ ਫਿਕਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਸਤਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਹੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦੇ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਤਵ ਮੌਤਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਕੇ ਮਾਤ ਪਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਤਵ ਤਾਂ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨਾ ਭਰਨ ਦਾ ਅਤੇ ਅੱਗੋਂ ਇਸ 'ਚੋ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗੱਫੇ ਵਰਤਾਉਣਾ ਹੈ।

ਸੋ ਮਹਿੰਗਾਈ ਨਾ ਤਾਂ ਵੱਧ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਖਰੀਦਣ ਕਰਕੇ, ਨਾ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਵੱਧ ਉਜਰਤ ਕਰਕੇ , ਨਾ ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਕਰਕੇ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਹਕੂਮਤੀ ਨੀਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਵਧਦੀ ਹੈ।

ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋਣਾ: ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਕਰਕੇ ਊਰਜਾ ਦੀ ਖਪਤ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵਧਦੀ ਵਸੋਂ ਘਟਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਲਲਕਾਰ ਦੇ ਮਈ-ਜੂਨ, 2011 ਦੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਮੀਨਾਲੀ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਦਾ ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਲੇਖ ਛਪਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਟੇਬਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਦਰਸਾਇਆ ਕਿ "ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਹੇਠਲੀ 20 % ਗਰੀਬ ਆਬਾਦੀ ਦੁਆਰਾ ਊਰਜਾ ਦੀ ਕੁੱਲ 4 % ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਉੱਪਰਲੀ 20 % ਦੁਆਰਾ 58 % ਊਰਜਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ....ਇਵੇਂ 20% ਹੇਠਲੀ ਗਰੀਬ ਵਸੋਂ ਦਾ ਵਾਹਨਾਂ ਵਰਤਣ ਦਾ ਹਿੱਸਾ 1% ਹੈ ਅਤੇ 20% ਉੱਪਰਲੀ ਅਮੀਰ ਵਸੋਂ 87 % ਵਾਹਨ ਵਰਤਦੀ ਹੈ।" ਪਰ ਆਪਾਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵਧਦੀ ਵਸੋਂ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੇਠਲੀ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਵਸੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੰਨ ਲਵੋ ਇਹ ਗਰੀਬ ਵਸੋਂ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ 'ਤੇ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਫਿਰ ਕਿੰਨੀ ਊਰਜਾ ਬਚੇਗੀ? ਸਿਰਫ 4 %। ਹੁਣ ਮੰਨ ਲਵੋ ਉਪਰਲੀ ਸਭ ਤੋਂ ਅਮੀਰ 20 % ਵਸੋਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਊਰਜਾ ਬਚੇਗੀ 58 %। ਇਹੀ ਗੱਲ ਵਾਹਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। **ਇਸ ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਤੇ ਗਰੀਬ ਵਸੋਂ ਊਰਜਾ ਦੀ ਵੱਧ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਾਤਾਵਰਣ-ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਤਿ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਆਬਾਦੀ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਹੇਕ ਕਿਸ ਖਾਤਰ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ? ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਜਾਂ ਅਮੀਰ ਲਾਣੇ ਲਈ?**

ਸਿੱਟਾ:ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਦਾ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਭੁੱਖਮਰੀ, ਗਰੀਬੀ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ, ਕੁਪੋਸ਼ਣ, ਮਹਿੰਗਾਈ, ਵਾਤਾਵਰਣ, ਗੱਲ ਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ (ਕਾਰਨ) ਇੱਥੇ ਲੁੱਟ 'ਤੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਸਰਿਆ ਅਣਸਾਵੀਂ ਵੰਡ ਵਾਲਾ ਅਨਿਆਈਂ ਸਮਾਜਕ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਅੱਜ ਲੋੜ ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਝੋਰੇ 'ਚ ਝੁਰੀ ਜਾਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇੱਥੇ ਬਰਾਬਰੀ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਨਿਆਈਂ ਸਮਾਜ ਸਿਰਜਣ ਵੱਲ ਵਧਣ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਅਤੇ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਅੱਗੇ ਕਦਮ ਵਧਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ, ਸੁਚੇਤ ਜਾਂ ਅਚੇਤ ਰੂਪ 'ਚ ਬਣੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ-ਪੱਖੀ ਢਾਡੀਆਂ ਦੇ ਆਬਾਦੀ-ਦਿਵਸ 'ਤੇ ਆਬਾਦੀ ਘਟਾਉਣ ਦੇ ਗੁੰਮਰਾਹ-ਕਰੂ ਅਤੇ ਮਗਜ਼-ਖਾਊ ਨਾਹਰੇ ਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਹੇਕ 'ਚ ਹੇਕ ਮਿਲਾਉਂਦਿਆਂ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਖਰਾਬ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਸ੍ਰੋਤ : ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਲਲਕਾਰ' ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ

ਮੋ: 98769-53561

ਧਰਤੀ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਮਿਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਭੰਡਾਰ

ਖੋਜਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਦੇ 643 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅੰਦਰ ਮੈਂਟਲ ਚੱਟਾਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਭੰਡਾਰ ਲੱਭਿਆ ਹੈ।

ਨੌਰਥ ਵੈਸਟਰਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਨਿਊ ਮੈਕਸੀਕੋ ਦੇ ਖੋਜਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਪਾਣੀ ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਤਰਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਅੰਸ਼ ਧਰਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੱਟਾਨ ’ਚ ਬੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਨੌਰਥ ਵੈਸਟਰਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਸਟੀਫ ਜੈਕਬਸੇਨ ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਨਿਊ ਮੈਕਸੀਕੋ ਦੇ ਬਰੈਂਡ ਐਸ ਨੇ ਖੋਜਿਆ ਕਿ ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ’ਚ ਧਰਤੀ ਹੇਠਾਂ 643 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਡੂੰਘੇ ਮੈਗਮਾਂ ਪਾਕੇਟਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੂੰਘਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਹੋਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ।

ਵਿਗਿਆਨੀ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕਿਆਸ-ਅਰਾਈਆਂ ਲਾਉਂਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਧਰਤੀ ਦੇ ਪਰਦੇ ਅੰਦਰ ਚੱਟਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਧਰੇ ਪਾਣੀ ਹੈ, ਜੋ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਦਾ ਇਹ ਅੰਦਰਲਾ ਖੇਤਰ ‘ਟਰਾਂਸੀਜਨ ਜ਼ੋਨ’ ਹੈ। ਇਹ ਖੇਤਰ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸੌਰ ਊਰਜਾ ਅਧਾਰਿਤ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਪ੍ਰੀਖਣ

ਸੌਰ ਊਰਜਾ ਨਾਲ ਸੰਚਾਲਿਤ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੇ ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ ’ਚ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰੀਖਣ ਉਡਾਨ ਭਰੀ। ਇਹ ਜ਼ਹਾਜ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਚੱਕਰ ਲਗਾਏਗਾ। ‘ਸੋਲਰ ਇੰਪਲਸ-2’ ਨੇ ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ ਸਥਿੱਤ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਉਡਾਨ ਭਰੀ ਤੇ ਦੋ ਘੰਟੇ ਤੱਕ ਅਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਚੱਕਰ ਲਗਾਉਣ ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਨੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਲੈਂਡਿੰਗ ਕੀਤੀ। ਸਵਿਟਰਜ਼ਲੈਂਡ ਦੇ ਪਾਇਲਟ ਆਂਦਰੇ ਬ੍ਰੋਸਬਰਗ ਤੇ ਬਾਰਟਰੈਂਡ ਪਿਕਾਰਡ ਨੇ ਇਸ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ’ਚ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਬੈਠ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਹਾਜ਼ ਸਾਲ 2015 ’ਚ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਇੰਜਣ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਪੰਜ ਦਿਨ ਤੱਕ ਉਡਾਨ ਭਰੇਗਾ। ‘ਸੋਲਰ ਇੰਪਲਸ-2’ ਦੇ ਡੈਨੇ ਦੀ ਲੰਬਾਈ 72 ਮੀਟਰ ਹੈ, ਜੋ ਬੋਇੰਗ 747 ਜੈਟ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਡੈਨੇ 17 ਹਜ਼ਾਰ ਸੋਲਰ ਸੈਲਸ ਨਾਲ ਢਕੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਜਹਾਜ਼ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਊਰਜਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦਿਨ ਸਮੇਂ ਸੋਲਰ ਸੈਲਸ 633 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਵਜ਼ਨੀ ਬੈਟਰੀ ਨੂੰ ਚਾਰਜ ਕਰਨਗੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਤ ’ਚ ਵੀ ਉਡਾਨ ਭਰ ਸਕੇਗਾ। ਇਸ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਵਜ਼ਨ 2300 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਕਾਰ ਜਿੰਨਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ’ਚ ਹੋਵੇਗੀ ਸੁਪਰਨੋਵਾ ਧਮਾਕੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ

ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ 60 ਹਜ਼ਾਰ ਅਰਬ ਗੁਣਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਲੇਜ਼ਰ ਬੀਮ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ’ਚ ਸੁਪਰਨੋਵਾ ਵਿਸਫੋਟ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਦਾ ਸਫਲ ਪ੍ਰੀਖਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ’ਚ ਸਭ ਤੋਂ ਊਰਜਾਵਾਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ’ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੁਪਰਨੋਵਾ ਵਿਸਫੋਟ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ’ਚ ਇਕ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦਲ ਨੇ ਪੁਲਾੜ ’ਚ ਸੁਪਰਨੋਵਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ’ਚ ਇਸਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਈਜਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਕਸਫੋਰਡ ’ਚ ਭੌਤਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਗਿਯਾਨਲੁਕਾ ਗ੍ਰੇਗੋਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ’ਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ’ਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਦੂਰੀ ’ਤੇ ਹਨ। ਗ੍ਰੇਗੋਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸਲ ’ਚ ਭੌਤਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਬੁਢਾਪਾ ਰੋਕਦੀ ਹੈ ਬਹੁ-ਭਾਸ਼ੀ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਬੋਲਣ ਨਾਲ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਬੁੱਢੇ ਹੋਣ ਦੀ ਗਤੀ ਹੌਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਸਬੰਧੀ ਗਿਰਾਵਟ ’ਚ ਕਮੀ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਅਧਿਐਨ ’ਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ। ਖੋਜੀਆਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਦੋ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਬੋਲਣ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ’ਚ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਖੋਜ ਦੇ ਮੁੱਖ ਲੇਖਕ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਐਡਿਨਬਰਗ ਦੇ ਡਾ. ਥਾਮਸ ਬਾਕ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕੀਤਾ ਗਏ ਅਧਿਐਨ ਨੂੰ ਅੰਜ਼ਾਮ ਦਿੱਤਾ।



ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜਣ ਲਈ: 94173-62085

ਮੈਂ ਹਾਲੇ ਅੰਜਾਣ ਸਿਆਣ ਹੀ ਸਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਧਾਰਮਿਕ ਲੋਕ 'ਰੱਬ ਦੇ ਨੇੜੇ' ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਉਨਾਂ ਹੀ ਮਿਹਨਤ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਹੜੱਪਦੇ ਹਨ।

ਮੈਕਸਿਮ ਗੋਰਕੀ

ਦਿਲ ਨਾ ਛੱਡੀਂ, ਨਾ ਘਬਰਾਵੀਂ, ਲਾਉਂਦਾ ਜ਼ੋਰ ਬਥੇਰਾ ਹੁੰਦੈ,
ਰਾਤ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਕਾਲੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਸਵੇਰਾ ਹੁੰਦੈ।

ਕੁਲਵੰਤ ਜੀਰਾ
98143-63180

ਕਿਸੇ ਦਰ 'ਤੇ ਆ ਗਿਆ ਮਾਤਮ,
ਕਿਤੇ ਗੂੰਜੀ ਹੈ ਸ਼ਹਿਨਾਈ।
ਪਤੰਗੇ ਰਾਖ਼ ਹੋ ਜਾਣਾ,
ਸ਼ਮਾਂ ਨੇ ਜਗਦਿਆਂ ਰਹਿਣਾ।

ਬਲਜੀਤ ਪਾਲ ਸਿੰਘ
94173-24432

ਤੁਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਵਧਦੇ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਮੰਜ਼ਿਲ ਪਾਉਣਾ,
ਉੱਤਮ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਦੂਸਰਿਆਂ ਲਈ ਜਿਉਣਾ।

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਪਟਿਆਲਾ
98149-22075

ਆਤਮਹੱਤਿਆ ਕਰਕੇ ਕਾਇਰ ਅਖ਼ਵਾਉਣਾ ਨਹੀਂ,
ਜਬਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮੋੜੋ ਨਾਲ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦੇ।

ਹਰਚਰਨ ਚੋਹਲਾ
81467-21613

ਕੁਝ ਲੋਕੀਂ ਚੜ੍ਹ ਰਥ ਸਮਿਆਂ ਦੇ, ਪਹੁੰਚੇ ਅੰਬਰ ਨਾਲ।
ਪਰ ਅਸਾਥੋਂ ਟੱਪ ਨੀਂ ਹੋਇਆ, ਅਜੇ ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਖਾਲ।

ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ
98151-43028

ਰੋਕਦੇ ਨੇ ਰਾਹ ਹਨੇਰੇ ਤੇ ਕਦੀ ਫਿਰ ਹਾਦਸੇ,
ਨੂਰ ਦੇ ਵਣਜਾਰੇ ਯਾਰੋ ਪਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹਾਰਦੇ।

ਮਹਿੰਦਰ ਸਾਥੀ
94783-33696

ਢੂੰਡ ਲੇਤੇ ਹੈਂ ਅੰਧੇਰੇ ਮੇਂ ਭੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਅਪਨੀ,
ਜੁਗਨੂੰ ਕਭੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕੇ ਮੁਹਤਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਤੇ।

ਕੇ.ਸੀ. ਰੁਪਾਣਾ
98557 15777

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਗੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਗੰਗਾ,
ਰੋਜ਼ ਪੁੱਟੀਏ ਨਵੀਂ ਇਕ ਆਡ ਪਿਆਰੇ,
ਸਿਰਫ ਸੱਚ ਹੈ ਇਹ ਦਿਸ ਰਹੀ ਦੁਨੀਆਂ,
ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਹੈ ਇਕ ਫਰਾਡ ਪਿਆਰੇ।

ਅਮਰਜੀਤ ਦਬੜੀਖ਼ਾਨਾ
94171-20427

ਖੇਤਾਂ 'ਚੋਂ ਮੈਨੂੰ 'ਵਾਜ਼ ਸੁਣੀਂਦੀ, ਰੋਂਦੇ ਕਿਸੇ ਪਰਿੰਦੇ ਦੀ।
ਰੋਜ਼ ਹੀ ਪੁੱਛਦੈ, ਕਰਨਾ ਹਾਲੇ ਕਿੰਨਾ ਹੋਰ ਵਿਕਾਸ ਤੁਸੀਂ।

ਗੁਰਚਰਨ ਨੂਰਪੁਰ, 98550-51099

ਹੁਣ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਿਮ, ਸਿੱਖ, ਈਸਾਈ ਬਣ ਬੈਠੇ,
ਆਦਮ ਨੇ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਜਾਤ ਗਵਾ ਲਈ ਏ।
ਉੱਦਮ ਕਰਨਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਪੁਗਦਾ ਨਹੀਂ,
ਬੱਸ ਕਿਸਮਤ ਦੇ ਉੱਤੇ ਆਸ ਟਿਕਾ ਲਈ ਏ।

ਅਮਿਤ ਉਦਾਸ
85284-70984

ਸੇਵਾ ਸੂਤ ਆ ਗਈ ਕਈ ਬਾਬਿਆਂ ਦੇ,
ਉਹ 'ਸੁਰਗਾਂ' ਨੂੰ ਸੇਲ 'ਤੇ ਲਾਈ ਬੈਠੇ।
ਜਾਊ ਸੁਧਰ ਅੱਗਾ, ਸੰਗਤੇ ਕਰੋ ਸੇਵਾ,
ਆਖ਼ ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਮਹਿਲ ਬਣਾਈ ਬੈਠੇ।

ਵੇਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੋਨੀ
98760-36791

ਇਲਮ, ਆਲਮ, ਜੋ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸੀ ਪਾਉਂਦੇ ਪੂਰਨੇ,
ਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸਤਾਦਾਂ, ਫੱਟੀਆਂ ਬਸਤਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਲੀਏ।

ਸਤਿਪਾਲ ਖੁੱਲਰ
98555-74726

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੂਆ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸਮਤ ਦੇ ਦਾਅ ਤੇ,
ਲਗਾ ਕੇ ਹਾਰ ਦਿਆਂ,
ਇਹ ਪੱਥਰ ਤੋੜਦੇ ਹੱਥ, ਖ਼ੁਦ ਤਕਦੀਰ ਘੜਣਗੇ।

ਕਰਨੈਲ ਬਾਗੀ,
(ਅਵਤਾਰ ਅਰਸ਼: 98149-49732)

ਵਿਚਾਰਵਾਦ ਤੇ ਧਰਮ ਵੱਲੋਂ ਡਾਹੇ ਅੜਿੱਕੇ

- ਡਾ. ਅੰਮ੍ਰਿਤ

ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਹੱਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੇ ਮਿਹਦੇ 'ਚ ਗੈਸ ਬਣ ਕੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਜ਼ੁਕਾਮ ਸਮੇਂ ਨੱਕ 'ਚੋਂ ਵਹਿਣ ਵਾਲਾ ਦ੍ਰਵ ਉਹਦੇ ਗੋਡਿਆਂ 'ਚ ਡਿੱਗਣ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਕਿ ਫਲਾਂ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸਿਆਣਾ ਕੰਨ ਰਾਹੀਂ ਪੀਲੀਆ ਕੱਢਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਹੋਰ । ਇਹ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਣਤਰ ਬਾਰੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮੁੱਢਲੇ ਦੌਰ 'ਚ ਇਸੇ ਢੰਗ-ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੋਚਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਲਈ ਉਸਦਾ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਹੀ ਇੱਕ ਰਹੱਸ ਸੀ । ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਸਰਾਪ ਜਾਂ ਬੁਰੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਸਰੀਰ 'ਚ ਘੁਸ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰੌਸ਼ਨ ਦਿਮਾਗਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਤੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਖਹਿੜਾ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ ਸਦੀਆਂ ਤੱਕ ਘਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ । ਇਸੇ ਘਾਲਣਾ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਮੈਡੀਕਲ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਸੇ ਦੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਅੰਗ ਵਜੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਰਚਨਾ ਦਾ ਅਧਿਅਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ।ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਦੂਸਰੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਬਣਤਰ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜਾਣਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਇੱਕ ਖੇਤਰ 'ਅਨਾਟਮੀ' ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਰਚਨਾ ਵਿਗਿਆਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ । ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ 'ਹਿਊਮਨ ਅਨਾਟਮੀ' ਭਾਵ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਰਚਨਾ ਵਿਗਿਆਨ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਰਹਾਂਗੇ ।ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦਾ ਇਹ ਸਫ਼ਰ ਇੰਨਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

ਹਰ ਉਸ ਤਾਕਤ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਸਫ਼ਰ ਨੂੰ ਅਧਵਾਟੇ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਹੀਲਾ ਵਰਤਿਆ । ਇਹਨਾਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਹਥਿਆਰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਹਰ ਦੌਰ 'ਚ ਵਿਚਾਰਵਾਦੀ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਫਲਸਫ਼ਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਕੱਲਾ ਅਨਾਟਮੀ ਦਾ ਖੇਤਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ 'ਚ ਧਰਮ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਯੋਗ ਦਿਮਾਗਾਂ ਦੀ ਬਲੀ ਲਈ, ਬਰੂਨੋ ਜਿਹੇ ਕਈ ਜ਼ਿੰਦਾ ਜਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਗੈਲੀਲਿਓ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਕਾਪਰਨਿਕਸ ਜਿਹੇ ਕਈ ਵਿਗਿਆਨੀ ਆਪਣੇ ਜਿਉਂਦੇ-ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਕਾਰਨ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਨਾ ਪੁਚਾ ਸਕੇ । ਅਨਾਟਮੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਵੀ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੈ ।

ਅਨਾਟਮੀ ਬਾਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁੱਢਲਾ ਗਿਆਨ ਸ਼ਾਇਦ ਮਿਸਰ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਾਰਨ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੇਪ ਲਗਾ ਕੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਕੇ ਰੱਖਦੇ ਸਨ । ਚੀਨ ਦੀਆਂ ਮੈਡੀਕਲ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਿਤਾਬਾਂ 'ਚ (2000 ਈ.ਪੂ. ਦੇ ਲੱਗਭੱਗ) ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਈ ਅੰਗਾਂ ਤੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਰਜ਼ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਨਫਿਊਸ਼ਿਆਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਨ ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੀ 'ਡਿਸੈਕਸ਼ਨ' (ਸਰੀਰ ਰਚਨਾ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੀ ਚੀਰਫਾੜ) 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਾਫ਼ੀ ਅਟਕਲਪੱਚੂ ਸੀ । ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹਾਲਤਾਂ ਕੁਝ ਅਲੱਗ ਨਹੀਂ ਸਨ । 'ਡਿਸੈਕਸ਼ਨ' ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਮਨਾਹੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਮ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬਲੇਡ ਨਾਲ ਕੱਟਣਾ 'ਅਪਵਿੱਤਰ' ਹੈ । ਇਸ ਕਾਰਨ, ਅਨਾਟਮੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਟੇਢੇ ਤਰੀਕੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਹਫ਼ਤੇ ਭਰ ਲਈ ਘਾਹ 'ਚ ਲਪੇਟ ਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਗਲਣ ਦੇਣਾ ਤੇ ਫਿਰ ਸੜ ਰਹੇ ਮੁਰਦੇ ਦੀ ਚਮੜੀ ਉਤਾਰ ਕੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਬਣਤਰ ਬਾਰੇ ਜਾਨਣਾ, ਅਪਣਾਉਣੇ ਪਏ । ਇਹਨਾਂ ਢੰਗਾਂ ਕਾਰਨ ਸਟੀਕ ਬਣਤਰ ਦੇਖ ਸਕਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਅਨਾਟਮੀ ਸਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਘੱਟ ਸੀ। ਉਹ ਨਾੜਾਂ ਨੂੰ ਧੁੰਨੀ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਸਮਝਦੇ ਸਨ, ਨਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਹਵਾ ਭਰੀ ਮੰਨਦੇ ਸਨ, ਤੰਤੂ ਤੇ ਨਾੜਾਂ 'ਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਦਿਮਾਗ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ।ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਇਸ ਦੌਰ 'ਚ ਅਨਾਟਮੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਯੂਨਾਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ।

ਯੂਨਾਨ ਦੇ ਫਿਲਾਸਫ਼ਰ, ਚਕਿਤਸਕ ਤੇ

ਵਿਗਿਆਨੀ 'ਅਲਕਮੇਓਨ' (ਜਨਮ ਲੱਗਭੱਗ 500 ਈ.ਪੂ.) ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ 'ਚੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਣਤਰ ਜਾਣਨ ਲਈ 'ਡਿਸੈਕਸ਼ਨ' ਕੀਤੀ । ਯੂਨਾਨ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੀ 'ਡਿਸੈਕਸ਼ਨ' ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਉਹ ਪੂਰਵ-ਸੁਕਰਾਤ ਯੁੱਗ ਦੇ ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ ਫਿਲਾਸਫ਼ਰ ਹੇਰਾਕਲਾਈਟਸ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਸੀ, ਤੇ ਖੁਦ ਵੀ ਉਸ ਵਾਂਗ ਇੱਕ ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ ਫਿਲਾਸਫ਼ਰ ਸੀ । ਉਸਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਰਚਨਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦਿਮਾਗ ਸਾਰੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਸੰਬੰਧ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ । ਉਹ ਪਹਿਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰੋਂ ਲੱਭਣ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵਾਤਾਵਰਨ, ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਣ ਦੇ ਢੰਗ-ਤਰੀਕਿਆਂ 'ਚ ਗੜਬੜ ਹੋਣ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ । ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਏ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਹਾਨ ਯੂਨਾਨੀ ਚਿਕਿਤਸਕ, ਹਿਪੋਕ੍ਰੇਟਸ (460-377 ਈ.ਪੂ.) ਨੇ ਵੀ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਅਨ ਤੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ, ਉਸਦੇ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਤਵੱਜੋ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਫਲਸਫ਼ਾ, ਵਿਚਾਰਵਾਦ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸਰਾਪ ਦੱਸਦਾ ਸੀ । ਇਹ ਗੱਲ ਅਲੱਗ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਇਸੇ ਤਰੀਕੇ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਜ 'ਮੈਡੀਸਨ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਣਤਰ ਸੰਬੰਧੀ ਹਿਪੋਕ੍ਰੇਟਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅੰਦਾਜ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਜਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ 'ਡਿਸੈਕਸ਼ਨ' 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ 'ਡਿਸੈਕਸ਼ਨ' ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ । ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਉਸਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਾਫ਼ੀ ਗਲਤੀਆਂ ਭਰੀ ਸੀ । ਇਹ ਉਹ ਦੌਰ ਸੀ ਜਦੋਂ ਵਿਚਾਰਵਾਦ ਤੇ ਧਰਮ ਨੇ ਰਾਜ ਉੱਪਰ ਆਪਣੀ ਪਕੜ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਲਈ ਸੀ।

ਪਲੈਟੋ (427-347 ਈ.ਪੂ.) ਪਦਾਰਥਵਾਦ ਦੇ ਕੱਟੜ ਵਿਰੋਧੀ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ । ਉਹ ਰਾਜ ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਕੁਲੀਨਸ਼ਾਹੀ ਕਾਬਜ਼ ਸੀ, ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਫਿਲਾਸਫ਼ਰ ਸੀ । ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨੂੰ ਪਦਾਰਥ ਭਾਵ ਦਿਮਾਗ਼ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਚਿੰਤਕ ਤੇ ਫਿਲਾਸਫ਼ਰ ਅਰਸਤੂ (Aristotle 384-322 ਈ.ਪੂ.) ਜਿਹੜਾ ਪਲੈਟੋ ਦਾ ਸ਼ਾਗਿਰਦ ਤੇ ਸਿਕੰਦਰ ਦਾ ਗੁਰੂ ਸੀ, ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਾਨਵਰਾਂ (ਸਮੇਤ ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਬਣਤਰ ਦੇ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਅਨ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੀਵ ਹੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਸਭ ਕੁਝ, ਸਮੇਤ ਮਨੁੱਖ ਦੇ, ਕਿਸੇ ਉਚੇਰੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਵੀ ਸਥਾਪਤ ਫਲਸਫ਼ੇ, ਵਿਚਾਰਵਾਦ ਦੇ ਚੌਖਟੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਾ ਨਿਕਲ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ 'ਡਿਸੈਕਸ਼ਨ' ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਜਾਰੀ ਰਹੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਸਦੀ ਅਨਾਟਮੀ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨਘੜ੍ਹ ਤੇ ਗਲਤੀਆਂ ਭਰੀ ਹੀ ਸੀ । ਅਨਾਟਮੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਆਈ ਖੜੋਤ ਯੂਨਾਨੀ ਰਾਜ ਦੇ ਢਹਿਢੇਰੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਟੁੱਟੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਵਿਚਾਰਵਾਦ ਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਗਲਬਾ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਪੈ ਗਈ ।

ਯੂਨਾਨੀ ਰਾਜ ਟੁੱਟਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਯੂਨਾਨੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਏਥਨਜ਼ ਦੀ ਥਾਂ ਅਲੈਗਜੈਂਡਰੀਆ (ਅੱਜ ਮਿਸਰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸ਼ਹਿਰ) ਚਲਾ ਗਿਆ । ਮੈਡੀਸਨ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨ ਅੰਦਾਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਤੇ ਸਿੱਧੇ ਪਰੀਖਣ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ । ਹੇਰੋਫਿਲਸ (335-280 ਈ.ਪੂ.) ਅਤੇ ਏਰਾਸਿਸਟ੍ਰੇਟਸ (310-250 ਈ.ਪੂ.) ਨੇ ਇਸ ਦੌਰ 'ਚ ਅਨਾਟਮੀ ਨੂੰ ਸਰਜਰੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਇੱਕ ਅਲੱਗ ਵਿਗਿਆਨ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੇ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਘਟਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਫਾਇਦਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਮਨੁੱਖੀ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੀ 'ਡਿਸੈਕਸ਼ਨ' ਕੀਤੀ । ਉਹ ਪਹਿਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ ਜਿਸਨੇ 'ਡਿਸੈਕਸ਼ਨ' ਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਲਿਆਂਦਾ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ 'ਡਿਸੈਕਸ਼ਨ' ਕਰ ਕੇ ਦਿਖਾਈ । ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਈ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ, ਉਸਨੇ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਢਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਦੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਾੜੀ-ਪ੍ਰਬੰਧ, ਤੰਤੂ-ਪ੍ਰਬੰਧ, ਅੰਤੜੀਆਂ ਦੇ ਕਈ ਹਿੱਸਿਆਂ, ਗਦੂਦਾਂ ਅਤੇ ਦਿਲ ਤੋਂ ਫੇਫੜੇ ਤੱਕ ਖ਼ੂਨ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਾੜਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ । ਆਪਣੀ ਇਕੱਠੀ

ਕੀਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਕਿਤਾਬ ਵੀ ਲਿਖੀ। ਉਸਦੇ ਸ਼ਗਿਰਦ ਏਰਾਸਿਸਟ੍ਰੇਟਸ ਨੇ ਉਸਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਅਤੇ ਕਈ ਅਹਿਮ ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਤੇ ਖੋਜਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਸਨੇ ਡੇਮੋਕ੍ਰੀਟਸ ਤੇ ਏਪੀਕਿਊਰਸ ਦੇ ਮਾਦੇ ਦੇ ਪਰਮਾਣੂ ਬਣਤਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਵੀ ਬਾਕੀ ਮਾਦੇ ਵਾਂਗ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਕਣਾਂ, ਪਰਮਾਣੂਆਂ ਦਾ ਹੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੇਰੋਫਿਲਸ ਤੇ ਏਰਾਸਿਸਟ੍ਰੇਟਸ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ, ਅਲੈਗਜੈਂਡਰੀਆ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਨੂੰ ਰੋਮਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈਆਂ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਬਾਅਦ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨਕਾਂ ਤੱਕ ਕੁਝ ਹੱਦ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਪੁੱਜਦੇ ਹੋ ਗਏ।

ਅਨਾਟਮੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ 'ਚ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਗਲਾ ਵਿਗਿਆਨਕ ਕਲਾਡੀਅਸ ਗੈਲਨ (129-199 ਈ.) ਸੀ। ਉਹ ਰੋਮਨ ਸਾਮਰਾਜ ਦਾ ਦਰਬਾਰੀ ਚਕਿਤਸਕ ਸੀ ਤੇ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਕਾਰਨ ਉਸਨੂੰ 'ਮੈਡੀਸਨ ਦਾ ਅਰਸਤੂ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਜੂਦ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਥਾਂ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਬਾਰੇ ਕਈ ਖੋਜਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਪਰ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਦੌਰ 'ਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਤੇ ਵਿਚਾਰਵਾਦੀ ਫਲਸਫ਼ਾ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਸਮਾਜ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਪਕੜ ਮਜਬੂਤ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਮਨੁੱਖੀ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੀ 'ਡਿਸੈਕਸ਼ਨ' 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲੱਗ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਸਨੂੰ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ 'ਡਿਸੈਕਸ਼ਨ' ਤੇ ਮਰੀਜਾਂ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਖੇਤਰਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਤੰਤੂ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੇ ਦਿਮਾਗ ਬਾਰੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੀਤਾ। ਅੱਜ ਵੀ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਖ਼ੂਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਨਾੜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਉਸਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਹੈ। ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੱਡੀਆਂ ਤੇ ਜੋੜਾਂ ਦੀ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਅੱਜ ਵੀ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਪਰ ਧਰਮ ਤੇ ਵਿਚਾਰਵਾਦ ਨੇ ਉਸਦੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਫ਼ਰ 'ਚ ਅੜਿੱਕੇ ਡਾਹੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਸਨੇ ਕਈ ਵੱਡੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਖੂਨ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਛੱਲਾਂ ਵਾਂਗ ਵਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਇੱਕ ਬੰਦ ਨਾੜੀ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ; ਉੱਥੇ ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਜ 'ਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਸਦੇ ਚਿੰਤਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਵਾਦ ਵੀ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ 'ਚ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਅਨ ਤੇ ਇਲਾਜ ਸਮੇਂ ਉਹ ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਉਂ ਹੀ ਇਸ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪਾਸੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵਿਚਾਰਵਾਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਕਿਸੇ ਪਰਾਭੌਤਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਉੱਚ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਇਥੇ ਉਹ ਅਰਸਤੂ ਦੇ 'ਉਦੇਸ਼ਵਾਦ' ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਨੇ ਪਲੈਟੋ ਦੇ 'ਤਿੰਨ ਆਤਮਾਵਾਂ' ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁੜ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੈਥੋਲਿਕ ਚਰਚ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਲਈ ਇਹ ਇੱਕ 'ਵਿਗਿਆਨਕ ਢਾਲ' ਬਣ ਗਏ।

ਚਰਚ ਨੇ ਗੈਲਨ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ 'ਚੈਲੇਂਜ' ਤੋਂ ਪਰੇ ਐਲਾਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਜਿਹੜਾ ਗੈਲਨ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਜਾਂਦਾ, ਚਰਚ ਦੁਆਰਾ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੈਲਨ ਆਪਣੀਆਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਲੱਭਤਾਂ ਕਰਕੇ ਘੱਟ, ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ 'ਚ ਅੜਿੱਕਾ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਯੂਰਪ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ 'ਚ ਮੱਧਕਾਲ ਦਾ ਕਾਲਾ ਦੌਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਜੋ ਬਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਤੱਕ ਜ਼ਾਰੀ ਰਿਹਾ ਜਦੋਂ ਪੁਨਰ-ਜਾਗਰਣ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨੇ ਚਰਚ ਦੀ ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਸੱਤ੍ਹਾ 'ਤੇ ਉਂਗਲ ਉਠਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਕਾਲੇ ਦੌਰ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਮੇਂ (ਪੰਜਵੀਂ ਸਦੀ ਈਸਵੀ ਤੱਕ) 'ਚ, ਰੋਮਨ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚਰਚ ਦੀ ਸੱਤ੍ਹਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਚਰਚ ਨੇ ਗੈਲਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰਵਾਦੀ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਦੂਸਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਖੋਜਾਂ ਨੂੰ ਉਹਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਦੇ ਵਿਚਾਰਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਾਂ (ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਰੂੜ੍ਹੀਆਂ) ਨੂੰ ਸਵਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਕਰਨ ਲਈ ਚਰਚ ਨੇ ਗੈਲਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨੁਕਤੇ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਕਰਨਾ ਅਪਰਾਧ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਯੂਨਾਨੀ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਾਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ, ਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਗੈਲਨ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਹਸਤੀ ਬਣ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਨਾਟਮੀ ਨੂੰ ਹੁਣ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਸੀ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਬੱਸ ਗੈਲਨ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ; ਹਾਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਚੀਰਫਾੜ ਦੌਰਾਨ ਗੈਲਨ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੈਰ-

ਕੁਦਰਤੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਰੋਮਨ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਪਤਨ ਬਾਅਦ, ਪੰਜਵੀਂ ਤੋਂ ਦਸਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਜਗੀਰਦਾਰੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਆਰਥਕਤਾ ਬਹੁਤ ਪਛੜੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੀ ਲੱਗਭੱਗ ਅਣਹੋਂਦ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਹਾਲਤਾਂ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਤੇ ਉੱਤੋਂ ਈਸਾਈਅਤ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੀ ਵਿਆਪਕ ਸੀ । ਮਨੁੱਖ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ 'ਚ ਇੱਕ 'ਮਹੱਤਵਹੀਣ' ਕਿਣਕਾ, ਭੁਲੇਖਾ, ਮਾਇਆ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਅਧਿਅਨ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੀ ਕੀ ਸੀ । ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਥਾਂ ਜਾਦੂ, ਅਲਕੈਮੀ (ਮੱਧਕਾਲੀ ਰਸਾਇਣ ਸਾਸ਼ਤਰ ਜਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਜਿਹੀ ਵਿਧੀ ਖੋਜਣਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰ ਧਾਤ ਨੂੰ ਸੋਨੇ 'ਚ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ!!) ਅਤੇ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੇ ਅਖੌਤੀ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ।

ਜਿੱਥੇ ਯੂਰਪ 'ਚ ਅਨਾਟਮੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਬਾਕੀ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਵਾਂਗ ਖੜੋਤ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਅਰਬਾਂ ਨੇ ਇਸ ਖੇਤਰ 'ਚ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ । ਇਬਨ ਸਿਨਾ (ਅਵੀਸੇਨਾ) ਇਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਮਹਾਨ ਵਿਗਿਆਨੀ ਤੇ ਫਿਲਾਸਫ਼ਰ ਸੀ । 980 ਈ. ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਦੇ ਉਜ਼ਬੇਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬੁਖਾਰਾ ਨੇੜੇ ਜਨਮੇ ਇਸ 'ਵੱਡੇ ਮਨੁੱਖ' ਨੇ 450 ਲਿਖਤਾਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਜਿਹਨਾਂ 'ਚੋਂ 240 ਅੱਜ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ । ਉਸਨੇ ਮੈਡੀਸਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ 40 ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ । ਉਸੇ ਨੇ ਹੀ ਪੁਰਾਤਨ ਯੂਨਾਨ ਤੇ ਰੋਮ ਦੀਆਂ ਮੈਡੀਕਲ ਵਿਗਿਆਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਲਿਖਤਾਂ ਲੱਭੀਆਂ, ਸਾਂਭੀਆਂ ਤੇ ਅਰਬੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ 'ਮੈਡੀਸਨ ਦੇ ਨਿਯਮ' ਨਾਮਕ ਵੱਡਾ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਿਆ ਜਿਹੜਾ 17ਵੀਂ ਸਦੀ ਤੱਕ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿੱਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ । ਉਸਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅੱਖ ਦੀ ਬਣਤਰ ਦਾ ਅਧਿਅਨ ਕੀਤਾ । ਪਰ ਮੁਸਲਿਮ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਨੁੱਖੀ ਮੁਰਦੇ ਦੀ 'ਡਿਸੈਕਸ਼ਨ' 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਕਾਰਨ ਇਬਨ ਸਿਨਾ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਫ਼ਰ ਵੀ ਓਨਾ ਅੱਗੇ ਨਾ ਜਾ ਸਕਿਆ ਜਿੰਨਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਜਗੀਰਦਾਰੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਦੌਰ (11ਵੀਂ-15ਵੀਂ ਸਦੀ) ਵਿੱਚ ਵੀ ਯੂਰਪ ਅੰਦਰ ਧਾਰਮਿਕ ਦਾਬਾ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਕਰੂੰਬਲਾਂ ਮੁੜ ਫੁੱਟਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਦਾਬਾ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਭਿਆਨਕ ਹੋ ਗਿਆ । ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣੀ ਤੇ ਕੈਦ ਕਰਨਾ ਆਮ ਹੋ ਗਿਆ । ਇਸ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਰਬਾਂ ਨੇ ਅਨਾਟਮੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਦੇਣਾਂ ਪਾਈਆਂ । 12ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ, ਦਮਸਕਸ ਦੇ ਇਬਨ-ਅਲ-ਨਫਿਜ਼ ਨੇ ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖ਼ੂਨ ਦੇ ਵਹਾਅ ਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਅਧਿਅਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਿਹੜਾ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਅਗਿਆਤ ਰਿਹਾ । ਉਸ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਦੇਣਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉੱਪਰ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਤਾਬ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ ।

ਮੈਡੀਕਲ ਪੁਨਰ-ਜਾਗਰਣ : 1400-1700 ਈਸਵੀ ਦਾ ਯੂਰਪੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮੈਡੀਕਲ ਵਿਗਿਆਨ ਲਈ ਅਹਿਮ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦੌਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬਾਕੀ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਵਾਂਗ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ । ਇਹ ਉਹ ਦੌਰ ਸੀ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਏਂਗਲਜ਼ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ - ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਜਿਹੜਾ ਮਹਾਨ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਮਹਾਨ ਮਨੁੱਖ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ - ਸੋਚਣ ਸ਼ਕਤੀ ਪੱਖੋਂ, ਸਿੱਖਣ ਪੱਖੋਂ ਤੇ ਅਧਿਅਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਪੱਖੋਂ । ਅਨਾਟਮੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੇ ਵੀ ਇਹੋ-ਜਿਹੇ 'ਮਹਾਨ ਮਨੁੱਖਾਂ' ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਨਾਰਡੋ ਦ ਵਿੰਚੀ, ਆਂਦਰੀਸ ਵੇਸਾਲੀਅਸ ਅਤੇ ਵਿਲੀਅਮ ਹਾਰਵੇ ਮੁੱਖ ਨਾਮ ਹਨ ।

ਲਿਆਨਾਰਡੋ ਦ ਵਿੰਚੀ (1452-1519 ਈਸਵੀ) ਪੁਨਰਜਾਗਰਣ ਦੌਰ ਦੇ ਯੁੱਗ-ਪੁਰਸ਼ ਸਨ, ਉਹ ਚਿੱਤਰਕਾਰ, ਇੰਜਨੀਅਰ, ਫਿਲਾਸਫ਼ਰ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਨ। ਹੋਰਨਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ਼-ਨਾਲ਼ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਨਾਟਮੀ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ । ਉਸ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੀ 'ਡਿਸੈਕਸ਼ਨ' ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਅਧਿਅਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਮਾਡਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ, ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਬਣਤਰ ਦੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਏ । ਉਸਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਐਡਮ ਦੀ ਪਸਲੀ ਤੋਂ ਈਵ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਚਾਹੇ ਨਾ, ਪਰ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਪੱਸਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਜੋੜੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ । ਉਸ ਦੇ ਅਨਾਟਮੀ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਨੇ ਆਂਦਰੀਸ ਵੇਸਾਲੀਅਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨੇ ਅਨਾਟਮੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਦਿਸ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਗੈਲਨ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ (ਤੇ ਚਰਚ) ਦੀ ਕੈਦ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ।

ਬਰਸਲਜ਼ 'ਚ 1514 'ਚ ਜਨਮੇ ਬੈਲਜੀਅਨ,

ਆਂਦਰੀਸ ਵੇਸਾਲੀਅਸ ਨੇ 29 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰੇ ਅਨਾਟਮੀ ਉੱਤੇ ਸੱਤ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ ਜਿਸ ਨੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਤਰਥੱਲੀ ਮਚਾ ਦਿੱਤੀ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਚੋਰੀ-ਛਿਪੇ 'ਡਿਸੈਕਸ਼ਨ' ਕੀਤੀਆਂ ਪਰ ਬਾਅਦ 'ਚ ਉਹ ਵਧੇਰੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ 'ਡਿਸੈਕਸ਼ਨ' ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਨੇ ਗੈਲਨ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਗਲਤੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋਣ ਦੇ ਚਰਚ ਵੱਲੋਂ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਹਊਏ ਉੱਤੇ ਕਰਾਰੀ ਸੱਟ ਮਾਰੀ। ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਭਾਸ਼ਣ ਦੌਰਾਨ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਣਤਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਗੈਲਨ ਦੀਆਂ 200 ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਲਤੀਆਂ ਗਿਣਾਈਆਂ। ਸੰਯੋਗ ਨਾਲ, ਇਸੇ ਸਾਲ ਹੀ 1543 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ, ਕਾਪਰਨੀਕਸ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਛਪ ਕੇ ਆਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਦਿਖਾਇਆ ਕਿ ਧਰਤੀ ਸੂਰਜ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਸੂਰਜ ਧਰਤੀ ਦੁਆਲੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਾਈਬਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮਿੱਟੀ ਪੁੱਟੀ ਜਾਣ ਲੱਗੀ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹਿੱਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਧਰਮ ਵਧੇਰੇ ਨੰਗੇ-ਚਿੱਟੇ ਰੂਪ 'ਚ ਜ਼ਬਰ 'ਤੇ ਉੱਤਰ ਆਇਆ। ਕਾਪਰਨੀਕਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਕਾਫ਼ਰ ਹੋਣਾ ਐਲਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਅਨਾਟਮੀ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ, ਆਂਦਰੀਸ ਵੇਸਾਲੀਅਸ 'ਤੇ ਵੀ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਲੱਗ ਗਈ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਉਸਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਤਿੱਖਾ ਵਿਰੋਧ ਝੱਲਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਗੈਲਨ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ 'ਚ ਕੋਈ ਅੱਖਰ ਵਾਧਾ-ਘਾਟਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਸਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੱਥ ਧੋ ਕੇ ਪਏ ਸਨ। ਉਸਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ 'ਚ ਉਸਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ। ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਬਚਿਆ ਰਿਹਾ ਪਰ ਆਪਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛਾ ਨਾ ਛੁਡਾ ਸਕਿਆ। ਯੇਰੂਸ਼ਲਮ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਦੌਰਾਨ ਹੀ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਉਸਨੂੰ ਬਤੌਰ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ, 1564 ਈਸਵੀ 'ਚ ਇਸ ਮਹਾਨ ਵਿਗਿਆਨੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸਦੇ ਦੋ ਹੋਰ ਸਮਕਾਲੀਆਂ, ਗੈਬਰੀਅਲ ਫੈਲੋਪੀਓ ਤੇ ਬਾਰਤੋਲੋਮੇਯੋ ਯੂਸਟੇਚਿਓ ਨੇ ਵੀ ਅਨਾਟਮੀ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ 'ਚ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਇਸ ਤਿੱਕੜੀ ਨੇ ਆਧੁਨਿਕ ਅਨਾਟਮੀ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦਾਂ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਓਹਲੇ ਕਰਨਾ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਹੋਰ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ ਜੋ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰੂਪ ਤੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਚੇਹਰੇ ਨੂੰ ਬੇਪਰਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਪੇਨ ਦੇ ਹਿਸਾਬਦਾਨ, ਮੈਡੀਕਲ ਤੇ ਅਨਾਟਮੀ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰ, ਮਾਈਕਲ ਸਰਵੇਤਸ ਨੂੰ ਧਰਮ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਇਆ। ਸਰਵੇਤਸ ਨੇ ਫੇਫੜਿਆਂ 'ਚ ਖ਼ੂਨ ਦੇ ਦੌਰੇ ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਦੌਰ ਦੇ ਮਹਾਨ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਖਾਸੀਅਤ ਸੀ, ਉਹ ਇਕੱਲੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੁੰਦੇ, ਉਹ ਪੂਰੇ ਮਨੁੱਖ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਸਰਵੇਤਸ ਨੇ ਈਸਾਈਅਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਇਆ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਧਰਮ-ਦੀਖਸ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਕੈਥੋਲਿਕ ਤੇ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟੈਂਟ ਦੋਵੇਂ ਉਸਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣ ਗਏ। ਉਸਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜੇਨੇਵਾ ਵਿੱਚ 27 ਅਕਤੂਬਰ 1553 ਨੂੰ 42 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ 'ਚ ਉਸਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਜਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਭਾਵੇਂ ਗੈਲਨਵਾਦੀ ਅਨਾਟਮੀ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਹਿੱਲ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਅਜੇ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇੱਕ ਸਦੀ ਤੱਕ ਬਣਿਆ ਰਹਿਣਾ ਸੀ। ਗੈਲਨਵਾਦੀ ਅਨਾਟਮੀ ਤੇ ਮੈਡੀਕਲ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਫਲਸਫ਼ੇ ਦੇ ਕਫ਼ਨ 'ਚ ਆਖਰੀ ਕਿੱਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵਿਗਿਆਨੀ ਵਿਲੀਅਮ ਹਾਰਵੇ ਨੇ ਠੋਕਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਖ਼ੂਨ ਦੇ ਦੌਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਕਲਪ ਨਹੀਂ ਸੀ (ਗੈਲਨ ਅਨੁਸਾਰ) ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ 'ਚ ਖ਼ੂਨ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਂਗ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ। ਹਾਰਵੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਨਾਲ ਸਾਫ਼ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਖ਼ੂਨ ਨਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਵਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਲ ਖ਼ੂਨ ਨੂੰ ਪੰਪ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਗੈਲਨਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਨੂੰ ਵੀ ਹੂੰਝ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਰਵੇ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਫਲਸਫ਼ੇ ਨੂੰ ਖਾਰਿਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੀਵ ਸਿਰਫ਼ ਅੰਡੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਭਰੂਣ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਕਈ ਖੋਜਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਔਲ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਅਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਮੈਡੀਕਲ ਪੁਨਰਜਾਗਰਣ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਮਹਾਨ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰਵਾਦ ਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ, ਜਿਸ ਦੀ

ਕੀਮਤ ਇਹਨਾਂ ’ਚੋਂ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੇ ਕੇ ਚੁਕਾਉਣੀ ਪਈ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨ ਪ੍ਰਤੀ ਅਡਿੱਗ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਮੈਡੀਕਲ ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਅੱਜ ਦੇ ਵਿਕਸਤ ਪੜਾਅ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ।

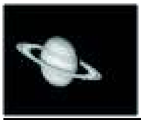
ਭਾਵੇਂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ’ਚ ਹੁਣ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਦਾ, ਚਾਹੇ ਹੁਣ ਇਸਦੇ ਪਾਦਰੀ-ਪੁਜਾਰੀ ਜਿੰਨੀਆਂ ਮਰਜ਼ੀ ਉੱਚੀ ਵਾਂਗਾਂ ਦੇ ਲੈਣ। ਪਰ ਵਿਚਾਰਵਾਦ ਅਜੇ ਵੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਰਿਹਾ, ਅਨਾਟਮੀ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਛੋਟ ਨਹੀਂ। ਆਈਨਸਟੀਨ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿੱਸਾ ਇਸਦੀ ਇੱਕ ਤਾਜ਼ਾ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਆਈਨਸਟੀਨ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਤਲੇ-ਪਤਲੇ ਟੁਕੜੇ ਕੱਟ ਕੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇੰਨੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦਿਮਾਗੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਭੇਦ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਹੁਣ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਇਹ ਕਿੱਸਾ ਖਬਰਾਂ ’ਚ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਧੜਾ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਨੁਵੰਸ਼ਿਕ ਬਣਤਰ ਬਿਹਤਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਜਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਉਹ ਆਈਨਸਟੀਨ ’ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ’ਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਈਨਸਟੀਨ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਦਾ ਇਹ ਜਾਂ ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੱਡਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ’ਚ ਜੈਵਿਕ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਜੈਵਿਕ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ, ਉਸਦੀ ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਵੱਡੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਵਿਚਾਰਵਾਦ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਿਗਿਆਨੀ ਵੀ ਜੋ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਸੱਚ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਵਿਕਸਤ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਓਹਲੇ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚ ’ਚ ਦੇਖਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਇੱਕ ਬਿੰਦੂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਨਤੀਜੇ ਕੱਢਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਅਹੀ-ਤਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੱਲ, ਭਾਵੇਂ ਧਰਮ ਅਜੋਕੇ ਦੌਰ ’ਚ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ’ਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅੜਿੱਕੇ ਡਾਹੁਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵਤਾ, ਸਮੁੱਚੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ, ਉਹਨਾਂ ’ਚ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੂਝ ਉੱਚੀ ਚੁੱਕਣ ਤੇ ਆਪਣੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ’ਚ ਧਰਮ ਅੱਜ ਵੀ ਓਨਾ ਹੀ ਵੱਡਾ, ਸ਼ਾਇਦ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਅੜਿੱਕਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਧਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਆੜ ਹੇਠ ਆਪਣੇ ਗੈਰ-ਵਿਗਿਆਨਕ, ਗੈਰ-ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ-ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਧਰਮ ਨਾਲ ਆਢਾ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਅੱਜ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਜ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਸਲੀ ਵਾਰਿਸ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਕਿਤੇ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ ਧਰਮ ਖਿਲਾਫ਼ ਲੜਾਈ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਗਹਿਗੱਚ ਹੋਵੇਗੀ।

- 75089-87982

ਇਕਾਈ ਸਹਾਇਤਾ

1. ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕੌਰ ਪਤਨੀ ਸ੍ਰ. ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਸੁਕਰੁੱਲਾਪੁਰ ਵੱਲੋਂ ਇਕਾਈ ਖਰੜ ਨੂੰ (ਆਪਣੀ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਮੌਕੇ)-500 ਰੁਪਏ
2. ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. (ਲੜਕੀਆਂ) ਘੜੂੰਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਦਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਇਕਾਈ ਖਰੜ ਨੂੰ (ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਾਹਿਤ ਵੈਨ ਮੌਕੇ)-1100 ਰੁਪਏ
3. ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ, ਫੇਜ਼-5, ਮੁਹਾਲੀ ਵੱਲੋਂ ਇਕਾਈ ਮੁਹਾਲੀ ਨੂੰ-1000 ਰੁਪਏ
4. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਖੰਨਾ ਵੱਲੋਂ ਇਕਾਈ ਖੰਨਾ ਨੂੰ (ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਤੇ) - 1100 ਰੁਪਏ
5. ਲਖਵੀਰ ਲੱਖੀ, ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਅਤੇ ਵੀਰਪਾਲ ਕੌਰ, ਰੂੜੇਕੇ ਖੁਰਦ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਵਿਆਹ ਮੌਕੇ ਇਕਾਈ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੂੰ - 500 ਰੁਪਏ

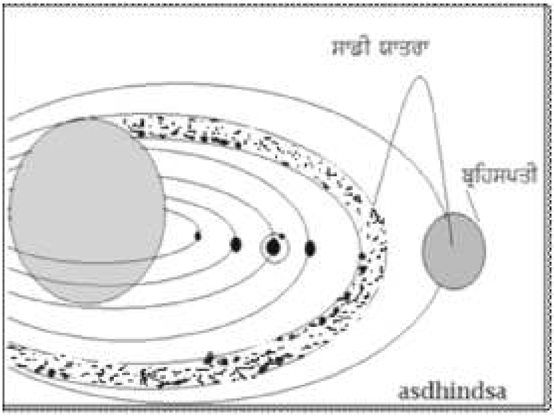


ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਯਾਤਰਾ

ਡਾ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ

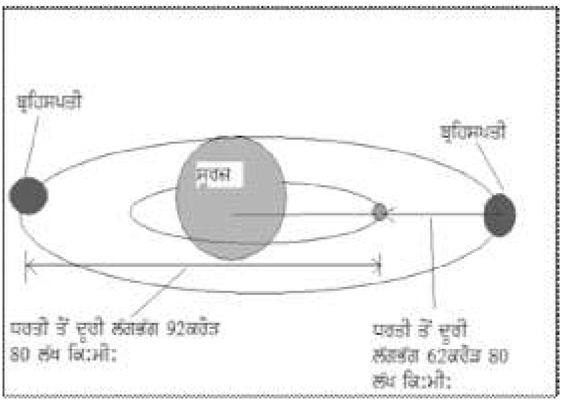


ਪਿਆਰੇ ਦੋਸਤੋ, ਪਹਿਲੇ ਚਾਰ ਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਸ਼ੁੱਕਰ, ਬੁੱਧ, ਮੰਗਲ ਅਤੇ ਐਸਟਰੋਅਇਡ ਪੱਟੀ ਪਥਰੀਲੇ ਸਨ ਭਾਵ ਇਹਨਾਂ ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਉੱਪਰ ਠੋਸ ਜਮੀਨ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਉੱਪਰ ਤੁਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।



ਉਪ-ਗ੍ਰਹਿ ਚੰਦ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਤਾਰੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਓ ਚੱਲੀਏ ਐਸਟਰੋਅਇਡ ਪੱਟੀ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵੱਲ .. ਔਹ ਵੇਖੋ ਸਾਹਮਣੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ... ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਤਾਰਾ.. ਪਰ ਇਹ ਤਾਰਾ ਨਹੀਂ... ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ ਸਾਡੀ ਅਗਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਭਾਵ ਬ੍ਰਹਿਸਪਤੀ

ਬ੍ਰਹਿਸਪਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਨੀ ਗ੍ਰਹਿ ਤੱਕ ਤਾਂ ਹੜੱਪਾ, ਮੈਸੋਪੋਟੈਮੀਆ, ਚੀਨੀ ਅਤੇ ਮੈਸੋਮੇਰੀਅਨ ਸਭਿਆਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਸਾਲ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਨੰਗੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰੰਤੂ ਗੈਲੀਲਿਓ ਦੀ ਦੂਰਬੀਨ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਨਵੇਂ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸੂਰਜ ਤੋਂ $7.78X10^8$ ਕਿ.ਮੀ. ਦੂਰ ਹੈ ਪਰ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੋਂ ਦੂਰੀ 62 ਕਰੋੜ 80 ਲੱਖ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਲੱਗਭੱਗ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਾਡਾ ਪੁਲਾੜੀ ਜਹਾਜ਼ 12 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸੈਕਿੰਡ (!) ਦੀ ਚਾਲ ਨਾਲ ਚੱਲੇ ਤਾਂ ਵੀ ਇਸਨੂੰ ਬ੍ਰਹਿਸਪਤੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ 2 ਸਾਲ ਤਾਂ ਲੱਗ ਹੀ ਜਾਣਗੇ। ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੋਂ ਸੂਰਜ ਲੱਗਭੱਗ 15 ਕਰੋੜ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਹੈ। ਦੋਸਤੋ, ਸੂਰਜ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਉਪਰ ਇੰਨਾ ਜਿਆਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਈ ਤੋਂ ਜੁਲਾਈ ਤੱਕ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਵਾਕਫ ਹਾਂ ਪਰ ਬ੍ਰਹਿਸਪਤੀ ਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਲਾ ਲਓ ਜਿਹੜਾ ਸੂਰਜ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਦੂਰੀ ਤੋਂ ਵੀ ਲੱਗਭੱਗ 4 ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਦੂਰੀ ਉਪਰ ਸਥਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਅਕਾਰ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਛੋਟਾ ਵੀ ਹੈ।ਸਾਡੇ ਉਪਰ ਕਿਨਾਂ ਕੁ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ!! ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੁਣੋ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਸੂਰਜ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੋਂ ਦੂਰੀ 92 ਕਰੋੜ 50 ਲੱਖ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ... ਪਰ ਜੋਤਿਸ਼ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਵਿਗਿਆਨ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੂਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾ ਘਟਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਵੱਧਦਾ ਹੈ।ਸੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ੋਤਿਸ਼ ਵਿਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।



ਦੋਸਤੋ ,ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੀ ਖਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਲਈ ਸਾਡੀ ਪੁਲਾੜ ਗੱਡੀ ਨੂੰ 1 ਸੈਕਿੰਡ ਵਿੱਚ 12 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾ ਰਸਤਾ ਤਹਿ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ ਪਰ ਬ੍ਰਹਿਸਪਤੀ ਦੀ ਖਿੱਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਲਈ 1 ਸੈਕਿੰਡ ਵਿੱਚ 60 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾ

ਰਸਤਾ ਤਹਿ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ! ਸ਼ਾਇਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲੱਗ ਹੀ ਗਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਿਸਪਤੀ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੋਂ ਕਿੰਨਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕੱਦ ਹੈ। ਅਕਾਰ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਤੁਹਾਡੀ ਥੋੜੀ ਹੋਰ ਮੱਦਦ ਕਰ ਦੇਵਾਂ .. ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉਪਰ ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਜਿਹੜਾ 700 ਕਿਲੋ ਮੀਟਰ ਇੱਕ ਘੰਟੇ ਦੀ ਗਤੀ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਭੂ-ਮੱਧ ਰੇਖਾ ਉਪਰ ਉਡਦੇ ਹੋਏ ਇਕ ਚੱਕਰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ 2 ਦਿਨ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ ਪਰ ਇਸੇ ਗਤੀ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਿਸਪਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਚੱਕਰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ 27 ਦਿਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗੇਗਾ!!! ਇਸਦੀ ਗਰੂਤਵ ਖਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ 24.8 ਮੀ / ਸੈਕਿੰਡ^2 ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੀ ਗਰੂਤਵ ਖਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ 9.8 ਮੀ / ਸੈਕਿੰਡ^2 ਤੋਂ ਢਾਈ ਗੁਣਾ ਜਿਆਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉਪਰ 50 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਭਾਰ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਭਾਰ ਬ੍ਰਹਿਸਪਤੀ ਉਪਰ 125 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਹੋਵੇਗਾ।

ਦੋਸਤੋ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੈਰਾਨੀ ਜਨਕ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰਹਿ ਉਪਰ ਉਤਰਨ ਅਤੇ ਤੁਰਨ ਫਿਰਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਦਿਲ ਲਲਚਾ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗ੍ਰਹਿ ਉਪਰ ਨਾ ਹੀ ਉਤਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੈਦਲ ਘੁੰਮ ਫਿਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਬੁੱਧ, ਸ਼ੁੱਕਰ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਅਤੇ ਮੰਗਲ ਉਹਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਉਚ ਤਾਪ ਉੱਪਰ ਠੋਸ ਜਾਂ ਤਰਲ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ।ਪ੍ਰੰਤੂ ਬ੍ਰਹਿਸਪਤੀ ਤਾਂ ਗੈਸਾਂ ਦਾ ਹੀ ਗੋਲਾ ਹੈ।ਅਕਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ... ਇੱਕ ਗੈਸੀ ਦਾਨਵ।ਅਕਾਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸਦਾ ਹੀ ਨੰਬਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਤਾਰਾ ਬਣਨ ਲਈ ਬੱਸ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਹੋਰ ਪੁੰਜ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਸੀ... ਆਪਣੇ 63 ਚੰਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁਮਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਾਡਾ ਗਵਾਂਢੀ "ਤਾਰਾ-ਪਰਿਵਾਰ" ਹੁੰਦਾ ਜਿਵੇਂ "ਸੂਰਜੀ ਪਰਿਵਾਰ"। ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਿਆ ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਸੂਰਜ(ਤਾਰੇ) ਦਾ ਇਕ ਗ੍ਰਹਿ ਬਣਕੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਠੰਢਾ ਵੀ ਹੈ।

ਸਾਥੀਓ, ਆਓ ਇਸਦੇ ਹੋਰ ਨੇੜੇ ਚੱਲੀਏ।ਪਰ ਗੈਸਾਂ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡੀ ਜਗਿਆਸਾ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮੈਂ ਦੇ ਹੀ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਠੀਕ ਰਹੇਗਾ? ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹਾਈਡ੍ਰੋਜਨ ਅਤੇ ਹੀਲੀਅਮ ਗੈਸਾਂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।ਸੂਰਜ ਦੇ ਬਣਨ ਮਗਰੋਂ ਸੂਰਜ ਵਿੱਚੋਂ ਊਰਜਾ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਿਕਲੀ "ਸੂਰਜੀ-ਹਨੇਰੀ" ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਗੈਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਖਿਲਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਗੈਸਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਿਸਪਤੀ, ਸ਼ਨੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਖਿੱਚ ਕਾਰਣ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਪਕੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਣ ਬੈਠੇ ਗੈਸੀ ਦਾਨਵ।



ਪ੍ਰੰਤੂ ਵੱਡੇ ਆਕਾਰ ਹੋਣ ਕਾਰਣ, ਇਸਦੇ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਉੱਪਰ ਇੰਨਾ ਜਿਆਦਾ ਦਬਾਅ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਹਾਈਡ੍ਰੋਜਨ ਗੈਸ ਵੀ ਤਰਲ-ਧਾਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਈ। ਇਹ ਹਾਈਡ੍ਰੋਜਨ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉੱਪਰ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ? ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਉੱਡਦੇ ਗੁਬਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਾਈਡ੍ਰੋਜਨ ਗੈਸ ਹੀ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।ਹਾਈਡ੍ਰੋਜਨ ਗੈਸ ਬਾਕੀ ਗੈਸਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹਲਕੀ ਗੈਸ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉੱਪਰ ਇਸਦੀ ਕੁਝ ਮਾਤਰਾ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਦੀਆਂ ਉਪਰਲੀਆਂ ਤਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਸਾਥੀਓ, ਠੋਸ ਪਥਰੀਲੇ ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਦੇ ਇਰਦ-ਗਿਰਦ ਤਾਂ ਗੈਸੀ ਗ਼ਲਾਫ਼ ਭਾਵ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਗੈਸੀ ਦਾਨਵ ਬ੍ਰਹਿਸਪਤੀ ਦੇ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ? ਹਾਂ, ਇਸ ਦਾ ਵੀ ਆਪਣਾ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਹੈ... ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ... ਗੈਸ ਦੀਆਂ ਰੰਗਦਾਰ ਪੱਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਤੱਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਅਜੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਰਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖੋ,ਰੰਗਦਾਰ ਪੱਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਔਹ ਇੱਕ ਗੋਲ ਅਕਾਰ ਦਾ "ਅੱਖ-ਵਰਗਾ" ਚੱਕਰ ਜਿਹਾ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ "ਚੱਕਰਦਾਰ ਤੂਫਾਨ" ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਅਕਾਰ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਿਸਪਤੀ ਦੀ "ਕੋਰ" ਅਜੇ ਵੀ ਗਰਮ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੈਸ ਗਰਮ ਹੋ ਕੇ ਉੱਪਰ ਉੱਠਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਵਾ-ਵਰੋਲੇ ਵਿੱਚ ਗੈਸ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਵੱਲ, ਚੱਕਰ ਕੱਢਦੀ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ

"ਉਲਟ-ਚੱਕਰੀ ਤੂਫਾਨ" ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਦਿਮਾਗ਼ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਰੂਪੀ ਇਕ ਹੋਰ ਤੂਫ਼ਾਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ ਉੱਪਰ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਉੱਪਰ ਅਜਿਹੇ ਤੂਫਾਨ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਅਕਾਰ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਲਦੀ ਖਤਮ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅੱਖ ਵਰਗਾ ਇਹ ਤੂਫ਼ਾਨ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ!!!

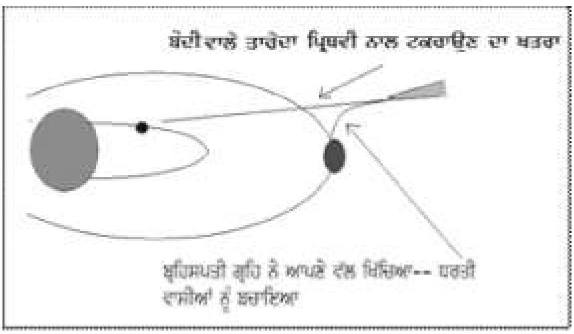
ਦੋਸਤੋ, ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਛੋਟੀ ਹੈ। ਇਸ ਕੋਲ ਇੱਕ ਚੰਦ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ ਗ੍ਰਹਿ, ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੋਂ 318 ਗੁਣਾ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਸ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਚੰਦ ਹੋਣਗੇ? ਤੁਹਾਡੇ ਇਸ ਜਗਿਆਸਾ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਖਿਆਲ ਹੈ... ਲਓ ਨੋਟ ਕਰੋ.. ਅੱਜ ਤੱਕ ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ ਦੇ 63 ਚੰਨਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 4 ਚੰਨ ਉਹ ਵੀ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਗੈਲੀਲਿਓ ਨੇ ਲੱਭੇ ਸਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਚਟਾਨੀ ਟੁੱਕੜੇ ਜਿਹੜੇ ਇਸਦੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਨ... ਇਸਦੀ ਗਰੂਤਵ ਖਿੱਚ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਭਾਵ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੇ ਹੋਏ ਚੰਨ ਬਣਾ ਲਿਆ।

ਇੰਝ ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ ਕੋਲ ਗੈਲੀਲਿਓ ਵਾਲੇ 4 ਵੱਡੇ ਚੰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ "ਪਕੜੇ" ਹੋਏ ਚੰਨ ਹੀ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਚੰਨਾਂ ਦੀ ਘਣਤਾ... ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਦੂਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਘਟਦੀ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਸੰਘਣੀ ਘਣਤਾ ਵਾਲੇ ਚੰਨ ਤਾਂ "ਜਵਾਰੀ-ਗਰਮੀ" (Tidal Heating) ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹਨ।

ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਗੈਲੀਲਿਅਨ ਚੰਨ "ਲੋ" (LO) ਹੈ। ਇਹ ਗੰਧਕ ਦੇ ਜਬਰਦਸਤ ਜਵਾਲਾ ਮੁਖੀਆਂ ਨਾਲ ਉੱਬਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਗਲਾ ਚੰਨ "ਯੂਰੋਪਾ" (Europa) ਕੁਝ ਸ਼ਾਂਤ ਹੈ। "ਗੈਨੀਮੇਡ" ਅਤੇ "ਕੈਲਿਸਟੋ" ਦੋਵਾਂ ਉੱਪਰ ਜਵਾਲਾ ਮੁੱਖੀਆਂ ਦੇ ਡੂੰਘੇ-ਡੂੰਘੇ ਖੱਡੇ ਹਨ। ਪਰ ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਉੱਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਹਲਚਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਹ ਖੱਡਿਆਂ ਤੋਂ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ ਇਹਨਾਂ ਉੱਪਰ ਵੀ ਖੂਬ ਜਵਾਲਾਮੁਖੀ ਫਟੇ ਹੋਣਗੇ।

ਦੋਸਤੋ, ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ ਦੇ ਜੰਤਰੀ/ਜਨਮ ਕੁੰਡਲੀ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਬਾਰੇ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰ ਹੀ ਲਈਏ। ਜੋਤਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈਆਂ ਜਨਮ ਕੁੰਡਲੀਆਂ ਦਾ ਅਸਲੀ ਮਕਸਦ ਤਾਂ ਜਨਮ ਤਿੱਥੀ (ਮਿਤੀ) ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਹੀ ਸੀ। ਇਸਦੀ ਸੁਰੂਆਤ ਇੰਝ ਹੋਈ ਕਿ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਪੰਡਤਾਂ-ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਰਗ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ।ਤਾਰਾ ਵਿਗਿਆਨ ਇਸ ਗ੍ਰਹਿ "ਪ੍ਰਿਥਵੀ" ਉੱਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣਾ ਵਿਗਿਆਨ ਹੈ ਭਾਵ ਤਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ। ਪੁਰਾਤਨ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਘੜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ। ਤਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਰੁੱਤਾਂ ਦੀ ਸੁਰੂਆਤ ਵੀ ਦਸਦੀਆਂ । ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਅੱਜ ਵੀ ਸਹੀ ਹੈ । ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉੱਪਰ ਸਮਾਂ ਭਾਵ ਉਸਦੀ ਉਮਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾਂ ਜਿੰਨਾਂ ਜਰੂਰੀ ਸੀ ਪਰ ਅਨਪੜ੍ਹ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਉਨਾਂ ਹੀ ਔਖਾ ਵੀ ਸੀ । ਬੱਸ ਹੋ ਗਈ ਜਨਮ ਕੁੰਡਲੀ ਦੀ ਸੁਰੂਆਤ । ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ 12 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ ਗ੍ਰਹਿ ਲੱਗਭੱਗ 1 ਸਾਲ ਤੱਕ ਇੱਕੋ ਰਾਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਸ਼ੀਆਂ 12 ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ ਸੂਰਜ ਦਾ ਇੱਕ ਚੱਕਰ 11.86 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ (ਲੱਗਭੱਗ 12 ਸਾਲਾਂ 'ਚ) ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ ਦੇ 5 ਚੱਕਰ ਭਾਵ 60 ਸਾਲਾਂ ਨੂੰ "ਯੁੱਗ" ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਬੱਸ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਪਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ ਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।ਬੱਸ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਕਿੰਨੀ ਹੋ ਗਈ। ਇਹ ਹੈ ਫਾਇਦਾ ਸਾਨੂੰ ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ ਗ੍ਰਹਿ ਦਾ। ਪਰ ਜੋਤਸ਼ੀ ਕਦੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦੇ।

ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫ਼ਾਇਦਾ... ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ... ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੂਰਜੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਹਨ... ਜਿਹੜੇ ਸੂਰਜ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਬੋਦੀ ਵਾਲੇ ਬਰਫੀਲੇ ਪਿੰਡ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਭਾਸ਼ਾ



ਵਿਚ ਬੋਦੀ ਵਾਲੇ ਤਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁੱਝ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਬ੍ਰਹਿਸਪਤੀ, ਸ਼ਨੀ, ਯੂਰੇਨਸ ਅਤੇ ਨੈਪਚੂਨ ਸਾਡੇ ਰਖਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਹਨਾਂ ਬੋਦੀ ਵਾਲੇ ਬਰਫੀਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਉੱਪਰ ਹੀ ਸੁੱਟ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਸੋ ਡਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਖਤਰਨਾਕ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਾਡੇ ਰਖਵਾਲੇ ਹਨ।

ਸਾਥੀਓ, ਇਸਦੇ ਬਹੁਤ ਨਜ਼ਦੀਕ ਅਸੀਂ ਪਹੁੰਚ ਹੀ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਵੇਖੋ ਜਰਾ ਇਸ ਦੀ ਗਤੀ ਵੱਲ... 1 ਸੈਕਿੰਡ ਵਿੱਚ 13 ਕਿਲੋਮੀਟਰ !!! ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਨੂੰ ਜ਼ੋਤਿਸ਼ੀ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪਣੀ ਪੱਤਰੀ ਖੋਹਲਦਾ ਖੋਹਲਦਾ 2 ਮਿੰਟ ਲਗਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਉਹਨਾਂ 2 ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ 1560 ਕਿਲੋ ਮੀਟਰ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਜ਼ੋਤਿਸ਼ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਵਿਗਿਆਨਕ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਲੈਣਾ।

ਸਾਥੀਓ, ਇਸਦੇ ਪੁੰਜ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ.. ਇਸਦਾ ਪੁੰਜ 1.8981×10^{27} ਕਿਲੋ ਗ੍ਰਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਗੈਸੀ ਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਘਣਤਾ ਸਿਰਫ 1.34 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਘਣ ਸੈ.ਮੀ.। ਮਤਲਬ ਕਿ ਬ੍ਰਹਿਸਪਤੀ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਹੀ ਭਾਰਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਣਤਾ 1 ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦਾਨਵ ਦਾ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਛੋਟਾ ਸਿਰਫ 9 ਘੰਟੇ 55 ਮਿੰਟਾਂ ਦਾ ਲੱਗਭੱਗ 10 ਕੁ ਘੰਟੇ ਦਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇੰਨਾ ਵੱਡਾ ਦਾਨਵ ਅਤੇ ਘੁੰਮਣ 'ਚ ਉਨਾਂ ਹੀ ਤੇਜ। ਦੋਸਤੋ, ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਹਿਸਪਤੀ ਉੱਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ (ਪਰ ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ) ਮੌਜ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਪੰਜ ਘੰਟੇ ਦੇ ਦਿਨ ਵਿੱਚੋਂ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਕੰਮ ਲਈ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਰਾਤ ਨੂੰ 5 ਘੰਟੇ ਸੌਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ। ਭਲਾਂ ਇੰਨੇ ਛੋਟੇ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਹਿਸਪਤੀ ਉੱਪਰ ਗਰਮੀ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ? ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ... ਮੰਗਲ ਗ੍ਰਹਿ ਤੋਂ ਬਾਅਦ... ਗਰਮੀ ਦਾ ਨਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਬ੍ਰਹਿਸਪਤੀ ਉੱਪਰ ਤਾਪਮਾਨ -120 ਦਰਜੇ ਸੈਲਸੀਅਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਜੀਵਨ ਉੱਕਾ ਹੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਚੈਨਲਾਂ ਦੁਆਰਾ "ਏਲੀਅਨਜ਼" ਬਾਰੇ ਫੈਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਅਫ਼ਵਾਹੀ ਭਰਮ-ਜ਼ਾਲ ਤੋਂ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸ਼ਨੀ ਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਉਪਰ ਜਾਣ ਲਈ ਅਗਲੇ ਮਹੀਨੇ ਸਮਾਂ ਜਰੂਰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣਾ... ਯਾਤਰਾ ਜਾਰੀ ਹੈ......

ਕਿਰਤੀ ਦੀ ਲਲਕਾਰ

ਕਦੋਂ ਤੱਕ ! ਮੇਰੇ ਠੰਢੇ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਬਾਲ਼ਣ,
ਕਾਰਾਂ,ਜਹਾਜਾਂ,ਫੈਕਟਰੀਆਂ'ਚ ਬਾਲ਼ਦਾ ਰਹੇਂਗਾ।
ਕਦੋਂ ਤੱਕ ! ਮੇਰੇ ਭੁੱਖੇ ਢਿੱਡ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਅੰਨ,
ਗੁਦਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਸਾੜਦਾ ਰਹੇਂਗਾ।
ਕਦੋਂ ਤੱਕ ! ਮੇਰੀ ਕਿਰਤ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦਾ ਬਦਲਾ,
ਸਿਰਫ ਦੋ ਡੰਗ ਦੀ ਰੋਟੀ ਦੇ ਕੇ ਤਾਰਦਾ ਰਹੇਂਗਾ।
ਮੇਰੀ ਕੱਚੀ-ਕੁੱਲੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਦੇ ਨਾਲ਼,
ਕਦੋਂ ਤੱਕ ਬਹੁ-ਮੰਜ਼ਲੇ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰਦਾ ਰਹੇਂਗਾ।
ਮੇਰੇ ਪਸੀਨੇ ਨਾਲ਼ ਸਿੰਜੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ,
ਕਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਭੁੱਖੇ-ਪਿਆਸੇ ਬਿਠਾਲ਼ਦਾ ਰਹੇਂਗਾ।
ਮੇਰੇ ਸਿਰਾਂ 'ਤੇ ਪੱਥਰ ਢੋਕੇ ਬਣਾਈ ਸੜਕ ਉੱਤੇ,
ਕਦੋਂ ਤੱਕ ਮੇਰੇ ਸਾਇਕਲਾਂ ਨੂੰ ਲਤਾੜਦਾ ਰਹੇਂਗਾ।
ਫੁੱਟਪਾਥਾਂ 'ਤੇ ਸੌਣ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਤੱਕ,
"ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ"ਕਹਿਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰਦਾ ਰਹੇਂਗਾ।
ਬਸ ! ਮੇਰੇ ਸਬਰ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਭਰ ਗਿਐ ਹੁਣ,
ਭਰੇ ਪਿਆਲੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿੰਨਾਂ ਤੂੰ ਉਛਾਲ਼ਦਾ ਰਹੇਂਗਾ?
ਦੇਸ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹਿੱਸਾ ਅਸੀਂ ਵੀ ਹੈ ਲੈਣਾ,
ਹੁਣ ਕਦੋਂ ਤੱਕ ਲਾਰਿਆਂ ਨਾਲ਼ ਸਾਰਦਾ ਰਹੇਂਗਾ?
ਜਾਗ ਗਿਆ ਮਜਦੂਰ, ਸਮਾਜਵਾਦ ਨਹੀਂਓ ਦੂਰ,
ਹੁਣ ਕਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਹੱਕ ਮੇਰਾ ਮਾਰਦਾ ਰਹੇਂਗਾ? ।



ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਨਗਾਰੀ
9888051855

ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਹੋਣ ਲਈ ਸਾਡੀ ਵਿਦਿਅਕ ਨੀਤੀ, ਰਾਜਨੀਤੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰੰਪਰਾਵਾਂ ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਅਸਾਂਵੀ ਵੰਡ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ-ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਣ ਲੋਕ ਅਲੌਕਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵੱਲ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਤਰਕਯੁਕਤ ਗਿਆਨ ਅਣਸਰਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।



-ਸੁਰਜੀਤ ਟਿੱਬਾ

? ਮਨੋਰੋਗ ਮਾਹਿਰ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ



ਡਾ. ਬਲਵੰਤ ਸਿੱਧੂ

ਸੁਆਲ:- ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ 75 ਸਾਲ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਲ ਕੁ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡਿੱਗ ਕੇ ਚੂਲੇ ਦੀ ਹੱਡੀ ਟੁੱਟ ਗਈ ਸੀ, ਬੇਸ਼ਕ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੱਡੀ ਇਲਾਜ ਨਾਲ ਠੀਕ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਹਰ ਵਕਤ ਛੋਟੀ ਛੋਟੀ ਗੱਲ ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਵਾਜਾਂ ਮਾਰਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਕੋਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਘਰਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹਾਂ ਕੋਈ ਹੱਲ ਦੱਸੋ।

ਜੁਆਬ:- ਤੁਸੀਂ ਜਿਸ ਸਮੱਸਿਆ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਔਸਤਨ ਉਮਰ ਤਕਰੀਬਨ ਦੁੱਗਣੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਸੱਠ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਮਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਕਤ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਤਕਰੀਬਨ 30 ਕਰੋੜ ਲੋਕ 60 ਸਾਲ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਮਰ ਦੇ ਹਨ। ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਦੇ 50 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ 3 ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਬੁਢਾਪੇ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਭਾਰ ਸਮਾਜੀ ਸਿਸਟਮ ਜਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਜ-ਕੱਲ ਇਲਾਜ ਦੀਆਂ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਦੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੱਧ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰਣ ਹਨ:-

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਧਦੀ ਉਮਰ ਨਾਲ ਐਡਜਸਟ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖਦੇ। ਵੱਧਦੀ ਉਮਰ ਨਾਲ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਘੱਟਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਘੱਟਦੀ ਹੈ, ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਘੱਟਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਗ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਉਮਰ ਨਾਲ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵੀ ਘਟਦੀ ਹੈ।

ਬਿਮਾਰੀ ਹੋਣ ਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਸਮਾਂ ਵੱਧ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਵੱਖ ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਹਰ ਡਾਕਟਰਾਂ/ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਤਕਰੀਬਨ ਨਾ ਮੁਮਕਿਨ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ (ਦੁਆਈਆਂ, ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਿਧੀਆਂ) ਦੇ ਸਾਈਡ-ਇਫੈਕਟ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੱਧ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਅਕਸਰ ਹੀ ਦੂਜੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੇ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦੇ ਸੋਮੇ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਪਹਿਲੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਵਿਉਂਤ ਨਾਲ ਨਾ ਚੱਲਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਰਥਿਕ ਪਖੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕ ਲਾਚਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕੁਝ ਸੁਝਾਅ:-

ਆਪਣੇ ਆਪ (ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਿਆਣੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ) ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੂੰ ਇਹ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਓ ਕਿ ਬੁਢਾਪਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਇੱਕ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਇੱਕ ਰੋਗ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਅਤੇ ਇੱਜ਼ਤ ਨਾਲ ਬੁਢਾਪਾ ਕੱਟਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿਉ (to age gracefully)।

ਬਚਾਉ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਚਾਉ ਹੈ। ਵਧਦੀ ਉਮਰ ਨਾਲ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੰਭਾਵਿਤ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਸਕਰੀਨਿੰਗ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰੀਰਿਕ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਮੈਡੀਕਲ ਟੈਸਟ ਅਤੇ ਮੈਡੀਕਲ ਚੈਕਅਪ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ।

ਜੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਕੋਈ ਬਿਮਾਰੀ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਾਹਿਰ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੇ ਡਾਕਟਰ/ ਫਿਜ਼ਿਸ਼ਿਅਨ ਤੋਂ ਚੈਕਅੱਪ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਅਕਸਰ ਹੀ ਚੈਕਅੱਪ ਦੌਰਾਨ ਕੋਈ ਬਿਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੀ ਪਰ ਬਜ਼ੁਰਗ ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੱਛਣਾਂ ਬਾਰੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਬਿਮਾਰੀ ਬਾਰੇ ਵਹਿਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰ ਹੀ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ

ਸਿਆਣੇ ਡਾਕਟਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਵਹਿਮ ਦਾ ਇਲਾਜ ਸਮਝਾ-ਬੁਝਾ ਕੇ (ਸਾਇਕੋਥਰੈਪੀ) ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ ਮਨੋਰੋਗਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਦੁਆਈ ਦੇ ਕੇ ਸਹੀ ਇਲਾਜ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜੇ ਫਿਰ ਵੀ ਗੱਲ ਨਾ ਬਣੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਤਜਰਬੇ ਕਾਰ ਮਨੋਰੋਗ ਮਾਹਿਰ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲੋਂ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਣ ਨਾਲ ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕੁਝ ਕੁ ਬਜ਼ੁਰਗ ਅਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰ ਲਵੋ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਕਾਨਾ ਵਿਵਹਾਰ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਮਸਲਾ ਖੜਾ ਕਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਅਜੇਹੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਮਾਹੌਲ ਬਹੁਤ ਤਣਾਅ ਭਰਿਆ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।ਅਜੇਹੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦਾ ਘਰ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਦੂਜਿਆਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਤੇ ਅਸਰ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜਾਈ ਤੇ ਅਸਰ ਅਤੇ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੈਂਬਰ/ਮੈਂਬਰਾਂ ਜਾਂ ਘਰ ਦੀ ਸੁਆਣੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਅਣਸੁਖਾਵੇਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰਣ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨਃ-

ਬਜ਼ੁਰਗ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਖਬਤੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਗੱਲ ਤੇ ਵਹਿਮ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਹੈ।ਅਜੇਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਤਕਰੀਬਨ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਜ਼ੁਰਗ ਪਹਿਲਾਂ ਘਰ ਦਾ ਮੋਹਰੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਆਦਤ ਰਹੀ ਹੈ।

ਬਜ਼ੁਰਗ ਕੋਲ ਸਾਰੇ ਘਰ ਦੀ ਸੰਪਤੀ (ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਆਮਦਨ ਆਦਿ) ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹਨ।

ਕਈ ਲੋਕ ਢਲਦੀ ਉਮਰ ਜਾਂ ਬੁਢਾਪੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਢਾਲਦੇ।ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਜਵਾਨ ਉਮਰ ਵਾਂਗ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਿਤਾਉਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਲਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਢਲਦੀ ਉਮਰ ਨਾਲ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੋੜਾਂ ਦਾ ਦਰਦ, ਰੀੜ ਦਾ ਦਰਦ, ਪਿਸ਼ਾਬ ਆਦਿ ਸੰਬੰਧੀ ਮਾਮੂਲੀ ਲੱਛਣ (ਪਿਸ਼ਾਬ ਦੀ ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਰੋਗ ਹੈ), ਕਬਜ਼ ਰਹਿਣਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਮਾਮੂਲੀ ਲੱਛਣ ਵਗੈਰਾ ਵਗੈਰਾ ਨਾਲ ਐਡਜਸਟ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਜਾਂ ਡਾਕਟਰੀ ਜਾਂਚ/ਇਲਾਜ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਰਹਿਣਾ।

ਕੋਈ ਬਿਮਾਰੀ ਹੋਣ ਤੇ ਮੈਡੀਕਲ ਸਲਾਹ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਨਾ ਮੰਨਣਾ, ਸਲਾਹ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਕਸਰਤ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਲੋੜੀਂਦਾ ਪਰਹੇਜ ਨਾ ਰੱਖਣਾ, ਆਦਿ ਬਹੁੱਤ ਅਹਿਮ ਹਨ।

ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨੋਰੋਗ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਖਬਤੀ-ਬੰਨਣ ਰੋਗ (Obsessive compulsive disorder), ਮੂਡ ਸੰਬੰਧੀ ਰੋਗ, ਜਾਂ ਡਿਮੈਂਸ਼ਿਆ (Dementia) ਆਦਿ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਬਹੁਤ ਅਸਹਿ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਜੇ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਬਜੁਰਗ ਨੂੰ ਇਕ ਨਿਜੀ ਕਮਰਾ ਦਿਉ ਅਤੇ ਇੱਕ ਢੁਕਵਾਂ ਬਾਥਰੂਮ ਦਿਉ। ਜੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਨਵੇਕਲਾ ਵਿਹੜਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੌਸਮ, ਧੁਪ, ਛਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਉਸ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬੈਠਣ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰੋ। ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੂੰ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿਉ।ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਦਦ ਤੋਂ ਜਾਂ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘਟ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕਰਨ। ਰੋਜ਼ਮਰਾ ਦੇ ਕੰਮਕਾਰ ਵਿੱਚ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਦਦ ਨਾ ਕਰੋ। ਸਿਹਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਖਾਣਾ-ਪੀਣਾ ਦਿਓ, ਭੋਜਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇ ਤੇ ਦਿਉ।ਆਪਣੀ ਬੋਲਬਾਣੀ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਿਮਰ ਰੱਖੋ। ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁੱਲ ਦਿਉ, ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿਉ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਾਕਾਰਾ ਨਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ। ਜੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਅਖਬਾਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਚੰਗਾ ਲਿਟਰੇਚਰ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਦਿਉ। ਜੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੋਈ ਮਸਲਾ ਨਹੀ ਤਾਂ ਟੈਲੀਵਿਯਨ ਦੇਖਣ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਦਿਉ।ਬਜ਼ੁਰਗ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਅੰਗ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਤਜਰਬਾ ਅਤੇ ਉਮਰ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਸਹੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰੋ।ਕਈ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਗਰਾਨੀ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।ਪਰ ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਕਾਰਣ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਜਾ ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਅਤੇ ਮਦਦ ਲਵੋ।ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਉਨਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਕਰੋ।ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਜੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ ਢੰਗ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਮਨੋਰੋਗ ਮਾਹਿਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਜ਼ਰੂਰ ਲਵੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਸੰਬੰਧੀ ਰੋਗ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਓ। ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਸੰਬੰਧੀ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਬਹੁਤ ਕਾਰਗਰ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਘਰ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਤੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ/ਉਸਾਰੂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਮੈਡੀਕਲ ਵਿਗਿਆਨ ਨੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਲੋੜ ਪਵੇ ਤਾਂ ਮੈਡੀਕਲ ਮਦਦ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤੇ ਮੁਖੀ, ਸਾਇਕੈਟਰੀ / ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਊ ਵਿਭਾਗ,
ਰਜਿੰਦਰਾ ਹਸਪਤਾਲ,ਪਟਿਆਲਾ।

ਧਰਮ, ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਵਿਵੇਕ

ਡਾ. ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੀਪਤੀ



ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਇਕ ਭਰਮ ਅਤੇ ਭੁਲੇਖੇ ਵਾਲੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ' ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਆਪਾਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ।

'ਮਜਹਬ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾਤਾ ਆਪਸ ਮੇਂ ਵੈਰ ਰਖਣਾ', ਦੀ ਉਕਤੀ ਧਰਮ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਦੁਹਰਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ, ਅਸਲੀਅਤ ਵਾਲੇ ਰੂਪ, ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਨਫ਼ਰਤ, ਦੰਗੇ ਅਤੇ ਲੜਾਈਆਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਦੇਖਦੇ-ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ। ਧਰਮ ਵਾਲੇ, ਫਿਰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਪੱਲਾ ਝਾੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ, ਦੰਗਈਆਂ, ਫਿਰਕੂਆਂ, ਨਫਰਤ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰੀ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨੀ ਹਕੀਕਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦਾ। ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਅੱਤਵਾਦੀ ਪਛਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਗੂੜਾ ਸਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਧਰਮ, ਆਪਣੇ ਸਿੱਟੇ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ, ਅੱਤਵਾਦ ਦਾ ਰੂਪ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰੇਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਦੇਖਦੇ ਅਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤਰਕ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਨਾ ਪੈਣਾ ਸ਼ਬਦ ਆਪ ਵਿਰੋਧੀ, ਦਰੁਸਤ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਜਰ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਤਰਕ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਦਲੀਲ-ਬਹਿਸ, ਕਿਸੇ ਚਰਚਾ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਤੇ ਅੜਣਾ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਮਤਲਬ ਹੀ, ਗਲਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਠੀਕ ਠਹਿਰਾਉਣਾ। ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਨਵਾਉਣ ਲਈ ਤੈਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ, ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖ, ਉਸਨੂੰ ਹੇਠੀ ਸਮਝਣਾ, ਬਹਿਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਤੇ ਝਗੜੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਆਮ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਤਰਕ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਸਿੱਟੇ ਤੇ ਨਾ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਤਰਕਹੀਣ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਆਪਾਂ 'ਹਿਸਾਬੀ-ਕਿਤਾਬੀ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਜੋ ਕਿ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜਕ ਨੇਮਾਂ ਤਹਿਤ ਵੀ ਠੀਕ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਉਸਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਤੋਂ, ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਈ ਵਾਰ ਜਚਦਾ ਨਹੀਂ।

ਤਰਕ ਦਾ ਇਕ ਪਹਿਲੂ ਜੋ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿਚ ਭੁਗਤਦਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੋਸ਼ਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ, ਜ਼ੋਰ-ਜਬਰ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਮਤਲਬ ਗਲਤ ਧਿਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਭੁਗਤਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਪਿਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਹਿਸਾਬੀ ਕਿਤਾਬੀ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਤੋਂ ਪਰੇ ਮਾਨਵੀ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਦੇਖਣ ਵੱਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਉਹ ਸੰਕਲਪ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਵੇਕ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਅਕਸਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰ। ਦਿਮਾਗ ਵਰਤ, ਅਕਲ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈ। ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਇਹ ਖਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਮਾਗ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਿਰਫ ਭਾਰ-ਅਕਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦਾ ਗੁਣ ਹੈ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਕੀ ਹੈ? ਇਕ ਸਧਾਰਨ ਜਿਹੀ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ। ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕੋ ਦਮ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ-ਕਿਹੜਾ ਰਾਹ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗਾ?

– ਉਸ ਰਾਹ ਤੇ ਲਾਈਟਾਂ ਬਹੁਤ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ !

– ਨਹੀਂ, ਉਹ ਰਾਹ... ਪਰ ਭੀੜਾ ਬਹੁਤ ਹੈ !!

– ਉਸ ਪਾਸੇ ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਕਾਫੀ ਹੈ!!! ਪਰ ਹੁਣ ਘੱਟ ਹੋਵੇਗਾ !

ਤੇ ਫਿਰ ਦਿਮਾਗ ਇਕ ਰਾਹ ਫੜਣ ਲਈ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਰਾਹ ਫੜ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਕਮੀਜ-ਪੈਂਟ ਖਰੀਦਣ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਕਈ ਕਪੜੇ, ਦੁਕਾਨਾਂ, ਰੰਗ, ਕਪੜਾ, ਮੁੱਲ ਫਿਰ ਤੈਅ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਫੈਸਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।

ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦਾ ਢੰਗ ਹੈ-ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਕਈ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਰਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਾ ਤੇ ਫਿਰ ਇਕ ਰਾਹ ਫੜਨਾ।

ਇਹ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਖਾਸੀਅਤ ਹੈ।

 ਧਰਮ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ਤੁਸੀਂ ਮਨੁੱਖ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਰਖਦੇ ਹੋਏ, ਤੁਸੀਂ ਦਿਮਾਗ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ।

ਫੈਸਲਾ! ਉਹ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ! ਕਰੇ ਕਰਾਵੇ ਆਪੇ-ਆਪ। ਫੈਸਲਾ ਉਸ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿਓ। ਮਤਲਬ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਸ਼ਰੀਰ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਇੱਕ ਤੱਥ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਜੋ ਅੰਗ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਨਕਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਨਕਾਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜੀ ਮੁਤਾਬਕ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਭਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਕੈਸਟ ਜਾਂ ਸੀ.ਡੀ. ਵਿਚ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਅੱਲਾ, ਰੱਬ, ਪਰਮਾਤਮਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਗੀਤ...।

ਰਘੁਕੁਲ ਗੀਤ... ਤੈਅ ਹੈ ਸਭ ਕੁੱਝ। ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ, ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਬੋਝ ਨਾ ਪਾਓ। ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਨਾ ਦਿਓ।

...ਉਹ ਜੋ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਠੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ!

... ਸਭ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਸਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖ, ਉਹ ਇਮਤਿਹਾਨ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਨਾ ਹੀ ਵਿਚਾਰਨਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਤੇ ਨਾ ਮੁਲਾਂਕਣ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਜਿੱਠ ਲਈਏ, ਉਹ ਕਰਕੇ ਦੇਖ ਲਈਏ। ...ਨਹੀ। ਸਿਰਫ ਅੱਖਾਂ ਹੀ ਬੰਦ ਨਹੀਂ, ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਵੀ ਤਾਲਾ।

 ਧਰਮ ਦਾ ਏਨਾ ਗਹਿਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਆਦਤ ਬਣਦੀ ਹੈ।

- ਇਹ ਤਾਂ ਗੀਤਾ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ...

- ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ...

ਤੇ ਫਿਰ ਰੋਜਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ...

- ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਪਿਤਾ ਜੀ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ...

- ਮੇਰੇ ਕੁਲੀਗ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਦੇਖਿਆ।

ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਬਣੇ-ਬਣਾਏ 'ਫਰੇਮ' ਦੇ ਤਹਿਤ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਆਦਤ।

ਨਾ ਸੋਚਣਾ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਵੀਂ ਰਾਹ ਤੇ ਤੁਰਨ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਕਰਨਾ।

 ਦਿਮਾਗ ਸਰੀਰ ਦਾ ਇੱਕ ਅੰਗ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਹੋਰ ਅੰਗਾਂ ਵਾਂਗ ਇਹ ਨਿਰੰਤਰ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਸਹਿਜ ਕੰਮ-ਉਸ ਦੀ ਸੋਚ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਸੋਚਣਾ ਹੈ।

ਆਪਸੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਆਪਸੀ ਸੋਚ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਵੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਬਹਿਸ ਵੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਗੋਸ਼ਠ ਵੀ ਹੋਣੇ ਨੇ।

ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਅ ਵੀ ਹੋਣੇ ਨੇ।

ਸੋਚ ਦੀ ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਇਹ ਵੀ ਹੈ :

ਵਿਚਾਰ ਚਲਦਾ ਹੈ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਉਂ? ਮੈਂ ਗਰੀਬ ਕਿਉਂ? ਮੈਂ ਭੁੱਖਾ ਕਿਉਂ? ਬਾਜ਼ਾਰ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ। ਖੇਤ ਲਹਿਰਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਕੁਦਰਤ ਲੱਦੀ ਪਈ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂ?

ਇਸ ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਭੁੱਖ ਲਈ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਚਰਚਾ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ-ਕਿਸਮਤ, ਪੁਰਾਣੇ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਫਲ। ਫਿਰ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਤਰਕ ਲੱਭਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਚਦਾ ਵੀ ਤੇ ਠੀਕ ਵੀ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਸਵਾਲ ਹੈ-ਸੋਚ ਨੂੰ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦਿਮਾਗੀ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੁਤਾਬਕ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦਾ।

 ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੋਚ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਕਿਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ? ਕਿਸੇ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਲਈ? ਜੋ ਆਪਾਂ ਗਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤਰਕ ਇਕ ਵਰਗ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਭੁਗਤਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਸੋਚਦਾ ਹੈ, ਸਵਾਲ ਲੱਭਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਨਾ ਸੋਚਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੱਗੂ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦੀ।

 ਜੇਕਰ ਆਪਾਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਵੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ -

ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਲੋਕ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਤਰਕ ਕਰਦੇ ਹਨ?

ਜਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਤਰਕ ਕਰ ਰਹੇ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਤਰਕ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਸਹੀ ਉਤਰਦੇ ਹਨ।

ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ, ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ, ਜਨਮ-ਮਰਨ, ਸਵਰਗ-ਨਰਕ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਜਾਂ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਦਾ ਤਰਕ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਵਧੀਆ ਪੱਧਰ ਦਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਬਾਕੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਮੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਤਰਕ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸਤਾ ਤਾਂ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਹੈ ਬਹਿਸ ਅਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਅਗਲੀ ਹੈ ਕਿ ਬਹਿਸ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਵਿਗਿਆਨਕ ਹੈ। ਦਲੀਲਾਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਵਾਜਬ ਨੇ।

ਧਰਮ ਤਾਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਇਸ ਪਹਿਲੇ ਗੁਣ ਨੂੰ ਹੀ

ਅਪਨਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

 ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਬਹਿਸ ਅਤੇ ਚਰਚਾ ਦਾ ਇੱਕ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤਰੀਕਾ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਹੈ। ਨਾਲ ਇਹ ਸਬੰਧ ਅੰਦਾਜੇ ਮੁਤਾਬਕ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਦਕਾ ਜਾਂ ਇੱਕ ਦੋ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਸੁਨਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਹ ਇਕ ਤੈਅ ਸ਼ੁਦਾ ਅਧਿਐਨ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ, ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ, ਆਪਣੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਘੋਖ-ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸੋਚ ਅਤੇ ਧਾਰਨਾ-ਸਿਰਫ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਭੌਤਿਕ-ਰਸਾਇਣਕਾਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ, ਸਮਾਜਕ ਹਾਲਾਤਾਂ ਤੇ ਵੀ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਢੁਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਖੋਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਵਿਧੀ) ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਲਈ ਵੀ ਓਨਾ ਹੀ ਵਾਜਬ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਮਾਗ, ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਸੋਚ ਦਾ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਸੋਚ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਨੇਮਾਂ, ਉਥੋਂ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੀ ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਧਰਮ ਦਾ ਮੂਲ ਖਾਸਾ, ਕੇਂਦਰੀ ਨੁਕਤਾ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ ਚਾਹੇ ਉਹ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਾਂ ਈਸਾਈ ਹੈ। ਉਹ ਹੈ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਰਾਜ਼ੀ ਰਹਿਣਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ, ਆਸਥਾ, ਯਕੀਨ, ਭਰੋਸਾ ਆਦਿ ਕਹਿ ਕੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵੱਲ ਤੋਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ, ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਬਖਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਧਰਮ ਦੇ ਮੂਲ ਵਿਚ ਪਿਆਰ, ਹਮਦਰਦੀ, ਭਾਈਚਾਰਾ... ਪਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਸਦੇ ਨਾਲ, ਹਰ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਰਜ-ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਬਾਰੇ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸਲੀਅਤ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਝੁਕਾਅ ਲਈ ਰੋਕ।

ਜੇਕਰ ਸਭ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਮੁੱਦਾ ਅਤੇ ਮਕਸਦ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਈ ਉਚੇਚੇ ਯਤਨ ਕਰਕੇ, ਵੱਖਰੇ ਬਜਟ ਰੱਖਕੇ, ਇਕ ਖਾਸ ਕਾਰਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਉਲੀਕਣੀ ਕੀ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ?

ਇਹ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਰਾਹੀਂ ਸੋਚਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਪਰ ਨਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚਣ ਲਈ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕੋਈ ਵੀ ਧਰਮ ਦਾ ਵੱਡਾ ਪੈਰੋਕਾਰ, ਚੰਗਾ ਮਨੁੱਖ ਬਣਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਧਾਰਮਿਕ ਬਣਨਾ ਪਹਿਲੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤੇ ਇਥੇ ਹੀ ਦੁਚਿੱਤੀ ਅਤੇ ਦੋਗਲਾਪਨ ਹੈ।

ਸਵਾਲ ਹੈ-ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜਿਗਿਆਸੂ ਸਵਾਲੀਆ ਅਤੇ ਜਵਾਬ ਲੱਭਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਵਾ ਕੇ ਰੱਖਣਾ, ਇਕ ਖਾਸ ਵਰਗ ਨੂੰ ਮਾਫਕ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹੈ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀਆਂ।

 ਇਥੇ ਹੁਣ ਤਰਕ ਦੇ, ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਦੇ, ਹਿਸਾਬੀ-ਕਿਤਾਬੀ ਸੋਚ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ-ਉਹ ਹੈ ਵਿਵੇਕਸ਼ੀਲ ਹੋਣ ਦੀ।

ਇਹ ਦੋਹੇਂ ਲਫ਼ਜ ਭਾਵੇਂ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਜਾਪਣ, ਪਰ ਹਨ ਨਹੀਂ।

ਸੋਚ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

-ਅਸੀਂ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਯਾਤਰਾ ਨਾਲ-

-ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਵਧੀਆ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ-

-ਵਧੀਆ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਦੁੱਖ-ਤਕਲੀਫਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ-

-ਦੁਖ-ਤਕਲੀਫਾਂ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਉਂਤਬੰਦ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ-

-ਵਿਉਂਤਬੰਦ ਜਿੰਦਗੀ ਲਈ, ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨਾਲ-

-ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਲਈ ਤਰਕ ਨੂੰ -

-ਤਰਕ ਲਈ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਸਿਹਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਸਵਾਲ ਉੱਠਣੇ, ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਹੋਣਾ, ਸਮਝ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨੀ, ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾਉਣੀ ਕਿ ਦੁਖ ਘੱਟ ਹੋਣ ਤੇ ਵਧੀਆ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਵੀ ਜਾਵੇ।

ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਅਜਿਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਉਦਾਹਰਨ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦਿਮਾਗ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੁਖਾਲੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕੁਦਰਤੀ ਆਫਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਕਾਢ ਤੱਕ।

ਜਦੋਂ ਕਿ ਧਰਮ ਤੇ ਸੋਚ, ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਦੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ, ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ 'ਹੋਣੀ' ਤਕਦੀਰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਹੋਣੀ-ਮਤਲਬ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਐ ਬੰਦਿਆ! ਤੇਰੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਧਰੀ-ਧਰਾਈ ਰਹਿ ਜਾਣੀ ਹੈ।

ਅਗਲੀ ਵਾਰ: ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਤੋਂ ਵਿਵੇਕਸ਼ੀਲਤਾ ਵੱਲ

98158-08506

ਜਗਿਆਸਾ



? ਸੱਪ ਦੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਚਲਦਾ ਹੈ?

(ਰਮਨਦੀਪ ਕੌਰ, ਅਬੋਹਰ)

– ਸੱਪ ਦੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਪਰ ਉਸਦੀ ਪਿੱਠ ਦੀ ਹੱਡੀ (ਮੇਰੂਦੰਡ) ਬਹੁਤ ਲਚਕੀਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪੇਟ 'ਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਲਕ (ਸਕੇਲ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸੱਪ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਸਥਾਨ ਤੱਕ ਸਰਪਟ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪੇਟ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਉਹ ਰੀਂਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਲਚਕੀਲੇ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਅੱਖਰ 'ਐੱਸ' ਵਾਂਗ ਮੋੜ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਚੱਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੜੱਚਣ ਆਉਣ ਤੇ ਮੁੜ ਸਕਦਾ ਹੈ।

? ਅਫਰੀਕਾ ਮਹਾਂਦੀਪ ਨੂੰ ਕਾਲਾ ਮਹਾਂਦੀਪ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

(ਵਿਵੇਕ, ਸ਼ੇਰਪੁਰ)

– ਅਫਰੀਕਾ ਮਹਾਂਦੀਪ ਦਾ ਜਿਆਦਾ ਭਾਗ ਭੂਗੋਲਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਊਸ਼ਣ ਕਟੀਬੰਧ (ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਗਰਮੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਗਰਮੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਚਮੜੀ ਦਾ ਰੰਗ ਕਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਇਹ ਮਹਾਂਦੀਪ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਉਦਯੋਗਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਕਾਲਾ ਮਹਾਂਦੀਪ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

? ਖੀਰੇ ਨੂੰ ਨਮਕ ਲਗਾ ਕੇ ਕਿਉਂ ਕੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

(ਸੰਜੀਵ ਕੁਮਾਰ, ਬਟਾਲਾ)

– ਖੀਰਾ ਕੁਕਰਬਿਟੇਸੀ ਕੁਲ ਦਾ ਪੌਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੁਲ ਦੇ ਪੌਦੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕੜਵਾ ਪਦਾਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਮਕ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਨਮੀ ਮਿਲਣ ਤੇ ਉਹ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਸਤੂ ਵਿਚ ਨਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਕੜਵਾਹਟ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਸੋਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਖੀਰੇ ਤੇ ਨਮਕ ਲਗਾ ਕੇ ਘਸਾਉਣ ਨਾਲ ਖੀਰੇ ਵਿਚਲੀ ਸਾਰੀ ਕੁੜੱਤਣ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੀਰੇ ਦੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਕੌੜੇਪਣ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸਦੇ ਇੱਕ ਸਿਰੇ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਉਸਤੇ ਨਮਕ ਮਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

? ਕਾਲੀ ਬਿੱਲੀ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਕਿਉਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਬਿੱਲੀ ਰਸਤਾ ਕੱਟ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਅਸ਼ੁਭ ਕਿਉਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ?

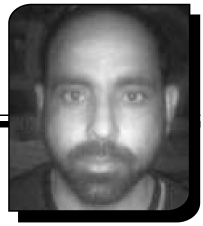
(ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਲਹਿਰਾਗਾਗਾ)

– ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕ ਅੱਜ ਵੀ ਕਾਲੀ ਬਿੱਲੀ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਇੱਕ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਜੋ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਮਿਸਰ ਵਿੱਚ ਪਨਪਿਆ ਸੀ। ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀ 'ਬਾਸਤ' ਨਾਮ ਦੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਸਿਰ ਕਾਲੀ ਬਿੱਲੀ ਵਰਗਾ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਇਹ ਮਿਥ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਦੇਵੀ 9 ਵਾਰ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਿਸਰ ਵਿੱਚ ਜਾਦੂ-ਟੂਣਾ ਖ਼ੂਬ ਚੱਲਿਆ। ਹੁਣ ਇਹ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵੀ ਕਾਲੀ ਬਿੱਲੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣ ਸਥਿਤੀ ਬਦਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਨਾਲ ਇਹ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਖਤਮ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਾਲੀ ਬਿੱਲੀ ਵੀ ਪਾਲਤੂ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪਾਲੀ ਜਾਂਦੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਤੁਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਾਨਵਰ ਸਾਡਾ ਰਸਤਾ ਕੱਟ ਕੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿੱਲੀ ਵੀ ਰਸਤਾ ਕੱਟ ਕੇ ਲੰਘ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਵੀ ਸ਼ੁਭ ਜਾਂ ਅਸ਼ੁਭ ਨਹੀਂ।

ਦੁਸਾਂਝ ਕਲਾਂ ਸਕੂਲ ਵਿਖੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਟਰੱਸਟ ਦੀ ਸਥਾਪਤੀ: ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ-ਪ੍ਰਸਾਰ ਹਿਤ ਏਸ਼ੀਅਨ ਰੈਸ਼ਨੇਲਿਸਟ ਸੁਸਾਇਟੀ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਸਾਥੀ ਸੱਚਦੇਵ ਵਿਰਦੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਮੀਤੋ ਵਿਰਦੀ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਜੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ, ਦੁਸਾਂਝ ਕਲਾਂ ਵਿਖੇ "ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਟਰੱਸਟ" ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਸਕੂਲ ਸਟਾਫ, ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਸੂਬਾ ਆਗੂ ਮਾਸਟਰ ਸੁਖਦੇਵ ਫਗਵਾੜਾ, ਵਿਜੇ ਵਿਰਦੀ, ਅਸ਼ੋਕ ਵਿਰਦੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਮੱਖ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਫੰਡ ਵਿੱਚ ਸੱਚਦੇਵ ਵਿਰਦੀ ਅਤੇ ਮੀਤੋ ਵਿਰਦੀ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਟਰੱਸਟ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੋਣਹਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਢੁੱਕਵੀਂ ਮੱਦਦ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰਤ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਰਾਵਤਸਰੀ ਕਚੀਲ

ਪ੍ਰਵੀਨ ਜੰਡਵਾਲਾ



ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪੈਰਾਂ ਸਿਰ ਹੋ ਕੇ ਜੀਣਾ ਲੋਚਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਰਾਹ 'ਚ ਅਨੇਕਾਂ ਕੰਡੇ ਬਿਖ਼ਰੇ ਹਨ। ਅਗਿਆਨਤਾ, ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਬੰਧਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਰਾਹ ਰੋਕਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਲਪਦੀ ਹੈ, ਤਰਸਦੀ ਤੇ ਤੜਫ਼ਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੋਸਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣ ਲਈ ਅਹੁਲਦੀ ਹੈ। ਮਨਾਂ 'ਚ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਵਸਾਈ ਜਿਉਂਦੇ ਲੋਕ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦੀ ਪੀਡੀ ਪਕੜ 'ਚ ਸਾਰੇ ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਤੋਰ ਦੀ ਮੜ੍ਹਕ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਡਰੂ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੀ ਬੇੜੀਆਂ ਸਾਫ਼ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਰਥਿਕ ਕਾਣੀ ਵੰਡ ਦੇ ਚਲਦਿਆਂ ਤੰਗੀਆਂ-ਤੁਰਸ਼ੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨਤਾ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਗਿਆਨ ਤੇ ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਰੁਸ਼ਨਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਚ ਸਕੂਨ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਣ ਦੇ ਮਾਣ-ਮੱਤੇ ਪਲ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਕਦੇ ਬੇਵਸੀ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਕਦਰਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਆੜੇ ਆਉਣ ਤਾਂ ਉਹ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਸਿਰਜਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਜਿਸ ਦਾ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਸਾਡੇ ਸਮਿਆਂ 'ਚ ਅਕਸਰ ਹੀ ਸਾਹਵੇਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗੁਆਂਢੀ ਰਾਜ 'ਚ ਹਨੂੰਮਾਨਗੜ੍ਹ ਨੇੜੇ ਮੰਡੀ ਰਾਵਤਸਰ ਦੀ ਇੱਕ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਜਿੰਦੜੀ ਨਾ ਚਾਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਅਮਲ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣੀ। ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਲਾਡਲੀ ਇਕਲੌਤੀ ਬੇਟੀ ਚਾਵਾਂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾ ਬਣਨ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਪਾਲਦਿਆਂ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕੋਰਸ ਕੀਤਾ। ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦੀ ਮਾਰ ਪਈ ਤਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਪੀਲੇ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਚੀ। ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਉਸ ਲਈ ਵਰ ਟੋਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਨੱਕ ਨਮੂਜ ਤੇ ਬੰਧਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਰਾਹ ਰੋਕ ਖੜ੍ਹੇ। ਉਹ ਮੁਰੱਬਿਆਂ ਵਾਲੇ ਵਰ ਵੇਖਣ ਲੱਗੇ। ਇਸ ਦੀ ਸੂਹ ਨਾਲੋ-ਨਾਲ ਬੇਟੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਰਹੀ। ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਚੈਨ ਖ਼ੁੱਸਣ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਜਵਾਨ ਸੱਧਰਾਂ ਮੁਰੱਬਿਆਂ ਵਾਲੇ ਵਰ ਦੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਹਾਣੀ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ 'ਚ ਸਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਸਕਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਸੀ। ਇਸੇ ਚਿੰਤਾ 'ਚੋਂ ਹੀ ਬੇਟੀ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਭਰੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋਈ।

ਪਰਿਵਾਰ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਿਹਾ ਪਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਬੇਟੀ ਸੰਕਟ 'ਚ ਘਿਰ ਗਈ। ਉਸ ਦੀ ਰਾਤਾਂ ਦੀ ਨੀਂਦ ਤੇ ਚੈਨ ਕਿਧਰੇ ਉੱਡ-ਪੁੱਡ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਬੋਲ ਚਾਲ ਘਟਾ ਦਿੱਤੀ। ਖਾਣ-ਪੀਣ 'ਚ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਰੁਚੀ ਘਟਣ ਲੱਗੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਨਣ 'ਚ ਵੀ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾ ਰਹੀ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਸ ਨੇ ਮੰਜਾ ਮੱਲ ਲਿਆ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਫ਼ਿਕਰਮੰਦੀ ਉਸ ਲਈ ਵਰ ਟੋਲਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਸ ਨੂੰ ਨੌਂ-ਬਰ-ਨੌਂ ਕਰਨ 'ਚ ਵਧ ਗਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਸੀ ਓਹੜ-ਪੋਹੜ ਫਿਰ ਟੂਣੇ-ਟਾਮਣ ਤੇ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਡਾਕਟਰੀ ਇਲਾਜ। ਪੀੜਿਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੇ ਮੰਜਾ ਹੀ ਮੱਲ ਲਿਆ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਬੋਝ ਹੈ ਪਰ ਭੂਤ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਅਖੌਤੀ ਮਾਹਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਵਤਸਰੀ 'ਕਚੀਲ' ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦੱਸਦੇ। ਇਸੇ ਚੱਕਰ 'ਚ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਲੁਟਾ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਬੇਟੀ ਦਾ ਮਨ ਟਹਿਕੇ 'ਚ ਨਾ ਆਇਆ। ਉਹ ਊਲ-ਜਲੂਲ ਬੋਲਣ ਲੱਗੀ, ਜਿਸ 'ਚ ਸਾਧ ਸਿਆਣਿਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਫ਼ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ...'ਅਖੇ ਮੈਂ ਰਾਵਤਸਰੀ ਕਚੀਲ ਹਾਂ...ਇਹ ਮੇਰੀ ਮੰਗ ਹੈ...ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਤੋਰ ਸਕਦੇ...ਤੋਰੋਗੇ ਤਾਂ ਉਮਰ ਭਰ ਪਛਤਾਉਗੇ।' ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਫ਼ਿਕਰਮੰਦੀ ਸ਼ੋਕ 'ਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਪੀੜਿਤ ਬੇਟੀ ਚੱਲਣ ਫਿਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਅਸਮਰਥ ਹੋ ਗਈ। ਪੁਛਦਿਆਂ ਦਸਦਿਆਂ ਆਖਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਸੰਪਰਕ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ।

ਪਰਿਵਾਰ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਆਇਆ ਤਾਂ ਵੇਖਣ-ਚਾਖਣ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਚਿੰਤਾ ਜਨਕ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਨਾਲ ਆਏ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਢਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਫਿਰ ਪੀੜਿਤ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਰੀ। ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਾਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਕੋਈ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਾ ਭਰਿਆ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਲਹਿਰ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਹੱਲ ਕੀਤੇ ਕੇਸਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਖੰਡਿਤ ਹੋਇਆ ਧਿਆਨ ਸਾਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਉਸ

ਲਈ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸੀ। ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਸਾਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕੇਸ ਹੱਲ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਬਣੀ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਇਸ ਹਾਲਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਆਈਆਂ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ 'ਚ ਰੋੜਾ ਬਣੇ ਸਮਾਜਕ ਬੰਧਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਹਟਕੋਰੇ ਲੈਂਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਾਪੇ ਮੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਕਿਨਾਰ ਕਰਕੇ ਮੁਰੱਬਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਕਿਸੇ ਅਧਪੜ੍ਹੇ ਵਰ ਨਾਲ ਤੋਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਪਰਿਵਾਰ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਜੀਣਾ ਲੋਚਦੀ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਮੁਰੱਬਿਆਂ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਪਿਆਰ, ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਚੰਗੇਰੀ ਜੀਵਨ ਜਾਂਚ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਮਰ ਭਰ ਤੁਹਾਡੀ ਰਿਣੀ ਰਹਾਂਗੀ।

ਉਸ ਨੇ ਭਰੇ ਮਨ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਬੋਲਣਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁੜੀਆਂ ਕੋਲ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਮੂਹਰੋਂ ਬੋਲ ਸਕਣ। ਵਿਆਹ ਵਰਗੇ ਮਸਲਿਆਂ ਤੇ ਤਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਮਾਪੇ ਜਿੱਥੇ ਚਾਹੁਣ, ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਤੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਬੱਸ, ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਮਾਪਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਬਥੇਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇਹ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਬੋਝ ਬਣ ਗਈ ਤੇ ਮੈਂ ਬੇਵਸ ਹੋ ਕੇ ਮੰਜਾ ਮੱਲ ਲਿਆ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਰਮਜ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ ਸਗੋਂ ਤਾਂਤਰਿਕਾਂ ਪਾਸ ਲੈ ਤੁਰੇ। ਮੈਂ ਵੀ ਕੀ ਕਰਦੀ, ਮੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਿਖਾਈ ਇੱਥੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਾ ਆਈ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਲਿਜਾਂਦੇ ਰਹੇ, ਮੈਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚਦੀ ਤੇ ਵਿਚਰਦੀ ਰਹੀ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਦਿਨ ਹੁਣ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹਨ ਤੇ ਜੇ ਕਿਤੇ ਬਚ ਵੀ ਗਈ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਾਪੇ ਮੈਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਵਿਆਹੁਣਗੇ ਉੱਥੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭਲੀ ਨਹੀਂ ਗੁਜ਼ਰਨ ਵਾਲੀ। ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਤੇ ਮਿਲੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੇ ਮੇਰੇ 'ਚ ਜੀਣ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਭਰਿਆ ਬਲਕਿ ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਸਿਰ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਣ ਥੀਣ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਾਂਗੀ।

ਉਹ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਹੌਂਸਲੇ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਜਦ ਉਹ ਆਈ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਮਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਹੌਲਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਹੀ ਬਦਲ ਗਏ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ। ਅਸੀਂ ਨਾਲ ਆਏ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਲੜਕੀ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਰੌਂਅ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸਾਥ ਦਿਉਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਲੜਕੀ ਉਮਰ ਭਰ ਕਚੀਲਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਨਰੋਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਵੇਗੀ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤੁਹਾਡਾ ਵੀ ਮਾਣ ਬਣੇਗੀ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸੁਖ਼ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਧਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਹੁਣ ਤੱਕ ਮਿਲੇ ਦੁੱਖ ਤੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦੇ। ਉਹ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸਾਡਾ ਤੇ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨੇ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਕਰਨ 'ਚ ਪੂਰਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਜਦ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਪਿਆਂ ਪਾਸ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਖੁਸ਼ਖ਼ਬਰ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਤੇਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਤੇਰੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਕਦਰਦਾਨ ਹਨ, ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਮਿਲੇਗਾ ਤੇ ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਾਂਤਰਿਕਾਂ ਪਾਸ ਲਿਜਾ ਕੇ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਦਾ ਵੀ ਅੰਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਹੁਣ ਤੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈਂ ਤੇ ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੇਰੀ ਮਾਨਸਿਕ ਹਾਲਤ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੰਦਰੁਸਤ ਰਹੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਹੋਰਨਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰੁਸ਼ਨਾਉਣ ਲਈ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਵੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਈ। ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ 'ਚ ਉਸ ਦੇ ਮਾਪੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆਉਣ ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਖਿਆ। ਲੜਕੀ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਸਮੇਤ ਰਾਵਤਸਰ ਪਰਤ ਗਈ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਲੜਕੀ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੋਣ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮੁੜ ਪਰਤ ਆਉਣ ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਭਰੀ ਖ਼ਬਰ ਦਿੱਤੀ। ਵਿਗਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੇ ਇੱਕ ਲੜਕੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਲੀਹ ਤੇ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ।

98157-30432

ਖ਼ਿਆਲ ਤੇ ਜਜ਼ਬੇ

ਖ਼ਿਆਲ ਤੇ ਜਜ਼ਬੇ ਪੰਛੀਆਂ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਕਾਸ਼ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਖ਼ਿਆਲ ਤੇ ਜਜ਼ਬੇ ਹਿਰਨ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ: ਜੰਗਲ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਖ਼ਿਆਲ ਤੇ ਜਜ਼ਬੇ ਸਾਂਭਰ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਹਾੜ ਵਿਸ਼ਾ ਹਨ। ਖ਼ਿਆਲ ਤੇ ਜਜ਼ਬੇ ਸੜਕਾਂ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵੱਲ ਉਹ ਜਾਂਦੀਆਂ ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮੇਰੀ ਮਾਤ ਭੂਮੀ ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਜਾਂ ਚੁਣਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਮਾਤ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਚੁਣਦੇ, ਮਾਤ ਭੂਮੀ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਚੁਣ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਉਕਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਚੱਟਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਪਹਾੜੀ ਬੱਕਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਤੇਜ਼ ਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਜਲ ਧਾਰਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਟਰਾਊਟ ਮੱਛੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਤ ਭੂਮੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਲੇਖਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।



...ਵਿਸ਼ਾ ਸਮਾਨ ਦੇ ਭਰੇ ਸੰਦੂਕ ਵਾਂਗ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਸੰਦੂਕ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹਨ ਪਰ ਅੰਦਰਲਾ ਸਮਾਨ ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਬੇਗਾਨਾ ਨਹੀਂ।

...ਰਸੂਲ ਹਮਜ਼ਾਤੋਵ

ਨਵਾਂ ਸਫ਼ਰ

ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਹੋ
ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ
ਕਿ ਪਤਝੜ ਦਾ ਇਹ ਪਹਿਰਾ
ਪੁੱਗ ਜਾਵੇ
ਤੇ ਪੀਲੇ ਭੂਕ ਹੋਏ
ਵਸਾਰ ਬੱਗੇ ਚਿਹਰਿਆਂ 'ਤੇ
ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਲਾਲੀ ਜਿਹਾ ਕੁਝ ਉੱਗ ਆਵੇ
ਤਾਂ ਕੀਤੇ ਸਫ਼ਰ 'ਤੇ
ਫਿਰ ਝਾਤ ਮਾਰੋ
'ਤੇ ਪੌਣੀ ਸਦੀ ਨੂੰ ਚਿਤਵੋ ਵਿਚਾਰੋ।
ਰਾਹ ਦੇ ਮੀਲ ਪੱਥਰਾਂ ਵੱਲ
ਤੁਰੋ ਤੁਸੀਂ ਪਿੱਠ ਕਰਕੇ
ਖੋਟੇ ਸਫ਼ਰ ਨੂੰ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰਕੇ
ਅਖੌਤੀ ਰਹਿਬਰਾਂ ਦੀ ਰਹਿਬਰੀ
ਮਨ ਵਿੱਚ ਚਿਤਾਰੋ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੀਸਣੇ ਮੂੰਹ
ਤੇ ਮਖੌਟੇ ਰੰਗਲੇ ਬਾਣੇ
ਦੋ ਮੂੰਹੇਂ ਆਖਦੇ ਕਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਭ ਕੁਝ
ਰੱਬ ਦੇ 'ਭਾਣੇ'
ਤੇ ਭਾਣਾ ਈਨ ਮੰਨਣ ਦਾ
ਡਾਢੇ ਦਾ ਦੀਨ ਮੰਨਣ ਦਾ
ਤੁਸੀਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ
ਪੱਕੀ ਧਾਰੋ, ਨਵੇਂ ਸਫ਼ਰ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਵਿਚਾਰੋ।

ਮਦਨ ਵੀਰਾ, 094176-83769

ਨਸ਼ਤਰਾਂ

ਪੁੱਛ ਤਾਂਤਰਿਕਾਂ ਨੂੰ 'ਸਹੁੰ' ਚੁੱਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ,
ਅੱਛੇ ਦਿਨ ਬੂਹੇ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ।

***

ਹਰ ਹਾਦਸੇ ਨੂੰ 'ਹੋਣੀ' ਅਸੀਂ ਆਖ਼ਦੇ,
ਸੋਚਾਂ 'ਚ ਹਨੇਰ ਫੈਲਿਆ।

***

ਸੁਬਾ ਸ਼ਾਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰੇ ਅਗਿਆਨ ਦਾ
ਕਾਢ ਉਹ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ।

95010-06626

ਮੁਸਕਾਨਾਂ

ਸਾਇੰਸਦਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ 18 ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸਕਾਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਖ਼ੋਜ ਵਿੱਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ਼ ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ ਦੇ ਇੱਕ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀ ਪ੍ਰੋ. ਪਾਲ ਐਕਮੈਨ ਨੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ, 'ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਠਿਆਂ ਦੇ ਤਾਲਮੇਲ ਤੋਂ ਉਪਜੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਮੁਸਕਾਨਾਂ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਨੇਹਿਆਂ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।'

ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਸਰਹਿੰਦੀ

ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ

'ਭਗਵਾਨ' ਸਭ ਦੇਖਦਾ ਹੈ

ਪਵਿੱਤ੍ਰਾ ਅਗਰਵਾਲ

ਮੰਦਰ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਦਾਦੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, 'ਕੀ ਕਲਯੁਗ ਆ ਗਿਆ ਹੈ? ਚੋਰ 'ਭਗਵਾਨ' ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ਦੇ।'

ਨਿੱਕੇ ਰਾਹੁਲ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਕੀ ਹੋਇਆ ਦਾਦੀ ਮਾਂ?'

'ਰਾਤ ਨੂੰ ਮੰਦਰ 'ਚ ਚੋਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਚੋਰ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗਹਿਣੇ ਲੈ ਗਿਆ।' ਦਾਦੀ ਬੋਲੀ।

ਰਾਹੁਲ ਬੋਲਿਆ, 'ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਚੋਰੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੀ। ਪਾਗਲ ਕਿਤੋਂ ਦੇ।ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਹ ਜਰੂਰ ਫੜੇ ਜਾਣਗੇ।'

ਦਾਦੀ ਨੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਉਹ ਕਿਵੇਂ?'

ਰਾਹੁਲ ਬੋਲਿਆ, 'ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਕਿ ਗਲਤ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਭਗਵਾਨ ਸਭ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਗਹਿਣੇ ਚੋਰੀ ਹੁੰਦੇ ਸਮੇਂ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ?'

ਦਾਦੀ ਨੇ ਠੰਡਾ ਸਾਹ ਲਿਆ ਤੇ ਬੋਲੀ, 'ਹਾਂ ਭਗਵਾਨ ਸਭ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।'

ਕਾਵਿ ਵਿਅੰਗ

ਰਾਹੂ-ਕੇਤੂ

ਵਹਿਮ ਮਨਾਂ 'ਚੋਂ ਆਖ਼ਰ ਤਾਂ ਨਿਕਲਣਗੇ ਹੀ,
ਜਿਹੜੇ ਬਾਬਿਆਂ ਨੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਕੇਰੇ।

ਨਰਕ ਸਵਰਗ ਦਾ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਭੈਅ ਪਾ ਕੇ,
ਕਿਰਤ ਲਾਲੋਆਂ ਦੀ ਖਾਈ ਜਾਣ ਡੇਰੇ।

ਭੂਤ 'ਰਾਜਿਆਂ' ਦੇ ਘਰੇ ਨਾ ਵੜਨ ਕਾਹਤੋਂ,
ਸਾਡੇ ਘਰੀਂ ਹੀ ਕਿਉਂ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿਣ ਫੇਰੇ।

'ਰਾਹੂ-ਕੇਤੂ' ਦੇ ਪਰਦੇ ਨੂੰ ਫ਼ਾਸ਼ ਕਰਦੇ,
ਦਿਨ ਫਿਰਨਗੇ ਮਿੱਤਰਾ ਫੇਰ ਤੇਰੇ।

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ,

94176-71364

ਜੀਵਨ ਤੱਥ

* ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹੰਢਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਥੋੜ੍ਹਾ-ਥੋੜ੍ਹਾ ਨਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
* ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਸੁਪਨਾ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਦੀ ਵਾਸਤਵਿਕ ਹੋਂਦ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੀ। ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਹ ਹੈ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ ਇਹ ਰਹੇਗਾ।
* ਦਿਮਾਗ਼ ਅੰਦਰ ਸਥਿੱਤ ਮਨ ਸਰੀਰ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਹੈ। ਅਹਿਸਾਸ ਦਿਮਾਗ਼ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਇੰਦਰੀਆਂ, ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਰਸਾਇਣਕ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਪੁੰਗਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਹੀ ਅਸੀਂ ਜੀਵਨ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ।
* ਦੁਆਲੇ ਵਿੱਚ ਆ ਰਹੇ ਛੋਟੇ ਵੱਡੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਉਕਸਾਹਟਾਂ ਬਣ ਕੇ ਸੋਝੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
* ਵਿਸ਼ਵ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਿਰੰਤਰ ਪ੍ਰਵਾਹ ਅੰਦਰ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਮਿਥਿਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਨਿਵੇਕਲਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਹਰ ਇੱਕ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਮਰ ਭੋਗ ਕੇ, ਇਸ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ 'ਚ ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਮੁੜ ਨਾ ਪਰਤਣ ਲਈ ਵਿਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੂਲ ਤੱਥਾਂ ਬਾਰੇ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਉਸ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੇ ਰੇਸ਼ੇ-ਰੇਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ, ਉਸ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਨੂੰ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੋਹ ਦੀ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਜੇਕਰ ਸਰੀਰ ਦਾ ਕਣ-ਕਣ ਮਘ ਉੱਠਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਉਦਾਸੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਸਰੀਰਕ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਝਿਜਕਵੀਂ ਤੇ ਫਿੱਕੀ ਨਿਸਤੇਜਤਾ ਵਿੱਚ ਡੋਬ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸੰਸਾਰ ਸਵਰਗ ਜਾਪਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਿਛਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਸੰਸਾਰ ਨਰਕ। ਪਹਿਲੀ ਹਾਲਤ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰਲੇ ਰੋਗ ਵਿਰੋਧੀ ਤੱਤ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਿਛਲੀ ਹਾਲਤ 'ਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੀਖਣਤਾ ਮੱਧਮ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਲਾਸ, ਇੱਛਾ, ਅਨੁਕੂਲ ਰੁਝੇਵੇਂ ਅਤੇ ਸਫ਼ਲਤਾਵਾਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਅਰੋਗਤਾ 'ਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ

ਟੂਣੇ, ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਕਾਰ



– ਡਾ. ਯਤੀਸ਼ ਅਗਰਵਾਲ

ਆਦਿਮ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਜਦ ਸਮਾਜ ਰਚਾਇਆ, ਰੋਗਾਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਧਾਰਿਆ, ਅਤੇ ਜਦ ਕੁਝ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਸੁਝਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਸ-ਉਮੀਦ ਭਰਪੂਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਝੂਠ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ।ਆਦਿਮ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਚੇਲੇ-ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਇਸੇ ਇੱਛਾ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਏ। ਪਰ ਇਹ ਆਧੁਨਿਕ 'ਸਭਿਆ' ਸਮਾਜ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸ਼ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਗਿਆਨਕ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਸੀਂ ਬੀਤੇ ਯੁੱਗ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਧਕਾਰਮਈ ਪ੍ਰਛਾਈਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ ਹਾਂ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕਾਫੀ ਆਬਾਦੀ ਅੱਜ ਵੀ ਮਨੋਰੋਗਾਂ ਨਾਲ ਜੂਝਣ ਲਈ ਝਾੜ-ਫੂਕ ਤੇ ਜਾਦੂ-ਟੂਣੇ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ।ਹਥਲੇ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਰ ਸੱਚੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਾਖੰਡੀ-ਤਾਂਤ੍ਰਿਕਾਂ ਦੀ ਕਾਰਜ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਵਿਵੇਚਨਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦਾ ਰਾਜ਼ ਕੀ ਹੈ।

▯ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਕੁਝ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਇੱਕ ਪਿੰਡ।ਸਰਪੰਚ ਗੋਪਾਲ ਚੌਧਰੀ ਦੀ ਨੂੰਹ ਰਾਧਾ ਇੱਕ ਚੁੜੇਲ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਹੈ - ਵਾਲ ਖਿੱਲਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਸਰੀਰ ਲਗਾਤਾਰ ਹਿੱਲ-ਜੁੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਸੁਰਖ ਹਨ। ਕਦੀ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਬੋਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਹੱਸਦੀ ਹੈ।ਲੋਕ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਟੱਕ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ।ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੁਸ਼ੀਲ, ਚੁੱਪ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਰਾਧਾ ਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ?

ਪਿੰਡ ਦਾ ਇੱਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਰਾਧਾ ਤੋਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ, "ਕੌਣ ਹੈ ਤੂੰ? ਇਥੇ ਕਿਉਂ ਆਈ ਏਂ?"

ਸਵਾਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਧਾ ਠਹਾਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਹੱਸ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, "ਮੈਂ ਜਾਨਕੀ ਹਾਂ, ਰਾਧਾ ਦੀ ਸਹੇਲੀ।(ਉਹੀ ਜਾਨਕੀ ਜਿਸ ਨੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਜਾਨ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।) ਮੈਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ ਰਾਧਾ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਘਰ ਵਾਲਾ ਉਸ ਦੀ ਜਰਾ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਹਰ ਵਕਤ ਤੰਗ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਣ ਆਈ ਹਾਂ।ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਉਹ? ਕੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ? ਮੇਰੀ ਸਹੇਲੀ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਉਹਨੂੰ ਅੱਜ ਸਬਕ ਸਿਖਾ ਕੇ ਜਾਉਂਗੀ। ਮਾਰ ਦਿਆਂਗੀ। ਖੂਨ ਪੀ ਜਾਊਂਗੀ ਉਹਦਾ।ਉਹਨੂੰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਲੈ ਕੇ ਆਓ।

"ਤੇ ਉਹ ਮੋਟੀ ਔਰਤ, ਰਾਧਾ ਦੀ ਸੱਸ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਬਹੁਤ ਸਾਥ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ ਦਾ। ਬਹੂ ਦਾ ਜਰਾ ਵੀ ਖ਼ਿਆਲ ਨਹੀਂ! ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਓ।ਮੈਂ ਉਹਦੀ ਜੀਭ ਖਿੱਚ ਲਵਾਂਗੀ।"

ਚੁੜੇਲ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਲੋਕ ਪਲ-ਭਰ ਲਈ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।ਫਿਰ ...... ਘੁਸਰ-ਮੁਸਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।ਕੁਝ ਦਾ ਰਾਧਾ ਦੀ ਸੱਸ ਨਾਲ ਪੁਰਾਣਾ ਹਿਸਾਬ ਹੈ, ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਮਝਦਾਰ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, "ਨਹੀਂ-ਨਹੀਂ ਇਉਂ ਨਾ ਕਰਨਾ। ਅਨਰਥ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਤੇਰੀ ਸਹੇਲੀ ਇਕਦਮ ਬੇਸਹਾਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।ਅਸੀਂ ਕਿਸ਼ਨ (ਰਾਧਾ ਦਾ ਪਤੀ) ਤੇ ਉਹਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦਿਆਂਗੇ। ਉਹ ਰਾਧਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਤੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰੱਖਣਗੇ।ਤੂੰ ਜਾਹ।"

ਚੌਧਰੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਦੂਜੇ ਲੋਕ ਵੀ ਚੁੜੇਲ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਵਿੱਚ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।ਜਦੋਂ ਉਹ ਰਾਧਾ ਵੱਲੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਸ-ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, "ਠੀਕ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ, ਪਰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ...... ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਆਈ ਤਾਂ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੀ।"

ਰਾਧਾ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਔਰਤ ਉਹਦੀ ਬਾਂਹ ਉਤੇ ਲਾਲ ਧਾਗਾ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਪਾਣੀ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਦੌੜਦੇ ਹਨ। ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਛਿੱਟੇ ਪੈਣ ਨਾਲ ਰਾਧਾ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬੁੜ-ਬੁੜ ਕਰਦੀ, "ਮੈਂ ਕਿੱਥੇ ਹਾਂ? ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਹੋਇਆ?" ਉਹਦਾ ਚਿਹਰਾ ਪੀਲਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।ਉਹਨੂੰ ਬੀਤੇ ਪਲਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਵੱਡੀਆਂ ਬੁੱਢੀਆਂ ਉਹਨੂੰ ਅੰਦਰ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜਾਨਕੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਤ ਪਿੰਡ ਦੇ ਘਰ-ਘਰ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਵਾਕਿਫ਼ ਨਹੀਂ। ਰਾਧਾ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਇਕਲੌਤੀ ਸੰਤਾਨ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਇੱਕ ਬੱਸ ਹਾਦਸੇ ਵਿੱਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ। ਸੱਸ-ਸਹੁਰਾ ਤੇ ਪਤੀ ਕਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੁਣ ਉਹਦਾ ਕੋਈ ਸਕਾ-ਸੰਬੰਧੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਕਿਸ਼ਨ ਚੰਗਾ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਸੀ - ਸ਼ਰਾਬ, ਜੂਆ ਤੇ ਐਯਾਸੀ .....। ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਰਾਧਾ ਲਈ ਨਾ ਵਕਤ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਿਆਰ। ਸ਼ਰਾਬ ਵਿੱਚ ਧੁੱਤ ਹੋ ਕੇ ਘਰ ਮੁੜਦਾ ਤੇ ਜਦੋਂ ਦੇਖਦਾ ਰਾਧਾ 'ਤੇ ਟੁੱਟ ਪੈਂਦਾ। ਉਹਦੀ ਮਾਂ ਵੀ ਰਾਧਾ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਬੁਰਾ-ਭਲਾ ਕਹਿੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ।

ਰਾਧਾ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਦੁੱਖ ਹੀ ਦੁੱਖ ਸਨ, ਪਰ ਬੇਚਾਰੀ ਬੇਬਸ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹਦੇ ਬਚਪਨ ਦੀ ਸਹੇਲੀ ਜਾਨਕੀ ਨੇ ਖ਼ੂਹ ਵਿੱਚ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਖ਼ੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰੇਤ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਉਹਦੇ ਅਵਚੇਤਨ ਮਨ ਉੱਤੇ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਪਿਆ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਜਵਾਲਾਮੁਖੀ ਫੁੱਟ ਪਿਆ ਤੇ ਅਵਚੇਤਨ ਮਨ ਚੇਤਨ ਉੱਤੇ ਭਾਰੂ ਹੋ ਗਿਆ - ਜਾਨਕੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ। ਪਰ ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੁਝ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨਾਟਕ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਰਾਧਾ ਦਾ ਚੇਤਨ ਮਨ ਇਸ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਖ਼ਬਰ ਸੀ। ਅਵਚੇਤਨ ਦੇ ਫੁੱਟਣ ਨਾਲ ਉਸ (ਚੇਤਨ ਮਨ) ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਵਸਥਾ ਕਹਿ ਸਕਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਇਹ ਵਚਨ ਵੀ ਕਿ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਮਾੜਾ ਸਲੂਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪਿੰਡਾਂ ਕਸਬਿਆਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਆਮ ਗੱਲ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਘਟਨਾਵਾਂ ਚਿਤ ਵਿਯੋਜਨ ਹਿਸਟੀਰੀਆ ਮਨੋਵਿਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਰੂਪ ਹਨ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ।

 ਚਾਲੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ੰਕਰ ਪੇਸ਼ੇ ਤੋਂ ਵਪਾਰੀ ਹੈ। ਪੈਸੇ ਦੀ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਬਹੁਤਾਤ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੂਰੀ ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਹੈ - ਬੁੱਢੀ ਮਾਂ, ਪਤਨੀ, ਬੇਟਾ ਤੇ ਬੇਟੀ। ਸੁੱਖ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨ ਹਨ। ਉਹਦੀ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਆਸਥਾ ਹੈ, ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਸਦੀ ਰੁਚੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੋਂ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸੁੰਗੜਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ - ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਉਣਾ-ਜਾਣਾ। ਵਪਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ।

ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ - ਜੀਵਨ ਅਰਥਹੀਣ ਹੈ ਤੇ ਮੌਤ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁੱਖ ਹੈ। ਖਾਣਾ-ਪੀਣਾ ਤੇ ਪਹਿਨਣਾ ਸਭ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿੱਥਿਆ ਲਗਣ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਵੀ ਅਜੀਬੋ-ਗਰੀਬ ਹੈ। ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਸਿਰ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਕਰ ਕੇ ਰੋਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਨ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਅਕਸਰ ਉਹਦੇ ਸਿਰ ਅਤੇ ਹੱਥਾਂ-ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਥੱਕਿਆ-ਥੱਕਿਆ ਜਿਹਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਫੈਮਿਲੀ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਵੀ ਸਲਾਹ ਲਈ, ਉਸ ਦੀ ਰਾਇ 'ਤੇ ਦੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਗਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿਖਾਇਆ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ੰਕਰ ਲਾਲ ਉਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜਾਦੂ-ਟੂਣਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ੰਕਰ ਲਾਲ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਦੋ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਦਿਆ। ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਆਏ ਤੇ ਜਾਪ ਵਿੱਚ ਜੁਟ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਨੇ ਘਰ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਮਿੱਟੀ ਖੋਦ ਕੇ ਹੱਡੀ ਲੱਭ ਲਈ। ਉਸ ਹੱਡੀ ਵਿੱਚ ਚੂਨਾ, ਹਲਦੀ ਅਤੇ ਹੱਡੀਆਂ ਦੇ ਅੰਸ਼ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਨੇ ਲੱਕੜੀ ਦੀ ਇੱਕ ਗੁੱਡੀ ਖੋਦ ਕੇ ਕੱਢ ਲਈ। ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਇਹੀ ਸ਼ੰਕਰਲਾਲ ਦੇ ਦੁੱਖ-ਤਕਲੀਫ਼ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਸੀ। ਉਸ ਉਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਟੂਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੋਹਾਂ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਕਸ਼ਣਾ ਦੇ ਕੇ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ੰਕਰ ਲਾਲ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਘੰਟਿਆਂ ਤੱਕ ਬਹਿਸ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਆਖਿਰ ਟੂਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਕੌਣ? ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹੋ ਸਕਦਾ ਇਹ ਕਰਤੂਤ ਉਸਦੇ ਮਤਰੇਅ ਭਰਾ ਸ਼ਿਆਮ ਦੀ ਹੋਵੇ। ਹੁਣ ਕੀ ਸੀ, ਦੋਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਤਣਾਅ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨੌਬਤ ਹੱਥੋਪਾਈ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਪਰ ਸ਼ੰਕਰ ਲਾਲ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਇਆ।

ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਨੂੰ ਡਿਪਰੈਸ਼ਨ ਦਾ ਰੋਗ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਪਤਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮਨੋਰੋਗ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ 'ਤੇ ਲੱਗਾ। ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਖ਼ਾਸ ਜੈਵ-ਰਸਾਇਣਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਮਨੋਵਿਕਾਰ ਦਾ ਹੱਲ ਉਦਾਸੀ-ਰੋਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੰਕਰ ਲਾਲ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਦਵਾਈਆਂ ਕੰਮ ਆਈਆਂ ਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਚੰਗਾ-ਭਲਾ ਹੈ।

 ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁਰਮਟ ਵਿੱਚ ਬਣਿਆ ਇੱਕ ਮੁਢਲਾ ਸਿਹਤ

ਕੇਂਦਰ। ਡਾਕਟਰ ਰਵੀ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕੁੱਛੜ ਵਿੱਚ ਚੁੱਕੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਬੱਚਾ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਡਾਕਟਰ ਰਵੀ ਉਹਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਕੱਪੜਾ ਹਟਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਦਾਗੇ ਜਾਣ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਫ਼ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਨਵੇਂ, ਕੁਝ ਪੁਰਾਣੇ। ਕੁਝ ਸੁੱਕੇ, ਕੁਝ ਜ਼ਖ਼ਮ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ। ਉਹ ਬੱਚੇ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ, "ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ?"

ਬੱਚੇ ਦੀ ਮਾਂ ਰੋਣੋਂ ਨਹੀਂ ਹਟਦੀ। ਉਹ ਜਾਰੋਜ਼ਾਰ ਰੋਂਦੀ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਮੋਹਰੇ ਹੋ ਕੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, "ਇਸ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਦੌਰੇ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਝਾੜ-ਫੂਕ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿਆਣੇ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਇਹ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ-ਜਦੋਂ ਦੌਰੇ ਪੈਂਦੇ, ਉਹ ਅੱਗ ਉੱਤੇ ਕੰਗਣ ਨੂੰ ਗਰਮ ਕਰ ਕੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਦਾਗਦਾ। ਫਿਰ ਵੀ ਅਜੇ ਤੱਕ ਆਰਾਮ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।"

ਉਸ ਦੀਆਂ ਡਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਉਸ ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਸਾਫ਼ ਕਹਿ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਦਰਅਸਲ, ਉਸ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮਿਰਗੀ ਦਾ ਰੋਗ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਦਿਮਾਗ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕੋਸ਼ਕਾਵਾਂ ਦੇ ਮਨਚਾਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਰਗਰਮ ਹੋ ਜਾਣ 'ਤੇ ਉਭਰਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਠੀ ਤੇਜ਼-ਤੇਜ਼ ਹਲਚਲ ਹੀ ਦੌਰੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਰੀਰ ਬੇਕਾਬੂ ਹੋ ਕੇ ਮੁੜਨ-ਤੁੜਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਿਰਗੀ ਰੋਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਨਾਲ ਉਸ ਬੱਚੇ ਦਾ ਜੀਵਨ ਤਾਂ ਬਚ ਗਿਆ, ਪਰ ਕੀ ਉਹ ਇਸ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਸਕੇ?

 "ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਓ, ਮੈਂ ਵਿਆਹ ਦੇ ਲਾਇਕ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵੀ ਕਢਾ ਲਿਆਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਦੋਸ਼ੀ ਹਾਂ, ਸੰਭੋਗ-ਕ੍ਰਿਆ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰਥ।" ਚੌਵੀ-ਪੱਚੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਉਹ ਜੁਆਨ ਤਰਲੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਮੱਸਿਆ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, "ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ ਸੁਪਨਦੋਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਰੂਰ ਕਿਸੇ ਕੁਆਰੀ ਕੁੜੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਤ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਾਮ-ਇੱਛਾ ਮੈਥੋਂ ਪੂਰੀ ਕਰਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਸੁਪਨਦੋਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਚੁੜੇਲ ਮੈਨੂੰ ਨਿਪੁੰਸਕ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੂਜੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਸਾਥ ਹਾਸਿਲ ਨਾ ਕਰ ਸਕਾਂ।"

"ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਨਿਪੁੰਸਕ ਹੋ ਗਿਆ ਏਂ?"

ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਝੁਕਾ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, "ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਾਂਗਾ। ਇੱਕ ਹਫ਼ਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਮਰਦਾਨਗੀ ਨੂੰ ਅਜਮਾਉਣ ਲਈ 'ਗਲਤ' ਜਗ੍ਹਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਮੇਰਾ ਖ਼ੂਬ ਮਜ਼ਾਕ ਬਣਾਇਆ। ਮਨ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਕਿ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਲਵਾਂ।" ਉਹ ਰੋਣਹਾਕਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਕਿਸ਼ੋਰ ਦੇ ਕੌੜੇ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਉਸ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਲੜਕਾ ਇਹ ਮੰਨ ਬੈਠਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਚੁੜੇਲ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸ ਗਿਆ ਹੈ।

 ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਰ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਮਨੋਵਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਨੇਕ ਗਲਤ-ਫਹਿਮੀਆਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਝਾੜ-ਫੂਕ, ਚੇਲਿਆਈ ਤੇ ਜਾਦੂ-ਟੂਣੇ ਵਿਚ ਆਦਮੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਰ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਇਸ ਵਿਗਿਆਨਕ ਯੁਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਨੋਵਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਠ-ਪੂਜਾ, ਪੀਰ-ਫ਼ਕੀਰ, ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਹਾਲਤ ਸਿਰਫ਼ ਪਿਛੜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਪਛਮ ਦੇ 'ਵਿਕਸਤ' ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਉਥੇ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 20-25 ਫ਼ੀਸਦੀ ਮਰੀਜ਼ ਇਲਾਜ ਲਈ ਝਾੜ-ਫੂਕ, ਜਾਦੂ-ਟੂਣਾ ਤੇ ਪੀਰਾਂ-ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਿਛੜੇ ਸਮਾਜਾਂ ਤੇ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਡੂੰਘੇ ਹਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਚਿਕਿਤਸਾ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਤ-ਫ਼ਹਿਮੀਆਂ ਵੀ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਟੂਣੇ-ਟੋਟਕਿਆਂ, ਝਾੜ-ਫੂਕ ਤੇ ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਵਨ-ਪੂਜਨ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਚਲਨ ਆਮ ਹੈ।

ਪ੍ਰੇਤ-ਆਤਮਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ :

ਆਦਮੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਤ-ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਿਵੇਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ? ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਰਖੀਏ ਤਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾ ਸਕਣਾ ਸ਼ਾਇਦ

ਔਖਾ ਨਹੀਂ । ਕਿਸੇ ਦੇ ਘੱਟ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਮਰਨ 'ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਸੋਗ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬ ਜਾਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਦਿਮਾਗੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ, ਗੁਜ਼ਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਦਿਸਣ ਜਾਂ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਨ ਦਾ ਭਰਮ ਹੋ ਜਾਣਾ ਅਸਾਧਾਰਣ ਨਹੀਂ । ਆਖਿਰ ਉਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਜੁੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਇਉਂ ਅਚਾਨਕ ਮਰ-ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਆਕੁਲ ਮਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਯਾਦਾਂ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਖੇਡਾਂ ਦਿਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਸਾਡੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਨੂੰ ਹੋਏ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਨਿਚੋੜ ਕੱਢਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਦਮੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਲੋਕ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਬੁਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਰੂਹ ਜਾਂ ਆਤਮਾ ਵੀ ਅੱਛੀ ਜਾਂ ਬੁਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੇਤ-ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਇਸ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਬਣੀ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਕੁਝ ਮਨੋਵਿਕਾਰਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਸਕਿਟਜੋਫ੍ਰੇਨੀਆ, ਬਾਇਪੋਲਰ ਡਿਪਰੈਸ਼ਨ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗੀ ਵਿਕਾਰ ਮਿਰਗੀ ਵਿੱਚ ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਜਾਂ ਆਵਾਜ਼-ਭਰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਰਮਾਂ ਪਿੱਛੇ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਖ਼ਾਸ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਤਪੰਨ ਜੈਵ-ਰਸਾਇਣਕ ਅਸੰਤੁਲਨ ਦਾ ਹੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਜਦ ਰੋਗੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਪੈਣ ਜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਸਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਤ-ਆਤਮਾ ਹੋਵੇਗੀ । ਇਸੇ ਨਾਲ ਇਹ ਰੋਗ ਪ੍ਰੇਤ-ਆਤਮਾ ਦੇ ਕਹਿਰ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਇਹੀ ਧਾਰਣਾ ਅੱਜ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਚੇਲਿਆਂ-ਸਿਆਣਿਆਂ ਤੇ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕਾਂ ਦੇ ਰਹੱਸ

ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੇਲਿਆਂ-ਸਿਆਣਿਆਂ ਅਤੇ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਰਾਜ਼ ਕੀ ਹੈ? ਕੁਝ ਲੋਕ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਤਰ-ਜਾਪ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰ ਠੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਉਤੇ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਕਈ ਮਰਜ਼ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਮਰਜ਼ ਅਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਮਨ ਦੀ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਲੋਕ ਤਜਰਬੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਮਰਜ਼ ਸਲਾਹ ਤੇ ਸੁਝਾਅ ਨਾਲ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਨਹੀਂ । ਹਿਸਟੀਰੀਆ ਜਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਘੁੰਡੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮਰਜ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਰੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਜਾਂ ਸਮਾਂ ਤੰਦਰੁਸਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੋ ਮਰੀਜ਼ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਉਹ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਕਹਾਣੀ ਘੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦੋਸ਼ ਭਾਗਾਂ ਜਾਂ ਨਛੱਤਰਾਂ ਉਤੇ ਮੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਚੁੱਪਚਾਪ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਕੁਝ 'ਸਫਲ' ਤਾਂਤ੍ਰਿਕਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ 'ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਉਹ ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਰੋਗੀ ਦਾ ਮਰਜ਼ ਡਾਕਟਰੀ ਇਲਾਜ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਘੁਮਾ-ਫਿਰਾ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਜਾਓ, ਤੁਹਾਡਾ ਠੀਕ ਹੋਣਾ ਉਸ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।"

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪਾਤਰ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਫਲਤਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਜ਼ੁਬਾਨ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ ਅਤੇ ਸਫਲਤਾਵਾਂ ਦੇ ਚਰਚੇ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਥਕਦੇ ।



ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ :- ਬਲਬੀਰ ਮਾਧੋਪੁਰੀ
093505-48100

The Detail of Already published Hall Fund amount of Rs.2,00,000 sent by Asian Rationalist Society Britain through Sachdev Virdi, is as given below:-

1. Bhagwant Singh 1,00,000
(In memory of Father Dilbag Singh & Mother Shanti Devi)
2. Tari Atwal 10,000
3. Lavkesh Prashar 10,000
4. Surinder Pal Virdee 10,000
5. Sachdev Virdee 10,000
6. Mito Virdee 10,000
(In memory of Father Piara Singh & Mother Jit Kaur)
7. Rajinder Dalay 10,000
8. Ashwani Kumar 10,000
9. Gurdial Singh Janagil 10,000
10. Rajwinder Pal Singh 10,000
11. Balwinder 5,000
(On the birth of daughter Manvi)
12. Sheera Johal 5,000

ਮੈਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਕਿਵੇਂ ਬਣਿਆ....?

ਸਤੇਸ਼ ਭੂੰਦੜ



ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਲੋਕ ਰੱਬ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮ ਨਾਲ਼ ਜੁੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਭੂੰਦੜ ਅਤੇ ਦੋ ਗੁਆਂਢੀ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਸਾਈਕਲ ਉੱਪਰ ਚੱਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਿਕਮਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਾ-ਮਾਤਰ ਜਿਹੀ ਕਰਿਆਨੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਵੀ ਬਣਾ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦਾ ਜੁਗਾੜ ਟਾਈਮ ਪਾਸ ਜਿਹਾ ਹੀ ਸੀ। ਸਾਡਾ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਅਕਸਰ ਹੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਕੁੱਝ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਸਮੁੱਚਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹੀ ਮਹੀਨਾ-ਮਹੀਨਾ 'ਸੇਵਾ' ਕਰਨ ਲਈ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ। ਸਾਡੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਾਡੇ ਪੀ.ਟੀ. ਮਾਸਟਰ ਮਰਹੂਮ ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਜਿੰਨ੍ਹੇ ਕੁ ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਂਦਾ, ਉਨ੍ਹੇਂ ਕੁ ਬਾਬੇ ਕੋਲ ਖ਼ਰਚ ਕੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਉਂਦਾ, ਤੇ ਨਾਲ਼ੇ ਤੁਹਾਡੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਵੱਖਰਾ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਬਦਲੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਆਏ ਅਧਿਆਪਕ ਸ਼੍ਰੀ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਅਜ਼ਾਦ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਹੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਅਧਿਆਪਕ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਗਲਤ ਠੀਕ ਦੀ ਦੁਬਿਧਾ ਵਿੱਚ ਫਸ ਜਾਂਦਾ। ਮਨ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬੜੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕਾਜ਼ 'ਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੋਲ ਤਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੂਰੋਂ-ਦੂਰੋਂ ਤਾਂ ਕੀ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚੋਂ ਵੀ ਚੱਲ ਕੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਤਾਂ 'ਰੱਬ' ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹਨ। ਸੰਗਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ 'ਦਰਸ਼ਨਾਂ' ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਉਤਾਵਲੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਇਹ ਅਧਿਆਪਕ ਇਸ 'ਰੱਬੀ ਤਾਕਤ' ਤੋਂ ਬੇਖ਼ਬਰ ਕਿਉਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਸੋਚਣਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ 'ਤੇ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਤੱਕ ਮੈਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨਾਲ਼ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ 'ਰੱਬ' ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦਾ ਸਾਂ।

ਸਾਲ 1985 ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਦਸਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਹਲਾ ਸਾਂ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਨਾਵਲ, ਕਹਾਣੀਆਂ ਆਦਿ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਆ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਆਦਿ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਹੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸ਼ਾਇਰ ਡਾ. ਜਗਸੀਰ ਜੀਦਾ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਪਸ਼ੂ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਵਿੱਚ ਬਤੌਰ ਫਾਰਮਾਸਿਸਟ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਡਾਕਟਰੀ ਕਿੱਤੇ ਨਾਲ਼ ਜੁੜੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਡਾ.ਜੀਦੇ ਨਾਲ਼ ਸਹਿਚਾਰ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਜਗਸੀਰ ਜੀਦੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਇਕਾਗਰ-ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦਾ ਪਲੇਠਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ 'ਤੇ ਦੇਵ ਪੁਰਸ਼ ਹਾਰ ਗਏ' ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਡਾ.ਅਬਰਾਹਮ ਥਾਮਸ ਕਾਵੂਰ ਦੀ ਰਚਨਾ 'Begone Godmen' ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਵਿਕਲੋਤਰਾ ਤਜ਼ਰਬਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਬਾਰੇ ਬਿਲਕੁਲ ਅਣਜਾਣ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਇਹ ਅਸਧਾਰਣ ਕਿਤਾਬ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਲਈ ਸੀ। ਇਹ ਦੋ ਦਿਨ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਹਿਮ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਿਨ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਯਾਦ ਆਉਣ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਰੱਬ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਬਾਰੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਧਾਰਨਾਵਾਂ 'ਚ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਵਿੱਦਿਆ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਤੀਸਰਾ ਨੇਤਰ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿਲੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ਼ ਮਨ ਦੇ ਕਿਵਾੜ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ ਸਨ। ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਜੋ ਮਨ ਅੰਦਰ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ਼ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਰਥ ਬਦਲ ਗਏ ਸਨ।

ਇਹ ਘਟਨਾ ਅੱਜ ਤੋਂ 28 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸਵੈ-ਭਰੋਸਾ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਾਲ਼ਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਬਣਨ ਕਾਰਨ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਤਰੱਕੀ ਵੱਲ ਨਿਰੰਤਰ ਵਧਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਇਸ ਲਾਸਾਨੀ ਕਿਤਾਬ

'ਤੇ ਦੇਵ ਪੁਰਸ਼ ਹਾਰ ਗਏ' ਦੇ ਲੇਖਕ ਡਾ.ਅਬਰਾਹਮ ਟੀ. ਕਾਵੂਰ ਦੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਅਕਸਰ ਯਾਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ:

"ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਉਹ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਲਾਈਲੱਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੜਤਾਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲ਼ਾ ਵਿਅਕਤੀ ਮੂਰਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।"

ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਡੀ.ਪੀ.ਆਈ. ਪੰਜਾਬ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਇਬਰੇਰੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਹਿਮ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅੰਦਰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਆਪਕ ਇੱਕ ਬਲਦੀ ਹੋਈ ਮੋਮਬੱਤੀ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜ ਦਾ ਰਾਹ ਦਸੇਰਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਅਥਾਹ ਸੋਮਾ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਚਾਨਣ ਨਾਲ਼ ਸਰਸ਼ਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਲ਼ੇ-ਦੁਆਲ਼ੇ ਵਾਪਰ ਰਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ 'ਦੈਵੀ ਵਰਤਾਰੇ ਜਾਂ ਉਹਦੀ ਰਜ਼ਾ' ਦੀ ਬਜਾਏ 'ਕੀ, ਕਿਉਂ, ਕਿਵੇਂ' ਆਦਿ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਪਰਖਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੈਂ ਖ਼ੁਦ ਇੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਨਾਲ਼ ਰੂਸੀ ਵਿਦਵਾਨ ਪੀਟਰ ਕ੍ਰੋਪੋਟਕਿਨ (Peter Kropotkin) ਦੀ ਰਚਨਾ An Appeal to the Young ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ 'ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨਾਲ਼ ਦੋ ਗੱਲਾਂ' ਵਰਗੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਅਥਾਹ ਤਸੱਲੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

9417915033
ਐੱਸ.ਐੱਸ.ਮਾਸਟਰ,
ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਡਲੇਵਾਲਾ (ਫਰੀਦਕੋਟ)

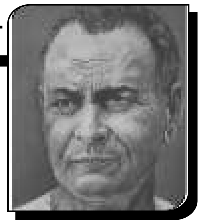
ਵੈਨ ਸਹਾਇਤਾ

ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਕੋਟਭਾਰਾ (ਬਠਿੰਡਾ)-1000 ਰੁਪਏ
ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਗੁਲਾਬਗੜ -200 ਰੁਪਏ
ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ-ਦਬੜੀਖਾਨਾ -500 ਰੁਪਏ
ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ-ਪਿੰਡ ਫਲੱੜ (ਬਠਿੰਡਾ)-1500 ਰੁਪਏ
ਰਜਿੰਦਰਾ ਕਾਲਜ ਬਠਿੰਡਾ -340 ਰੁਪਏ
ਨਗਰ ਨਿਵਾਸੀ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ-500 ਰੁਪਏ
ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਗਰਲਜ ਕਾਲਜ-ਢੱਡੇ (ਬਠਿੰਡਾ)-500 ਰੁਪਏ
ਭੂਰਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਮਾ ਸਰਜਾ-500 ਰੁਪਏ
ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ -150 ਰੁਪਏ
ਅਮ੍ਰਿਤ ਦੇਵੀ ਬਠਿੰਡਾ -100 ਰੁਪਏ
ਸਮੂਹ ਸਟਾਫ ਸ.ਹ. ਸਕੂਲ ਮੰਡੀ ਕਲਾਂ-500 ਰੁਪਏ
ਵਿਸ਼ਵਕਾਂਤ, ਸ.ਸ.ਸ. ਸੁਨਾਮ -200 ਰੁਪਏ
ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਵੈਲਫੇਅਰ ਕਲੱਬ-ਉੱਪਲਖੇੜੀ-1000 ਰੁਪਏ
ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਕਲੱਬ ਪਿੰਡ ਹੱਥਨ-500 ਰੁਪਏ
ਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਭਦੌੜ-1000 ਰੁਪਏ
ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ, ਪਿੰਡ ਚੋਬੁਰਜਾ-2000 ਰੁਪਏ
ਬਿਸ਼ਨ ਦੱਤ ਸੈਕਟਰੀ ਮੰਡੀ ਕਾਲਿਆਂਵਾਲੀ-1000 ਰੁਪਏ
ਸਮੂਹ ਸਟਾਫ ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਬਾਦਸ਼ਾਹਪੁਰ ਕਾਲੇਕੇ -1000 ਰੁਪਏ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਪੁਸਤਕ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸਰੀਂਹਵਾਲਾ -200 ਰੁਪਏ
ਸਮੂਹ ਸਟਾਫ ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਕਰਾਈਵਾਲਾ-500 ਰੁਪਏ
ਹਰਪਾਲ ਸਿਘ ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਭੂੰਦੜ 500 ਰੁਪਏ
ਸਮੂਹ ਸਟਾਫ ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਸੁਖਪੁਰਾ-1000 ਰੁਪਏ
ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਪੱਖੋ ਕੇ -330 ਰੁਪਏ
ਸਮੂਹ ਸਟਾਫ ਸ.ਸ.ਸ. ਬਖਤਗੜ੍ਹ-500 ਰੁਪਏ
ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਤਖਤਪੂਰਾ-1000 ਰੁਪਏ
ਸਮੂਹ ਸਟਾਫ ਸ.ਸ.ਸ. ਮੁਦਕੀ-1000 ਰੁਪਏ

ਸ਼ੋਕ ਮਤਾ : ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਪੰਜਾਬ (ਰਜਿ:), ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਸੂਬਾ ਆਗੂ (ਸਾਹਿਤ ਵਿਭਾਗ) ਭੂਰਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਮਾ ਸਰਜਾ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰਤ ਪਿਤਾ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਬਠਿੰਡਾ ਇਕਾਈ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਿਜੈ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰਤ ਪਿਤਾ ਜਗਦੇਵ ਰਾਮ ਅਤੇ ਮੁਕਤਸਰ-ਲੱਖੇਵਾਲੀ ਇਕਾਈ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਤਰਸੇਮ ਲਾਲ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਦੇਵੀ, ਦਾਦੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੇ ਅਥਾਹ ਦੁੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਸਬੰਧਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਭੱਜੋ ਨਾ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲੋ

ਰਾਹੁਲ ਸ਼ਂਕ੍ਰਤਾਇਨ



ਜੋਂਕ-ਪੁਰਾਨ

ਸੰਤੋਖੀ : ਭਰਾ, ਵਿਚਾਰਾ ਦੁਖਰਾਮ ਅੱਜ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਹਲ ਵਹੁਦਾ ਰਿਹਾ। ਕਤਕ ਦਾ ਕੰਮ ਜੋਰਾ ਤੇ ਐ ਨਾ, ਆਉਂਦਾ ਈ ਹੋਓ।

ਭਰਾ: ਉਹ ਦੇਖ ਢਿੱਡ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਦੁਖ ਭਰਾ। ਕਿਉਂ ਦੁਖ ਭਰਾ। ਅੱਜ ਬਹੁਤ ਡਕਾਰ ਲੈਂਦਾ ਆਉਣਾ।

ਦੁਖਰਾਮ: ਕੀ ਪੁੱਛਦੈ ਭਰਾ, ਅੱਜ ਮਾਲਕਿਨ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤੇ ਖੀਰ ਬਣਾਈ ਸੀ, ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ-ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਕੁੱਝ ਚੰਗਾ ਖਾਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ, ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧੰਨ ਸਮਝਦੇ ਆਂ।

ਭਰਾ: ਜੇ ਜੋਂਕ ਨਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਪੰਜ-ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਕਿਉਂ? ਹਰ ਰੋਜ਼ ਚੰਗਾ-ਚੰਗਾ ਭੋਜਨ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਐ। ਤੇਲ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤੇ ਗੁੜ ਦੀ ਖੀਰ ਨਹੀਂ, ਖਾਲਿਸ ਘਿਓ ਦੇ ਬਣੇ ਪੂੜੇ ਤੇ ਦੁੱਧ ਖੰਡ ਦੀ ਬਣੀ ਖੀਰ।

ਦੁਖਰਾਮ: ਹੈਂ ਭਰਾ? ਇਹ ਹੋ ਸਕਦੈ, ਇੰਨ੍ਹੀਆਂ-ਇੰਨ੍ਹੀਆਂ ਜੋਕਾਂ ਜੋ ਸਾਡੀ ਕਣਕ, ਘਿਓ, ਖੰਡ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਗੀਆਂ, ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਨੀਂ ਅਸੀਂ ਮੌਜ ਨਾਲ ਖਾਵਾਂ-ਪੀਵਾਂਗੇ?

ਭਰਾ: ਤੇ ਕੱਲ ਮੈਂ ਜੋਂਕਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ? ਹੁਣ ਉਸਦੀ ਬਾਲਲੀਲਾ, ਜਵਾਨੀ ਤੇ ਮਰਨ ਦੀ ਘੜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਆ।

ਸੰਤੋਖੀ: ਮਰਨ ਦੀ ਘੜੀ ਵੀ? ਕੀ ਭਰਾ ਜੋਂਕਾਂ ਦੇ ਮਰਨ ਦੀ ਘੜੀ ਆ ਗਈ?

ਭਰਾ: ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਭਾਗ ਰੂਸ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਜੋਂਕਾਂ ਨਹੀਂ। ਰੂਸ ਵਿੱਚ ਜੋਕਾਂ ਦੇ ਮਰਨ ਦੀ ਘੜੀ ਅੱਜ ਤੋਂ ਸਤਾਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਬੀਤ ਚੁੱਕੀ ਐ, ਚੀਨ ਚ ਹੁਣੇ-ਹੁਣੇ ਪਰ ਬਾਕੀ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਚ ਜੋਂਕਾਂ ਹੁਣ ਵੀ ਨੇ ਤੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ। ਇਹੀ ਸਮਝ ਲੋ ਸਿਰਫ ਇਕ ਸੂਬੇ 'ਚ ਪੰਜ-ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੱਠ-ਸੱਠ ਲੱਖ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਜਾਨ ਲੈਣਾ ਕੀ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿੰਨੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਐ!

ਸੰਤੋਖੀ: ਹਾਂ ਭਰਾ! ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਤੋਂ ਰੋਜ ਦੁਆ ਮੰਗਦੇ ਆ ਕਿ ਕਦੋਂ ਇਹ ਜੋਂਕਾਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਦੁਖਰਾਮ: ਫੇਰ ਸੰਤੋਖੀ ਭਰਾ, ਤੂੰ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਆ।

ਸੰਤੋਖੀ: ਦੁਖ ਭਰਾ, ਨਾਰਾਜ਼ ਨਾ ਹੋ। ਨਾ ਮੈਂ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਲੈਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤੇ ਨਾ ਪਿਆਦੇ ਭੇਜਣ ਲਈ। ਭਰਾ ਦੀ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਠੀਕ ਲੱਗਦੀ ਐ, ਭਗਵਾਨ ਇੰਨ੍ਹੀਂ ਘੂਕ ਨੀਂਦ ਸੁੱਤੇ ਨੇ ਕਿ ਲੱਖ ਦੋ ਲੱਖ ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜਾਗਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨੀਂ।

ਦੁਖਰਾਮ: ਇਹ ਸਦਾ ਲਈ ਸੌਂ ਗਏ ਸੰਤੋਖੀ ਭਰਾ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹੀ ਮੰਨਦਾ।

ਭਰਾ : ਤਾਂ ਦੁਖ ਭਰਾ, ਜੋਂਕਾਂ ਦੀ ਬਾਲ-ਲੀਲਾ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਬਹੁਤ ਸੰਖੇਪ 'ਚ ਦੱਸੂਗਾ, ਪਿਛਲੀ ਕਥਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਨਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਐ।

ਦੁਖਰਾਮ: ਹਾਂ ਭਰਾ, ਪਿਛਲੀਆਂ ਜੋਂਕਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਪਾਲਾ ਪਿਆ।

ਭਰਾ: ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਔਰਤ ਮੁਖੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਉਸਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਰੱਖਣਾ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨਾ ਉਸੇ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ। ਪੰਚੀ-ਪੰਜਾਹ ਜਾਂ ਸੌ ਦਾ ਜੋ ਵੀ ਪਰਿਵਾਰ ਹੁੰਦਾ, ਉਸਦੀ ਮੁਖੀ ਜਾਂ ਮਹਾਂਮੰਤ੍ਰੀ ਔਰਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਕਦੇ ਦੋ-ਦੋ ਪਰਿਵਾਰਾਂ 'ਚ ਖੂਨ-ਖਰਾਬਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਦੁਖਰਾਮ: ਖੂਨ-ਖਰਾਬਾ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਭਰਾ, ਉੱਥੇ ਤਾਂ ਜੋਂਕਾਂ ਨੀਂ ਸੀ।

ਭਰਾ: ਜੰਗਲ ਲਈ ਝਗੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਸਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ, ਉਸਨੂੰ ਵੱਧ ਸ਼ਿਕਾਰ, ਵੱਧ ਫਲ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਸੀ।

ਸੰਤੋਖੀ: ਤਾਂ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਪੱਥਰ, ਸਿੰਗ ਤੇ ਲਕੜ ਦੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹੋਣਗੇ?

ਭਰਾ: ਉਹੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਹਥਿਆਰ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਬਲਦ, ਹਿਰਨ ਤੇ ਭਾਲੂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਨਾ ਜਿਸਦੇ ਕੋਲ ਆਦਮੀ ਜਿਆਦਾ,

ਉਹੀ ਲੜਾਈ 'ਚ ਜਿੱਤਦਾ ਸੀ, ਹਥਿਆਰ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਕੋਲ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਬਲਵਾਨ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਪਰਿਵਾਰ ਇਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਇਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ 'ਜਨ'।

ਸੰਤੋਖੀ: ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਇਕ ਜਨ ਦੋ ਜਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੋ ਆਦਮੀ ਵਾਸਤੇ।

ਦੁਖਰਾਮ: ਤੇ ਜਨ-ਮਜ਼ਦੂਰ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਐਂ, ਕਾਮਿਆਂ ਵਾਸਤੇ।

ਭਰਾ: ਪਰ ਪਹਿਲੇ-ਪਹਿਲ ਜਨ ਇਕ ਆਦਮੀ ਜਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਈ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਜੋ ਇਕ ਵੱਡਾ ਪਰਿਵਾਰ ਬਣਦਾ ਉਸਨੂੰ 'ਜਨ' ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ।

ਦੁਖਰਾਮ: ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਮਹਾਮਾਈਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਭਰਾ: ਹਾਂ, ਇਸਨੂੰ ਜਨ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਜਨ ਵਾਲੇ ਯੁੱਗ 'ਚ ਵੀ ਜੋਂਕਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ। ਜੋਂਕਾਂ ਉਦੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਜਦੋਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲ ਕੇ ਮਰਦ ਧਨ ਵਾਲੇ ਬਣ ਗਏ, ਉਹ ਮਹਾਂਪਿਤਰ ਬਣ ਗਏ ਤੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਉਸਨੂੰ ਮੁਫਤ 'ਚ ਮਿਲਣ ਲਗੀ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਆਦਮੀ ਨੇ ਖੇਤੀ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਿਆ, ਫੇਰ ਚਮੜੇ ਸਿਉਣਾ, ਫੇਰ ਸੂਤ ਕੱਤਨਾ ਤੇ ਆਖਿਰ 'ਚ ਕੱਪੜਾ ਵੀ ਬੁਨਣ ਲੱਗੇ, ਹੁਣ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆਉਣ ਲੱਗੀਆਂ ਕਿ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਸਾਲ ਦੋ ਸਾਲ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸਿਉਤੇ ਚਮੜੇ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਖਾਣ -ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਕੰਬਲ ਨਾਲ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮਨ ਪਸੰਦ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਮਹਾਪਿਤਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਗਿਰੋਹ ਦਾ ਅੰਦਰਲਾ ਝਗੜਾ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਫੈਸਲਾ ਤਾਂ ਆਪਸ 'ਚ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਬਾਹਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਖੇਤੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਘਰੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ।

ਸੰਤੋਖੀ: ਪਹਿਲਾਂ ਕੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਨੀਂ ਸੀ ਰਹਿੰਦੇ?

ਭਰਾ: ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਤੇ ਫਲ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇਕ ਜੰਗਲ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਜੰਗਲ 'ਚ ਘੁੰਮਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਪਸ਼ੂ-ਡੰਗਰ ਪਾਲਣ ਲੱਗੇ, ਤਾਂ ਜਿੱਥੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਹੁੰਦੀ, ਉੱਥੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ। ਪਰ ਖੇਤੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸੀ?

ਦੁਖਰਾਮ: ਤਾਂ ਖੇਤੀ ਆਦਮੀ ਲਈ ਕਿੱਲਾ ਹੋ ਗਈ, ਹੁਣ ਉਹ ਬੰਨ੍ਹੇ ਗਏ?

ਭਰਾ: ਹਾਂ ਬੰਨ੍ਹੇ ਗਏ, ਹੁਣ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਘਰ ਬਣਾਇਆ। ਦੂਜੇ ਗਿਰੋਹ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੇੜੇ-ਨੇੜੇ ਬਣਾਏ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਲੜਣ ਲਈ ਛੇਤੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਣ। ਕੋਲ-ਕੋਲ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਕਿਹਾ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਿੰਡ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ 'ਝੁੰਡ'।

ਦੁਖਰਾਮ: ਘਰਾਂ ਦਾ ਝੁੰਡ, ਇਹੀ ਮਤਲਬ ਐ ਨਾ ਪਿੰਡ ਦਾ?

ਭਰਾ: ਹਾਂ, ਮਹਾਂਪਿਤਰਾਂ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਲੜਾਈ ਹੋਰ ਵਧੀ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪਸ਼ੂ, ਸਾਰਾ ਧਨ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮਹਾਂਪਿਤਰ ਮੁਖੀ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਲੁੱਟ ਦਾ ਮਾਲ ਜਿਆਦਾ ਮਿਲਦਾ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾਂ-ਥੋੜ੍ਹਾਂ।

ਸੰਤੋਖੀ: ਤਾਂ ਧਨੀ-ਗਰੀਬ ਦਾ ਫਰਕ ਹੋਰ ਵੱਧ ਗਿਆ। ਹਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਚੇ ਹੋਏ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਦੇ ਸੀ?

ਦੁਖਰਾਮ: ਤਾਂ ਕੀ ਮਰਦ ਕੋਈ ਨੀਂ ਬਚਦਾ ਸੀ?

ਭਰਾ: ਹਾਂ, ਮਰਦਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੱਡਦੇ। ਪਰ ਪਿੱਛੋਂ ਖੇਤੀ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ, ਚਮੜੇ-ਜੁੱਤੇ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ, ਕੱਪੜਾ-ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਬਰਤਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਵੱਧ ਲੋੜ ਪੈਣ ਲੱਗੀ।

ਦੁਖਰਾਮ: ਵੱਧ ਮਾਲ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਬਦਲੇ ਦਾ ਖੂਨ ਵੱਧ ਹੱਥ ਲਗੇਗਾ ਇਹੀ ਸੋਚ ਕੇ ਨਾ ਭਰਾ?

ਭਰਾ: ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਲੜਾਈ 'ਚ ਹਾਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਕੈਦੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸੀ, ਕੌਣ ਉਸਨੂੰ ਘਰ ਬੈਠੇ ਨੂੰ ਖਵਾਏਗਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਆਦਮੀ ਹੱਥ ਨਾਲ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਖਾਣ ਤੋਂ ਦੁਗਣਾ-ਤਿਗਣਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਤਾਂ ਹਾਰੇ ਮਰਦਾਂ ਨੂੰ ਕੈਦੀ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਾਸ ਜਾਂ ਗੁਲਾਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਦੁਖਰਾਮ: ਤਾਂ ਇਹ ਗੁਲਾਮ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਵੰਡ ਦਿੰਦੇ?

ਭਰਾ: ਉਹ ਵੀ ਮਾਲਿਕ ਦਾ ਧਨ ਸੀ, ਉਹ ਮਾਲਿਕ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਯੁੱਗ ਸੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ।

ਦੁਖਰਾਮ: ਫੇਰ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੋਇਆ।

ਭਰਾ: ਗੁਲਾਮ ਨੂੰ ਮਾਲਿਕ ਖਾਣਾ-ਕੱਪੜਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਮਰ ਜਾਂਦੇ, ਫੇਰ ਉਸਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ। ਜਾਣਦੈ ਨਾ ਦੁਖ ਭਰਾ! ਗੁੱਸਾ ਆਉਣ ਤੇ ਬਲਦ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਆ ਨਾ, ਪਰ ਇੰਨਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਮਰ ਜਾਏ।

ਦੁਖਰਾਮ: ਹਾਂ ਭਰਾ! ਕੌਣ ਆਪਣਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰੇਗਾ?

ਭਰਾ: ਗੁਲਾਮਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਹੁਣ ਕੰਬਲ, ਜੁੱਤੇ-ਚਮੜਾ ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਬਨਣ ਲਗੀਆਂ। ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਲੈਂਦੇ। ਬਦਲਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਦੁਕਾਨਾਂ ਲੱਗਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਮਾਲ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਜਿਸਨੇ ਜੋ ਲੈਣਾ ਹੁੰਦਾ, ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਬਦਲਾ ਲੈਂਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਕਦੇ ਕਦੇ ਦੁਕਾਨ 'ਚ, ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਛੇਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦੀ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦੇ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖਜਲ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ। ਸਾਰੇ ਕੰਮ-ਧੰਦੇ ਛੱਡ ਕੇ ਦੋ-ਦੋ, ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਦੁਕਾਨ ਖੋਲਣੀ ਪੈਂਦੀ। ਫੇਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਪਿੱਛੇ ਇਕ-ਦੋ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਜੋ ਆਦਮੀ ਦੁਕਾਨ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਉਸਨੇ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਵੀ ਆਪਣਾ ਕੰਮ-ਧੰਦਾ ਛੱਡਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਮਾਲ ਚੋਂ ਉਸਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨਾ ਕੁੱਝ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

ਦੁਖਰਾਮ: ਜਿਵੇਂ ਭੱਠੀਵਾਲੇ ਨੂੰ ਭਣਾਉਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਾਣੇ ਦਿੰਦੇ ਆਂ।

ਭਰਾ: ਹਾਂ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾ ਹੱਟ ਖੋਲਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਦੋ-ਚਾਰ ਘਰਾਂ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਕਦੇ-ਕਦੇ। ਫੇਰ ਉਹ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈਣ ਲੱਗੇ, ਤੇ ਹਰ ਰੋਜ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਬੈਠਣ ਲੱਗੇ। ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਹੁਣ ਕੁਝ-ਕੁਝ ਬਾਣੀਏ ਜਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਅਜੇ ਦੋ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ 'ਚ ਉਹ ਸਿਰਫ ਵਿਚੋਲਾ ਸੀ, ਫੇਰ ਉਹ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਓਂ ਵਿਚੋਲਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਕੋਲ ਵੱਧ ਨਫਾ ਜਮਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਉਹ ਹਰ ਪਾਸੇ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖਣ ਲੱਗਾ, ਤੇ ਮਹਿੰਗੇ ਭਾਅ ਵੇਚਣ ਲੱਗਾ। ਇਉਂ ਉਹ ਸਸਤੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲੈ ਕੇ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਵੇਚਣ ਲਗਾ ਤੇ ਪੂਰਾ ਬਾਣੀਆਂ ਬਣ ਗਿਆ।

ਸੰਤੋਖੀ: ਪਰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਤਾਂ ਸੀ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਚੀਜ਼ ਬਦਲਣ ਦਾ ਹੀ, ਨਾ?

ਭਰਾ: ਪਰ ਜਦੋਂ ਤਾਂਬਾ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉਸਦੀ ਧਾਰ, ਪੱਥਰ ਤੇ ਹੱਡੀ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਤੇਜ਼ ਐ, ਉਸਦੀ ਮਾਰ ਆਦਮੀ ਤੇ ਦਰਖਤ ਨੂੰ ਕੱਟ ਸਕਦੀ ਐ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਤਾਂਬੇ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਤਾਂਬਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਜਿਆਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੇ ਤਾਂਬੇ ਦਾ ਭਾਅ ਵੱਧਾ ਦਿੱਤਾ। ਦਸ ਮਣ ਕਣਕ ਲਈ ਦਸ ਸੇਰ ਤਾਂਬਾ ਕਾਫੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਦਸ ਮਣ ਕਣਕ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਦਸ ਸੇਰ ਤਾਂਬਾ ਲਿਜਾਣ ਲੱਗੇ। ਇਕ ਛਟਾਂਕ ਤਾਂਬਾ ਵੀ ਕੋਲ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਢਾਈ ਸੇਰ ਕਣਕ ਢੋਣ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਸੰਤੋਖੀ: ਤਾਂ ਤਾਂਬਾ ਪੈਸੇ-ਰੁਪਏ ਦਾ ਕੰਮ ਦੇਣ ਲੱਗਾ।

ਭਰਾ: ਹਾਂ, ਪਹਿਲੇ-ਪਹਿਲ ਪੈਸੇ-ਰੁਪਏ ਨੇ ਇਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਮਹਾਪਿਤਰ ਗੁਲਾਮਾਂ ਦੇ ਕਮਾਏ ਧਨ ਨਾਲ ਹੋਰ ਮੋਟੀ ਜੋਂਕ ਬਣ ਗਿਆ ਤੇ ਬਾਣੀਆ ਦੂਜੀ ਜੋਂਕ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। **(ਚਲਦਾ)**

ਅਨੁਵਾਦਕ : ਰਵਿੰਦਰ ਰਾਹੀ ਜੈਤੋ
94640-77540

ਫੋਕਾ ਫਿਕਰ
ਕਿਸਮਤ ਦਾ, ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦਾ
ਆਵਾਗਵਣ ਦਾ
ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੋਂ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚ
ਕੈਦੀ ਬਣਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ
ਪਰ ਤਰਕ ਨਾਲ ਭਰੀ ਉਡਾਰੀ
ਤਾਂ ਪਿੰਜਰਾ ਖੁੱਲ ਗਿਆ

ਜਸਵੀਰ ਬਖਤੂ
98766-90208

ਆਓ ਜਾਦੂ ਸਿੱਖੀਏ

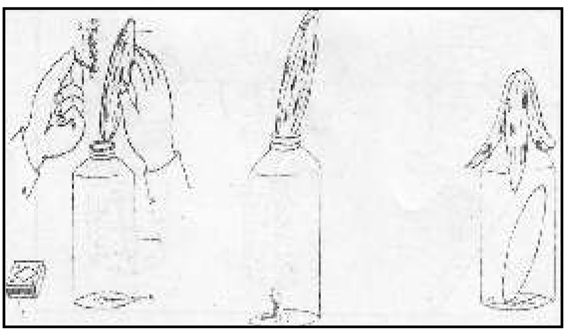
ਬੋਤਲ ਨੂੰ ਕੇਲਾ ਖਵਾਓ

ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਮੱਗਰੀ : ਇੱਕ ਖੁਸ਼ਕ ਬੋਤਲ (ਗਲੂਕੋਜ਼ ਡਰਿਪ ਬੋਤਲ), ਸਪਿਰਟ, ਇੱਕ ਚਮਚ, ਬਲਣ ਤੀਲਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਡੱਬੀ, ਇੱਕ ਕੇਲਾ

ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ : 1. ਇਕੱਠ ਸਾਹਮਣੇ ਬੋਤਲ ਮੇਜ਼ ਤੇ ਰੱਖੋ। 2. ਸਪਿਰਟ ਦਾ ਇੱਕ ਚਮਚ ਭਰ ਕੇ ਬੋਤਲ ਵਿੱਚ ਪਾਓ। 3. ਫਿਰ ਇੱਕ ਤੀਲ ਜਲਾਓ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਬੋਤਲ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟੋ। 4. ਤੁਰੰਤ ਬੋਤਲ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਛਿਲਕਾ ਉਤਾਰ ਕੇ ਇੱਕ ਕੇਲਾ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਬੋਤਲ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹਿੱਸੇ ਵੱਲੋਂ ਧੱਕੋ। ਇਕੱਠ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਪੂਰਾ ਕੇਲਾ ਬੋਤਲ ਵਿੱਚ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਵਿਆਖਿਆ: ਜਦੋਂ ਬੋਤਲ ਅੰਦਰਲਾ ਸਪਿਰਟ ਜਲਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਅੰਦਰਲੀ ਹਵਾ ਨੂੰ ਗਰਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਫੈਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੋਤਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਛਿਲਕਾ ਉਤਾਰਿਆ ਕੇਲਾ ਬੋਤਲ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੋਤਲ ਸ਼ੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੋਤਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਗਈ ਗਰਮ ਹਵਾ ਠੰਡੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਖਲਾਅ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬੋਤਲ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਹਵਾ ਦਬਾਅ ਕਾਰਨ, ਕੇਲਾ ਬੋਤਲ ਅੰਦਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਦਾ ਲਗਦਾ ਕਿ ਬੋਤਲ, ਕੇਲੇ ਨੂੰ ਨਿਗਲ ਗਈ।

ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ: 1. ਜਦੋਂ ਬੋਤਲ ਵਿੱਚ ਸਪਿਰਟ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਪਿਰਟ ਸਿੱਧਾ ਬੋਤਲ ਦੀ ਤਲ ਸਤ੍ਹਾਂ ਤੇ ਡਿੱਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਬੋਤਲ ਦੀਆਂ ਦੀਵਾਰਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। 2. ਬੋਤਲ ਤੇ ਰੱਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੇਲੇ ਦਾ ਕਾਫੀ ਛਿਲਕਾ ਸ਼ੋਅ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਤਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਜਾਦੂ ਟ੍ਰਿਕ ਸਮੇਂ ਜਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਨਾ ਲੱਗੇ।



ਕਿਹੜੇ ਦਿਨ....ਕੀ?

1 ਜੁਲਾਈ: ਸ਼ਹੀਦ ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਂਗਰਾ ਵੱਲੋਂ ਕਰਜ਼ਨ ਵਾਇਲੀ ਦੀ ਲੰਡਨ ਵਿੱਚ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਹੱਤਿਆ (1909)

6 ਜੁਲਾਈ: ਲੂਈ ਪਾਸਚਰ ਵੱਲੋਂ ਹਲਕਾਅ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਦੇ ਟੀਕੇ ਦੀ ਈਜ਼ਾਦ (1885)

11 ਜੁਲਾਈ: ਵਿਸ਼ਵ ਜਨਸੰਖਿਆ ਦਿਵਸ

13 ਜੁਲਾਈ: ਸ਼ਹੀਦ ਜਤਿੰਦਰ ਨਾਥ ਦਾਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ (1929)

16 ਜੁਲਾਈ: ਚੰਦ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਾਕਟ ਅਪੋਲੋ 11 ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਉਡਾਣ (1969)

17 ਜੁਲਾਈ: ਪੰਜਾਬ ਰਿਆਸਤੀ ਪਰਜਾ ਮੰਡਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ

18 ਜੁਲਾਈ: ਜੀਵ ਸੈੱਲ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਖ਼ੋਜੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਰਾਬਰਟ ਹੁੱਕ ਦਾ ਜਨਮ (1635)

20 ਜੁਲਾਈ: ਚੰਦ ਉੱਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪੈਰ ਧਰੇ (1969)

23 ਜੁਲਾਈ: ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਆਜ਼ਾਦ ਦਾ ਜਨਮ (1906)

31 ਜੁਲਾਈ: ਸ਼ਹੀਦ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲੰਡਨ ਵਿੱਚ ਫਾਂਸੀ (1940)

5 ਅਗਸਤ: ਚੰਦ ਤੇ ਪਹਿਲਾ ਪੈਰ ਧਰਨ ਵਾਲੇ ਨੀਲ ਆਰਮਸਟਰੌਂਗ ਦਾ ਜਨਮ (1930)

6 ਅਗਸਤ: ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਬੰਬ ਵਿਰੋਧੀ ਦਿਵਸ

11 ਅਗਸਤ: ਸ਼ਹੀਦ ਖੁਦੀ ਰਾਮ ਬੋਸ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ (1908)

13 ਅਗਸਤ: ਕਿਊਬਾ ਦੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਆਗੂ ਫੀਦਲ ਕਾਸਟਰੋ ਦਾ ਜਨਮ (1926)

17 ਅਗਸਤ: ਸ਼ਹੀਦ ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਂਗਰਾ ਨੂੰ ਲੰਡਨ ਵਿੱਚ ਫਾਂਸੀ (1909)

18 ਅਗਸਤ: ਨੇਤਾ ਜੀ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਦੀ ਹਵਾਈ ਹਾਦਸੇ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਵੀ ਮੌਤ (1945)

23 ਅਗਸਤ: ਪਥਰਾਟ ਵਿਗਿਆਨੀ ਜਾਰਜ ਕੂਵੀਅਰ ਦਾ ਜਨਮ (1769)

29 ਅਗਸਤ: ਕੌਮੀ ਖੇਡ ਦਿਵਸ

ਉਹ ਦਿਨ ਵੀ ਕੀ ਦਿਨ ਸਨ

ਮੂਲ ਲੇਖਕ - ਆਈਜ਼ਕ ਅਸੀਮੋਵ

ਘਟਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸੀ, ਵਰਨਾ ਕੁੰਮੀ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੀ ਡਾਇਰੀ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਲਿਖਦੀ। ਆਪਣੀ ਡਾਇਰੀ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ 17 ਮਈ ਸੰਨ 2155 ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ, "ਅੱਜ ਰੋਹਿਤ ਨੂੰ ਸੱਚਮੁਚ ਦੀ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਮਿਲੀ ਹੈ"।

ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਕੁੰਮੀ ਦੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਛੋਟੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਦਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਛਪਦੀਆਂ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਛਪੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਹਰ ਪੰਨਾ ਪੜ੍ਹਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਪੰਨਾ ਪਲਟ ਕੇ ਅੱਗੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਚਲਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਪਰਦੇ ਤੇ ਚਲਦੇ ਹਨ।

ਰੋਹਿਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਬੇਕਾਰ ਜਾਂਦੀਆ ਹੋਣਗੀਆਂ! ਇੱਕ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹੀ ਤੇ ਫਿਰ ਬੇਕਾਰ ਹੋ ਗਈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਦੇ ਪਰਦੇ ਤੇ ਨਾ ਜਾਣੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਨਵੀਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ"।

ਕੁੰਮੀ ਨੇ ਵੀ ਰੋਹਿਤ ਦੀ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਂ ਮਿਲਾਈ। ਫਿਰ ਪੁੱਛਿਆ, "ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਕਿੱਥੋਂ ਮਿਲੀ"?

ਰੋਹਿਤ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, "ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚੋਂ। ਇੱਕ ਪੁਰਾਣਾ ਡੱਬਾ ਕਿਤੇ ਬੇਕਾਰ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਸੁੱਟਣ ਲਗੇ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿਲੀ"।

"ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਕੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ"?

"ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ"।

"ਸਕੂਲ"? ਕੁੰਮੀ ਨੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ।"ਸਕੂਲ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਹੀ ਕੀ? ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਘਰ ਇੱਕ ਮਸ਼ੀਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਪਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰੋਜ਼ ਬਕਾਇਦਾ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠ ਕੇ ਅਸੀਂ ਉਹ ਸਭ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਹ ਮਸ਼ੀਨ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਖੁਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਮਸ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਾਡੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਦੱਸਕੇ ਮਸ਼ੀਨ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਅੱਗੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ.." ਬੋਲਦੇ-ਬੋਲਦੇ ਕੁੰਮੀ ਥੱਕ ਗਈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਬੋਲੀ, "ਕਿੰਨਾ ਬੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸਕੂਲ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ!"

ਰੋਹਿਤ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਉਸਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ, " ਉਏ ਬੁੱਧੂ! ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਸਕੂਲ ਦਾ ਵਰਨਣ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ"।

ਕੁੰਮੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਉਤਸੁਕਤਾ ਜਾਗੀ ਅਤੇ ਬੋਲੀ, "ਫਿਰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ-ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੀ ਹੋਣਗੀਆਂ?"

ਕੁੰਮੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਭੂਗੋਲ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ ਉਹੀ ਗਲਤੀਆਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਮੁਹੱਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਆਇਆ ਸੀ ਉਸਨੇ ਉਸ ਮਸ਼ੀਨ ਦੇ ਪੁਰਜ਼ੇ-ਪੁਰਜ਼ੇ ਕੀਤੇ। ਉਦੋਂ ਉਸਨੇ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਇਹ ਚਾਹਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਦਮੀ ਇਸ ਬੋਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 'ਅਧਿਆਪਕ' ਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਜੋੜ ਨਾ ਪਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਸਤੇ ਛੁੱਟੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਮਸ਼ੀਨ ਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਜੋੜ ਕੇ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ, "ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਸ਼ੀਨ ਦੀ ਭੂਗੋਲ ਵਾਲੀ ਚੱਕੀ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਕੁੱਝ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡੀ ਬੇਟੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਗਤੀ ਕੁੱਝ ਧੀਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਹੁਣ ਸਭ ਠੀਕ ਚੱਲੇਗਾ"।

ਅਤੇ ਕੁੰਮੀ ਨੂੰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਭੂਗੋਲ ਦਾ ਸਬਕ ਯਾਦ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬੈਠਣਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਉਸਨੇ ਮਸ਼ੀਨੀ-ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਬੜਾ ਕੋਸਿਆ ਸੀ।

ਰੋਹਿਤ ਨੇ ਕੁੰਮੀ ਦੇ ਸੋਚਾਂ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਨੂੰ ਤੋੜਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਹਾਂ ਉਦੋਂ ਅਧਿਆਪਕ ਤਾਂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਮਸ਼ੀਨ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਅਧਿਆਪਕ ਔਰਤਾਂ ਜਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਸਨ"।

"ਕੀ ਕਿਹਾ? ਕੀ ਕੋਈ ਔਰਤ ਜਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਸਾਨੂੰ ਏਨੇ

ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਪੜ੍ਹਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?"

"ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਉਹ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛਦੇ ਸਨ। ਅਧਿਆਪਕ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਬੱਚੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ"।

ਕੁੰਮੀ ਦਾ ਅਗਲਾ ਸੁਆਲ ਸੀ, "ਕੀ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖਦੇ ਸਨ?"

"ਹਾਂ। ਇੱਕ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚੇ ਇੱਕਠੇ ਬੈਠਦੇ ਸਨ"।

"ਪਰ ਮਾਂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਸ਼ੀਨੀ ਅਧਿਆਪਕ ਹਰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਸੀ?"

"ਉਦੋਂ ਉਹ ਲੋਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਚੱਲ ਰਹਿਣ ਦੇ। ਤੇਰੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ"।

ਕੁੰਮੀ ਝੱਟ ਬੋਲੀ, "ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਕੂਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ? ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕਿੰਨ੍ਹੀਆਂ ਅਜੀਬ ਗੱਲਾਂ ਜਾਨਣ ਨੂੰ ਮਿਲਣਗੀਆਂ"।

ਏਨੇ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਮਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ। ਕੁੰਮੀ ਬੋਲੀ, "ਲਗਦਾ ਹੈ ਸਬਕ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੋ ਗਿਆ"।

ਰੋਹਿਤ ਉੱਠ ਕੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਕੁੰਮੀ ਵੀ ਘਰ ਅੰਦਰ ਚਲੀ ਗਈ। ਅੱਗੇ ਮਸ਼ੀਨ ਸਬਕ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਮਸ਼ੀਨ ਵਿੱਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਣੀ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਈ, "ਅਜ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗਣਿਤ ਸਿਖਾਂਗੇ। ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਹੋਮ-ਵਰਕ ਮਸ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਪਾਓ"। ਕੁੰਮੀ ਨੇ ਉਵੇਂ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਸੋਚ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਚੰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਣਗੇ ਉਹ ਪੁਰਾਣੇ ਸਕੂਲ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਹੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਹੱਸਦੇ, ਖੇਡਦੇ, ਕੁੱਦਦੇ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣਗੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਔਰਤਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹੋਣਗੇ।"

ਏਨੇ ਨੂੰ ਮਸ਼ੀਨ ਵਿੱਚੋਂ ਫਿਰ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਪਰਦੇ ਉੱਪਰ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਅੰਕ ਚੱਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

ਅਤੇ ਕੁੰਮੀ ਸੋਚ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਦੋਂ ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਮਜ਼ਾ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿੰਨੇ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ!!



ਅਨੁਵਾਦਕ: ਜਸਵੰਤ ਮੋਹਾਲੀ

ਇੰਞ ਬਦਲੀ ਮੇਰੀ ਸੋਚ

ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਅਚਾਨਕ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਉਸਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਘਟਨਾ ਜਿਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਲਮ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿਖੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਇੱਕ ਲੜਕੀ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ, ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨੇ ਨੋਚ-ਨੋਚ ਕੇ ਖਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਝੰਜੋੜ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਕਵਿਤਾ 'ਧੀ ਦੀ ਪੁਕਾਰ' ਲਿਖੀ। ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸਰ ਰਣਦੀਪ ਸੰਗਤਪੁਰਾ ਬਤੌਰ ਅਧਿਆਪਕ ਆਏ ਜੋ ਕਿ 'ਇਨਕਲਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨ' ਮੈਗਜੀਨ ਦੇ ਸਹਿ-ਸੰਪਾਦਕ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨਾ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੈਗਜ਼ੀਨ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਅਸਲ ਮਕਸਦ ਕੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ, ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਲ 2013 ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਚਿਰਾਗ਼' ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਅੰਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੰਪਾਦਕ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਨਾਟਕਕਾਰ ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ, ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਆਗੂ ਬਲਬੀਰ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਹੋਰ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਵੈ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਬਦਲਾਅ ਲਈ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦਾ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਨਾ ਸੋਚ ਕੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਸੋਚਣਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਰਨਾ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਬਦਲਾਅ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਭੁੱਖ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਕਰ ਕੇ ਵਿਖਾਉਣ ਦਾ ਜਨੂੰਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਨੇ ਘੇਰੇ ਹਾਂ,
ਥੋੜ੍ਹੇ ਨਹੀਂ ਅਜੇ ਬਥੇਰੇ ਹਾਂ।
ਤਦ ਤੱਕ ਲੜਾਂਗੇ, ਹਥਿਆਰ ਬਣ ਕੇ,
ਜਦ ਤੱਕ ਸੰਗ ਤੇਰੇ ਹਾਂ।
ਰਾਤਾਂ ਜੇ ਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕੀ,
ਅਸੀਂ ਵੀ ਬਲਦੇ ਹੋਏ ਸਵੇਰੇ ਹਾਂ।



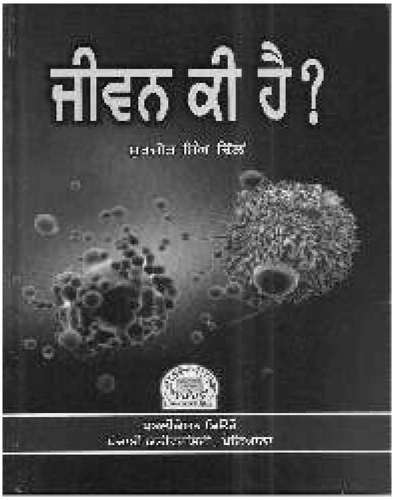
ਪਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਸੀਨੀ. ਸੈਕੰ. ਸਕੂਲ, ਹਰਿਆਊ (ਲਹਿਰਾਗਾਗਾ)

ਪੁਸਤਕ ਰੀਵੀਊ:

ਜੀਵਨ ਕੀ ਹੈ?

ਲੇਖਕ: ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ
ਭਾਸ਼ਾ:ਪੰਜਾਬੀ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ: ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਪੰਜਾਬ ਦੁਆਰਾ, 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਰਗਾੜੀ ਯਾਦਗਾਰੀ ਸਨਮਾਨ', ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ, ਇਕ ਅਧਿਆਪਕ, ਖੋਜੀ, ਵਿਗਿਆਨੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਜੀਵਨ-ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਗਿਆਨ-ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਲਈ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਇਕ ਮੌਲਿਕ ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਲੇਖਕ ਹਨ। ਜਿੰਨਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਗਾਹੇ ਬਗਾਹੇ, ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਤਰਕਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਛਪਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇੰਨਾਂ ਦੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ, ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ, ਡੀ.ਐਨ.ਏ. ਸਬੰਧੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਅਤੇ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਫੈਲੋਸ਼ਿਪ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਕਾਦਮਿਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਮਾਜਿਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਫਿਕਰਮੰਦੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਵਿਦਵਤਾ ਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਚੋਣਵੇਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਮ ਸ਼ੁਮਾਰ ਹੈ। ਖੋਜ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ, ਗਿਆਨ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਈ, ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਟੈਕਨੌਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਛਪਦੇ , 'ਨਿਰੰਤਰ ਸੋਚ,' ਮੈਗਜੀਨ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਨਿਭਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।



ਪੁਸਤਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ, 'ਸਾਧਾਰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਤਕਨਾਲੌਜੀ ਦਾ ਲਾਭ ਭਾਵੇਂ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਗਿਆਨ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀਆਂ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਤੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਤੀ ਮੂਲ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਕੀ ਹਨ, ਇਸਦਾ ਕੋਈ, ਉਸਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ'। ਜਗਿਆਸੂ ਬੰਦਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ, ਇਹ ਪੁਸਤਕ, ਵਿਗਿਆਨਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਛਾਪੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਕਮੀ ਬਾਰੇ ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਹੈ ਕਿ, ' ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਸਹਿਜ ਸੰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ 'ਚ ਜਿਹੜੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਵਾਕ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਆਮ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ। ਇਸਦੇ ਫਲਸਰੂਪ, ਸਾਧਾਰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿੱਥ ਘਟਣ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਹੋਰ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ'।

ਆਮ ਬੰਦੇ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨ 'ਚ ਰੁਚੀ ਦੀ ਘਾਟ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਦਿਆਂ ਲੇਖਕ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, ' ਸਾਧਾਰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ੰਕੇ-ਸੰਦੇਹ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ। ਉਹ ਨਿਸਚਿਤ ਗਿਆਨ ਆਸਰੇ ਜਿਊਣ 'ਚ ਰੁਚੀ ਰਖਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਕਿ ਭਰੋਸਾ ਵਿਗਿਆਨ ਦਿਵਾ ਨਹੀ ਸਕਦਾ'।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਠਾਰਾਂ ਅਧਿਆਏ ਹਨ, ਜਿੰਨਾ ਵਿੱਚ ਭੌਤਿਕ ਵਿਗਿਆਨ, ਰਸਾਇਣ ਵਿਗਿਆਨ, ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜੀਵ-ਵਿਕਾਸ, ਅਜੋਕੇ ਮਨੁਖ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੱਤ ਦੀ ਰੌਚਕ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨਿਆਂ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਏ ਵਿੱਚ, ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਅਧਿਆਏ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਅੰਸ਼ਕ ਝਾਤ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉਪਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਜੀਵਨ ਨੇ ਲੰਮਾ ਪੈਂਡਾ ਘਾਲ ਕੇ, ਉੱਲੀਆਂ, ਇਕ ਸੈਲੇ ਜੀਵਾਂ, ਕੀਟਾਣੂੰਆਂ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਲਈ 3.5 ਅਰਬ ਵਰ੍ਹੇ

ਲਾਏ ਹਨ। ਬਣਮਾਨਸ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਬਣਨ ਤਕ ਦਾ ਸਫਰ 60 ਲੱਖ ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਉਸਨੇ ਅੱਗ ਬਾਲਣੀ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰ ਬਣਾਉਣੇ ਵੀ ਸਿਖੇ।

ਤੀਜੇ ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਅਧਿਆਏ ਵਿੱਚ ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ, ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸੈੱਲ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਦੀ ਬਣਤਰ, ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੈੱਲ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਚਾਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪਰਿਵਰਤਨਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਚਾਰ ਅਨੁਸ਼ਾਸ਼ਨ ਪਰਖਦੇ ਹਨ: ਸੈਲ ਵਿਗਿਆਨ, ਪ੍ਰਗਤੀ-ਵਿਗਿਆਨ, ਜੈਨੇਟਿਕਸ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਗਿਆਨ।

ਪੰਜਵੇਂ ਅਧਿਆਏ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਆਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਨੁਹਾਰਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸਿਰਫ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰੋਟੀਨਾਂ, ਕਾਰਬੋਹਾਈਡਰੇਟਾਂ, ਚਿਕਨਾਈ ਅਤੇ ਨਿਊਕਲਈ ਤੇਜਾਬਾਂ ਦੇ ਖਾਨਿਆਂ 'ਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਐਰਵਿਨ ਸ਼ਰਏ ਡਿੰਗਰ ਦੀ ਸੌ ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ- What is life, ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ, ਲੇਖਕ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੈੱਲ ਵਿੱਚ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਰਸਾਇਣਕ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੀ ਜੀਵਨ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਡਾ ਆਇਆ ਜਾਂ ਮੁਰਗੀ ਦੇ ਆਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸੁਆਲ ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਲੇਖਕ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੁਆਲ ਨੂੰ ਸੋਧਕੇ ਇਹ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜੀਨ ਆਇਆ ਜਾਂ ਪ੍ਰੋਟੀਨ। ਇਸ ਸੁਆਲ ਦਾ ਉਤਰ ਦੇਣਾ ਅੱਜ ਸੰਭਵ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਛੇਵੇਂ ਅਧਿਆਏ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਟੀਨਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਰੰਗਦਾਰ ਚਿੱਤਰਾਂ ਨਾਲ, ਉਨਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤਕ ਹੋਈਆਂ ਖੋਜਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ।

ਸਤਵੇਂ ਅਧਿਆਏ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿਧ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ ਪਾਏ ਯੋਗਦਾਨ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੈਂਡਲ, ਡਾਰਵਿਨ, ਰਾਬਰਟ ਹੁੱਕਸ਼, ਲਾਈਡਨ, ਵੀ ਜਮਾਨ, ਮਾਰਗਨ ਆਦਿ ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ੁਮਾਰ ਹੈ।

ਅੱਠਵੇਂ ਤੋਂ ਸਤਾਰਵੇਂ ਅਧਿਆਇਆਂ ਵਿੱਚ, ਨਿਊਕਲਈ ਤੇਜਾਬਾਂ, ਡੀਐਨਏ, ਪ੍ਰੋਟੀਨਾਂ, ਬਾਰੇ ਸਚਿੱਤਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਅਮਰੀਕਾ ਵਰਗੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ, ਵਿਕਾਸਵਾਦ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਚ ਦੇਣ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਟਿਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਅਖੀਰਲੇ ਅਧਿਆਏ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਨਿਰਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ, 'ਹਕੀਕਤ ਦਾ ਸਬੰਧ ਤਰਕ ਨਾਲ ਹੈ, ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ। ..ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਾਧਾਰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਹਕੀਕਤ ਛੇਕੜ ਹਕੀਕਤ ਹੀ ਹੈ; ਇਹ ਭਾਵੇਂ ਕੌੜੀ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ'।

ਪਰਾਭੌਤਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੇ ਖੜੀਆਂ ਪਿਛਾਖੜੀ ਧਿਰਾਂ ਨਾਲ, ਆਪਣੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ, ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਕਰਮੀਆਂ ਲਈ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਪੜਨਯੋਗ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਬਾਰੇ ਦਿੱਤੀ ਸੂਝ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੋ ਕੇ, ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਆਪਰਾਭੌਤਿਕ ਵਿਆਖਿਆਂਵਾਂ ਦਾ ਪੋਲ ਖੋਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਘਾਲਣਾਵਾਂ, ਅਨੁਸ਼ਾਸ਼ਨ, ਕੰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਉਨਾਂ ਦੇ ਸਮਰਪਣ ਦੇ ਵੇਰਵੇ, ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਵੀ ਸੋਮਾ ਬਣਨਗੇ।



ਅਵਤਾਰ ਗੋਂਦਾਰਾ
gondarasa@yahoo.com

ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਭਵਨ ਵਿਖੇ ਹਾਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਸਹਾਇਤਾ ਸਬੰਧੀ ਅਪੀਲ

ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਪੰਜਾਬ ਰਜਿ: ਵੱਲੋਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਭਵਨ ਬਰਨਾਲਾ ਵਿਖੇ ਉਸਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਲ ਉੱਪਰ ਲਗਭਗ 35 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਇਹ ਹਾਲ 300 ਕੁਰਸੀਆਂ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਇਸ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਪਾਰਕਿੰਗ, ਨਾਲ ਹੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਮਰੇ ਹੋਣਗੇ । ਸਾਰੇ ਜ਼ੋਨਾਂ, ਇਕਾਈਆਂ, ਭਰਾਤਰੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ, ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਪਾਠਕਾਂ, ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਅਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸ਼ੁਭ-ਚਿੰਤਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਰਥਿਕ ਸਹਾਇਤਾ ਭੇਜਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਹਾਇਤਾ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਲੜੀਵਾਰ ਛਾਪੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਸਹਾਇਤਾ ਚੈੱਕ, ਡਰਾਫਟ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਪੰਜਾਬ ਰਜਿ: ਦੇ ਨਾਮ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਨਕਦ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਖਾਤਾ ਨੰਬਰ 0044000100282234, ਪੰਜਾਬ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਧੇ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਪਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ਨੂੰ ਫੋਨ 'ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਸੂਚਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਵੱਲੋਂ : ਸੂਬਾ ਕਮੇਟੀ

ਦਸ ਸਵਾਲ

ਮਈ-ਜੂਨ 2014 ਅੰਕ ਵਿਚਲੇ ਸਾਰੇ ਸੁਆਲਾਂ ਦੇ ਠੀਕ ਜੁਆਬ ਸੱਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਨੌਂ ਜਾਂ ਨੌਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੰਕ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਛਾਪ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਂ ਇਨਾਮਯੋਗ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਢੁੱਕਵੇਂ ਇਨਾਮ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ।

1. **ਰਮਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਸੱਤਵੀਂ, ਸ. ਮਿ. ਸਕੂਲ, ਕਜੌਲੀ, ਰੂਪਨਗਰ**
2. **ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ, ਅੱਠਵੀਂ, ਸ. ਮਿ. ਸਕੂਲ, ਕਜੌਲੀ, ਰੂਪਨਗਰ**
3. **ਤਨਵੀ ਗਰਗ, ਬਾਰਵ੍ਹੀਂ, ਗੌ. ਗ. ਸੀ. ਸੈ. ਸਕੂਲ ਮੁਕਤਸਰ**
4. **ਅਰਸ਼ਦੀਪ ਕੌਰ, ਦਸਵੀਂ, ਸਪਰਿੰਗ ਡੇਲਜ਼ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, ਸੰਗਰੂਰ**
5. **ਮੰਗਲਦੀਪ ਕੌਰ, ਬਾਰਵ੍ਹੀਂ, ਸ. ਕੰ. ਸ. ਸ. ਸਕੂਲ, ਭਾਗਸਰ, ਮੁਕਤਸਰ**
6. ਖੁਸ਼ਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਬਾਰਵ੍ਹੀਂ, ਸ. ਕੰ. ਸ. ਸ. ਸਕੂਲ, ਭਾਗਸਰ, ਮੁਕਤਸਰ
7. ਅਰਸ਼ਦੀਪ ਵਰਮਾ, ਦਸਵੀਂ, ਸੇਕਰਡ ਹਾਰਟ ਕਾ. ਸਕੂਲ, ਮਾਛੀਵਾੜਾ
8. ਮੁਹੰਮਦ ਖਲੀਲ, ਬੀ. ਐਸ ਸੀ. -1, ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਿਜ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ
9. ਮਨਵੀਤ ਕੌਰ, ਸੱਤਵੀਂ, ਹਾਰਵੈਸਟ ਇੰ. ਸਕੂਲ, ਜੱਸੋਵਾਲ-ਕੁਲਾਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ
10. ਮੰਨਤ ਗਰਗ, ਛੇਵੀਂ, ਸ. ਹਾ. ਸਕੂਲ ਗੁਰਥੜੀ ਬਠਿੰਡਾ
11. ਵਿਕਟਰ, ਨੌਵੀਂ, ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, ਪਟਿਆਲਾ
12. ਰਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਦਸਵੀਂ, ਗੌ. ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਲਹਿਰਾ ਰੋਹੀ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ
13. ਲਵਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਫੇਰੋਕੇ, ਬਾਰਵੀਂ, ਜੇ. ਐਮ. ਗੌ. ਮਾ. ਸ.ਸ. ਸਕੂਲ ਜ਼ੀਰਾ
14. ਆਸਥਾ, ਨੌਵੀਂ, ਭਾਰਤੀਯ ਮਾ. ਸ. ਸ. ਸਕੂਲ ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ

ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਗੌ. ਮਾਡਲ. ਸ. ਸ. ਸਕੂਲ ਕੁਲਰੀਆਂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ ਬੁਢਲਾਡਾ, ਡੀ. ਏ. ਵੀ. ਸੈਂਟ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਨਾਭਾ, ਸ.ਸ.ਸ. ਸਕੂਲ ਮਟੌਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਕਾਲਮ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲਿਆ।

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਵਜੋਂ ਕਿਤਾਬ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ-ਪੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਇਨਾਮ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਵੱਧ ਅੰਕ ਲੈਣ ਤੇ ਇਨਾਮ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਤਿੰਨ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਠੀਕ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੋ ਸੀਡੀਜ਼ ਦਾ ਪੈਕ ਅਤੇ ਸਾਲ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਅੰਕਾਂ ਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਠੀਕ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਮਈ-ਜੂਨ 2014 ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਉੱਤਰ-

1. ਜੇਕਰ ਦੋ ਸਮਤਲ ਦਰਪਣ (Plan Mirror) ਆਪਸ ਵਿੱਚ 90 ਡਿਗਰੀ ਦੇ ਕੋਣ ਤੇ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪਈ ਵਸਤੂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ (Image) ਬਨਣਗੇ
2. ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸ਼ਬਦ NOTA ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਨਾਮ None of The Above ਬਣਦਾ ਹੈ।
3. ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅੱਗ, ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਪੰਜ ਤੱਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਵਿਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਪੰਜ ਤੱਤ (Elements) ਨਹੀਂ ਹਨ।
4. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਖੇਤਰਫਲ 50,362 ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ।
5. ਕੌਮੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦਿਵਸ 28 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
6. ਜੇ ਕਿਸੇ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਜੋੜ 14 ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸੰਖਿਆ ਤਿੰਨ ਨਾਲ ਵੰਡਣਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।
7. ਭੋਜਨ ਵਿਚ ਲੋਹੇ ਦੀ ਘਾਟ ਨਾਲ ਅਨੀਮੀਆ ਰੋਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
8. ਨਾਵਲ "ਤੂਤਾਂ ਵਾਲਾ ਖੂਹ" ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
9. 2012 ਦੀਆਂ ਉਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਚੀਨ ਨੇ ਕੁਲ 88 ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਨੇ 6 ਤਮਗੇ ਜਿੱਤੇ ਸਨ।
10. ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਚਿੰਨ੍ਹ UNO ਸੰਸਥਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।

ਅਗਲੇ ਦਸ ਸੁਆਲ

1. ਸੂਰਜੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰਮ ਗ੍ਰਹਿ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
2. NDA ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਂ ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ?
3. ਮਰਦਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵ ਫੁਟਬਾਲ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ 2014 ਕਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ?
4. "ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਹਨੇਰਾ ਜਰੇਗਾ ਕਿਵੇਂ......" ਗਜ਼ਲ ਕਿਸ

ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ?

5. "ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਛੱਤ" ਕਿਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?
6. "ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ" ਇਹ ਗੱਲ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸ ਆਰਟੀਕਲ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ?
7. ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਯਾਦਗਾਰ ਹਾਲ ਕਿਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹੈ?
8. ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਆਇਓਡੀਨ ਦੀ ਘਾਟ ਨਾਲ ਕਿਹੜਾ ਰੋਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?
9. ਹਵਾ ਵਿਚ ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਗਤੀ ਕਿੰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?
10. ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਕਿਸ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਦੀ ਹੈ?



ਨੋਟ: ਸੁਆਲਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਦੇਣ ਲਈ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ, ਮਾਪਿਆਂ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਆਲਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਸਾਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਜਾਂ ਪੋਸਟ ਕਾਰਡ ਉੱਪਰ ਆਪਣਾ ਨਾਂ, ਜਮਾਤ, ਸਕੂਲ ਦਾ ਨਾਂ ਅਤੇ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਲਿਖਕੇ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੇ ਭੇਜੇ ਜਾਣ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਜੁਆਬ ਰਜਿਸਟਰਡ ਡਾਕ ਜਾਂ ਕੋਰੀਅਰ ਰਾਹੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਭੇਜੇ ਜਾਣ। ਜੁਆਬ 5 ਅਗਸਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ –

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ
ਮਕਾਨ ਨੰਬਰ–ਐਚ. ਐਲ. 107, ਫੇਜ਼–1, ਮੋਹਾਲੀ

ਹਾਲ ਸਹਾਇਤਾ

ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਠੀਕਰੀਵਾਲ 1000
ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਨੂਰ ਮਹਿਲ 1000
ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਲੈਕਚਰਾਰ, ਬਰਨਾਲਾ 1000
ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਜਗਦੀਸ਼ ਪਾਪੜਾ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਨਵਜੋਤ ਕੌਰ ਦੇ ਵਿਆਹ 'ਤੇ 500
ਸੁਰਜੀਤ ਸਹੋਤਾ, ਬਰੈਂਮਪਟਨ ਕੈਨੇਡਾ (ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਯਾਦ 'ਚ) ਰਾਹੀਂ ਬਲਵਿੰਦਰ ਬਰਨਾਲਾ 5400
ਸੁਖਦੇਵ ਫਗਵਾੜਾ (ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ 'ਤੇ) 1000
ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਬੀ.ਐਸ.ਬੀ.ਸੀ.ਐਲ, ਬੁਲਾਡੇਵਾਲਾ (ਰਾਹੀਂ ਜੰਟਾ ਸਿੰਘ, ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ) 1060
ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਾਣ (ਆਪਣੇ ਬੇਟੇ ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ 'ਤੇ) 1000
ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਵੀਰਾਨ, ਪ੍ਰੀਤ ਵਿਹਾਰ ਜਗਰਾਉਂ (ਆਪਣੇ ਪੋਤੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ 'ਚ) 500
ਕਾਮਰੇਡ ਸੱਤਪਾਲ ਲੌਂਗੋਵਾਲ (ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਬਲਵੰਤ ਕੌਰ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਸਮਾਰੋਹ ਤੇ) 100

ਇਸ ਅੰਕ ਦਾ ਜੋੜ : 12,560 ਰੁਪਏ
ਪਿਛਲਾ ਜੋੜ : 6,19,600 ਰੁਪਏ
ਕੁੱਲ ਜੋੜ : 6,32,160 ਰੁਪਏ

ਸੁਸਾਇਟੀ ਸਹਾਇਤਾ

ਹਰਜੀਤ ਮੋਗਾ (ਵਿਆਹ ਦੀ 25ਵੀਂ ਵਰੇ ਗੰਢ 'ਤੇ) 2000
ਗੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਪਨੂੰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਇਕਾਈ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ੋਕ ਸਮਾਗਮ 'ਤੇ 1000

ਇਕਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ

ਫਗਵਾੜਾ ਇਕਾਈ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ
ਸੁਖਦੇਵ ਫਗਵਾੜਾ 1000
ਇਕਾਈ ਰੋਪੜ: ਕਾ.ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਿੱਠੂ (ਆਪਣੇ ਬੇਟੇ ਹਰਜਿੰਦਰ ਦੀ ਵਿਆਹ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ 'ਚ) 3100

ਸ਼ੋਕ ਮਤਾ : ਇਕਾਈ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਰਗਰਮ ਮੈਂਬਰ ਸੁਰਿੰਦਰ ਮੁਗੋਵਾਲ, ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ. ਮੁਗੋਵਾਲ, ਤਹਿ. ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੀ 28 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2014 ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੜਕ ਹਾਦਸੇ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਅਜਿਹੀ ਅਤਿ ਦਰਦ ਭਰੀ ਮੌਤ ਤੇ ਵੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੋਚ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਕਾਈ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਸਮਾਗਮ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮ ਤੋਂ ਹੋਇਆ। ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸੂਬਾ ਕਮੇਟੀ, ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਅਤੇ ਇਕਾਈ ਨੂੰ 500-500 ਰੁਪਏ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਪੰਜਾਬ ਇਸ ਮੌਤ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਜਤਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਆਗੂ ਸੁਖਵੰਤ ਬਰਨਾਲਾ ਦਾ ਘਾਟਾ

ਬਰਨਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਸਹਿਣਾ ਦੇ ਕਿਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਪਿਤਾ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਜੰਗੀਰ ਕੌਰ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਇਕਲੌਤਾ ਪੁੱਤਰ ਸੁਖਵੰਤ, ਤਿੰਨ ਭੈਣਾਂ ਦਾ ਲਾਡਲਾ ਵੀਰ ਸੀ। ਸੁਖਵੰਤ ਦਾ ਜਨਮ 15 ਅਪ੍ਰੈਲ 1960 ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਨਕੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਟੱਲੇਵਾਲ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸੀ। 1973 ਵਿੱਚ ਅੱਠਵੀਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਸੰਗਰੂਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਰਿਹਾ। ਅਮਰਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਦਸਵੀਂ, ਐਸ.ਡੀ. ਕਾਲਜ ਬਰਨਾਲਾ ਤੋਂ 1980 ਵਿੱਚ ਬੀ.ਐੱਸ.ਸੀ. (ਮੈਡੀਕਲ) ਅਤੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ ਫਰੀਦਕੋਟ ਤੋਂ 1981 ਵਿੱਚ ਬੀ.ਐੱਡ. ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਾਬ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ 11 ਦਸੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਬਤੌਰ ਸਾਇੰਸ ਅਧਿਆਪਕ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸ.ਹ.ਸ. ਢਿੱਲਵਾਂ ਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਨੌਕਰੀ ਦੌਰਾਨ ਐੱਮ.ਐੱਸ.ਸੀ. (ਬਾਇਓਲੋਜੀ), ਐਮ.ਐਡ. ਅਤੇ ਐਮ.ਏ. ਸਾਇਕਾਲੋਜੀ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਧਿਐਨ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਿਆ। 16 ਨਵੰਬਰ 1991 ਨੂੰ ਬਾਇਓਲੋਜੀ ਦੇ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਪਦ ਉਨਤ ਹੋ ਕੇ ਸ.ਸ.ਸ.ਸ ਪੱਖੋ ਕਲਾਂ ਵਿਖੇ ਸਾਇੰਸ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਾਉਂਦਿਆਂ ਅਤੇ 5 ਨਵੰਬਰ 2011 ਨੂੰ ਬਤੌਰ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਪਦ ਉਨਤ ਹੋ ਕੇ ਸ.ਸ.ਸ.ਸ ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਾਰਜ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ਪੜ੍ਹਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਐਮ.ਏ. (ਪੰਜਾਬੀ) ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਇਕਾਲੋਜੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਪੀ.ਐੱਚ.ਡੀ. ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦੇ ਸਨ।



 1984 ਵਿੱਚ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਆਪ ਉਸਦੇ ਮੁਢਲੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ। ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਆਗੂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਆਪ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ-ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਈ ਲਗਾਈ। ਜੀਵ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਚੇਤਨਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੋਨੇ-ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ, ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਤੇ ਇਕਾਈ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਟੇਟ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ ਸਲਾਹ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸੂਬਾ ਮੁਖੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਆਪ ਜ਼ੋਨ ਬਰਨਾਲਾ ਦੇ ਵਿੱਤ ਵਿਭਾਗ ਮੁਖੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਚਾਨਕ ਕੁੱਝ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਕਿਸੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸਰੀਰਕ ਬਿਮਾਰੀ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ। ਡਾਕਟਰ ਆਪ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਾਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਾਏ। ਤਜ਼ਰਬੇ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਇਲਾਜ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜਿਆਦਾ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ 13 ਜੂਨ ਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ।

ਕੁੱਝ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਗੁਰਮੇਜ ਕੌਰ (ਡੀ.ਪੀ.ਈ. ਅਧਿਆਪਕਾ) ਦੀ ਮੌਤ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸੱਟ ਮਾਰੀ ਸੀ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਲੀਹ ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਆਪ ਨੇ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਾਥ ਜੋੜਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਆਪ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ, ਪਤਨੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਪੁੱਤਰ ਅਰਮਾਨਦੀਪ ਸਿੰਘ (ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਐੱਮ.ਬੀ.ਬੀ.ਐੱਸ ਆਖਰੀ ਸਾਲ) ਅਤੇ ਪੁੱਤਰੀ ਜਸਮੀਨ ਕੌਰ (ਵਿਦਿਆਰਥਣ, ਬੀ.ਏ. ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ) ਅਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਕਿਹ ਗਮ, ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਕੇ ਰੁਖ਼ਸਤ ਕਰ ਗਏ। ਆਪ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਨਾ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੈ।

ਆਪ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਜੁਝਾਰੂ ਜਥੇਬੰਦੀ ਡੀ.ਟੀ.ਐੱਫ. ਦੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਰਨਾਲਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਨ। ਆਪ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਵੀ ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਯਾਦਗਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਕਿਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਕਤਲ ਕਾਂਡ ਮੌਕੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿਵਾਉਣ, ਐਕਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਮੱਦਦ ਲਈ ਆਪ ਨੇ ਹਰ ਸੰਭਵ ਯਤਨ ਕੀਤੇ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਦੌਰਾਨ ਆਪ ਪੰਜਾਬ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਯੂਨੀਅਨ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦੌਰਾਨ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬੌਧਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਮੁੱਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਯੁਵਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਟੇਟ ਐਵਾਰਡ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਪ ਨੇ ਪੂਰਾ ਜੀਵਨ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰਕਸ਼ੀਲ, ਇਨਕਲਾਬੀ, ਜਮਹੂਰੀ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ, ਸਿਦਕ ਦਿਲੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।

22 ਜੂਨ ਨੂੰ ਬਰਨਾਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਏ ਆਪ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੋਨੇ-ਕੋਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲ, ਇਨਕਲਾਬੀ ਆਗੂ, ਕਾਰਕੁੰਨ ਪਹੁੰਚੇ। ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸੈਂਕੜੇ ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਸ਼ੋਕ ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜੇ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਆਗੂ ਹੇਮ ਰਾਜ ਸਟੈਨੋ, ਡੀ.ਟੀ.ਐੱਫ ਦੇ ਸੂਬਾ ਆਗੂ ਭੁਪਿੰਦਰ ਵੜੈਚ, ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਆਗੂ ਨਰੈਣ ਦੱਤ, ਡਾ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਬੇਦੀ, ਹਰਚਰਨ ਚੰਨਾ, ਗੁਰਮੀਤ ਸੁਖਪੁਰ, ਰਾਜੀਵ ਬਰਨਾਲਾ, ਹਰਦੀਪ ਟੱਲੇਵਾਲ ਆਦਿ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਆਗੂ ਰਜਿੰਦਰ ਭਦੌੜ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਬਰਨਾਲਾ, ਜਸਵੰਤ ਜੀਰਖ, ਸੱਤਪਾਲ ਸਲੋਹ, ਸੁਖਦੇਵ ਫਗਵਾੜਾ, ਬਲਬੀਰ ਲੌਂਗੋਵਾਲ, ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਛਾਜਲਾ, ਸੁਖਦੇਵ ਧੂਰੀ, ਰਣਜੀਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਆਦਿ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ। ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਆਪ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਆਪ ਦੇ ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਣ ਦੇ ਅਹਿਦ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ। ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਪੰਜਾਬ (ਰਜਿ.), ਸਾਥੀ ਸੁਖਵੰਤ ਬਰਨਾਲਾ ਦੀ ਮੌਤ ਤੇ ਗਹਿਰੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀ, ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੀ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਲਹਿਰ ਲਈ ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਘਾਟਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਾਥੀ ਸੁਖਵੰਤ ਦੀ ਦੇਣ ਨੂੰ ਸਜਦਾ ਕਰਦੀ, ਸਲਾਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। *(ਅਦਾਰਾ)*



ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ

ਸੰਪਾਦਕ 'ਤਰਕਸ਼ੀਲ'
ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ,
ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਪੰਜਾਬ (ਰਜਿ.)
ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਭਵਨ, ਸੰਘੇੜਾ ਬਾਈਪਾਸ
ਬਰਨਾਲਾ-148101 (ਪੰਜਾਬ)
E-mail : tarkshiloffice@gmail.com



ਮਈ-ਜੂਨ ਅੰਕ ਦੇ ਕਾਲਮ 'ਵੰਨਗੀ' ਵਿੱਚ ਸਿਗਮੰਡ ਫਰਾਇਡ ਅਤੇ ਚੀ ਗੁਵੇਰਾ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਵਿਚਾਰ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। 'ਕ੍ਰਿਕਟ ਦੇ ਜਨੂੰਨ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗੀ' ਸਤਨਾਮ ਦਾਊ ਲਿਖਤ ਕੇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਬੱਚਿਆਂ, ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਰਾਹ ਰੁਸ਼ਨਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਡਾ. ਬਲਵੰਤ ਸਿੱਧੂ ਜੀ ਨੇ ਮਿੱਥਾਂ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਲਮ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਾਦ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੀ ਰਾਹੁਲ ਸੰਕ੍ਰਤਾਇਨ ਦੀ ਰਚਨਾ 'ਭੱਜੋ ਨਾ, ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲੋ' ਸਹਿਜਤਾ ਨਾਲ ਗੰਭੀਰ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਰੂ-ਬ-ਰੂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਵਾ 'ਚ ਲਿਖੇ ਹਰਫ਼ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਾਲਮ-ਖਬਰ ਹੈ ਕਿ, ਖੋਜ ਖ਼ਬਰ, ਜਗਿਆਸਾ, ਦਸ ਸਵਾਲ, ਆਓ ਜਾਦੂ ਸਿੱਖੀਏ ਬਹੁਤ ਖਿੱਚ ਪਾਊ ਹਨ। 'ਸਿਆਸੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੰਦਰ' ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਟਿੱਪਣੀ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਆਈ। ਸੰਪਾਦਕੀ, ਹੇਮ ਰਾਜ ਸਟੈਨੋ ਜੀ ਦਾ ਲੇਖ, ਡਾ. ਦੀਪਤੀ, ਡਾ. ਢਿੱਲੋਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤਾਂ ਹਰ ਵਾਰ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੀ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰੌਢ ਕਲਮਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਆਦਰਸ਼ਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਪਟਿਆਲਾ

'ਤਰਕਸ਼ੀਲ' ਦਾ ਮਈ-ਜੂਨ ਅੰਕ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਲੋਕ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੇ ਲਿਖੀ ਗਈ ਸੰਪਾਦਕੀ ਅਤਿ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾਯੋਗ ਹੈ। ਸਟੈਨੋ ਜੀ ਦਾ ਲੇਖ 'ਮਈ ਦਿਵਸ-ਮੁਕਤੀ ਦਿਵਸ' ਸਮਾਜ ਬਾਰੇ ਡੂੰਘੀ ਸਮਝ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਢਿੱਲੋਂ ਦਾ ਲੇਖ 'ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਜੀਨ', ਡਾ. ਅਵਤਾਰ ਢੀਂਡਸਾ ਦਾ 'ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਯਾਤਰਾ', ਮਨੋਰੋਗ ਮਾਹਿਰ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ (ਡਾ. ਦੀਪਤੀ), ਆਸਤਿਕਾਂ ਦੇ ਦੂਹਰੇ ਮਿਆਰ (ਰਿਸ਼ੀ), ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਬਾਜੀ (ਹਰਿੰਦਰ ਲਾਲੀ) ਖਿੱਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹਨ। ਸੱਚਮੁੱਚ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਇੱਕ ਮਿਆਰੀ ਪਰਚਾ ਹੈ। ਸੰਪਾਦਕੀ ਟੀਮ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

ਗਿਆਨੀ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ, ਜੱਬੋਮਾਜਰਾ (ਸੰਗਰੂਰ)

'ਤਰਕਸ਼ੀਲ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਕਾਲਮ 'ਦਸ ਸਵਾਲ' ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਾਬਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਨਵੇਂ ਅੰਕ ਦੀ ਉਡੀਕ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਵੀ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਛਾਪਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਾਲਾਂ ਲਈ ਉਸਾਰੂ ਸਾਹਿਤ ਬਿਲਕੁਲ ਭਾਲਿਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਭੂਤਾਂ, ਪ੍ਰੇਤਾਂ, ਪਰੀਆਂ, ਦਾਨਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕਾਮਿਕਸ ਬਾਲ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੀ ਗੰਭੀਰ, ਸੁਹਿਰਦ ਅਤੇ ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਸੰਪਾਦਕੀ ਟੀਮ ਤੋਂ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ। 'ਮਈ-ਜੂਨ' ਅੰਕ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਮੈਟਰ ਉਸਾਰੂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾਦਾਇਕ ਹੈ।

ਦੀਪਕ ਧਵਨ, ਜਲੰਧਰ

ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮਰਹੂਮ ਉਰਦੂ ਸ਼ਾਇਰ ਮਿਰਜ਼ਾ ਗਾਲਿਬ ਦੀ ਪਾਲ ਬਾਗਪੁਰ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਰਚਨਾ 'ਨਏ ਵਾਅਦੋਂ ਕਾ...' ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਕਾਵਾਂ ਰੌਲੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾਯੋਗ ਰਚਨਾ ਸੀ। ਹੇਮ ਰਾਜ ਸਟੈਨੋ ਜੀ ਨੇ ਮਈ ਦਿਵਸ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤਰਕਸੰਗਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਾਠਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਢਿੱਲੋਂ ਦੀ ਰਚਨਾ 'ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਜੀਨ' ਬਹੁਤ ਗਿਆਨ ਵਰਧਕ ਹੈ। ਡਾ. ਢੀਂਡਸਾ ਜੀ ਪੜਾਅਵਾਰ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਰਹੱਸਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਡਾ. ਬਲਵੰਤ ਸਿੱਧੂ ਦੀ ਕਲਮ ਲਗਾਤਾਰ ਮਿੱਥਾਂ ਤੋੜ ਰਹੀ ਹੈ। ਡਾ. ਦੀਪਤੀ ਦਾ ਕਾਲਮ 'ਧਰਮ ਅਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ' ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਬਾਰੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਹਰਿੰਦਰ ਲਾਲੀ ਦੇ ਲੇਖ ਬਹੁਤ ਖਿੱਚ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਾਫੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਲਗਾਤਾਰ ਕਾਲਮ ਵੀ ਹਰ ਵਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕੁੱਝ ਨਿਵੇਕਲਾ ਹੀ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਰ ਦਾ ਟਾਈਟਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਖਿੱਚ ਭਰਪੂਰ ਸੀ। ਸਮੁੱਚੀ ਟੀਮ ਲਗਾਤਾਰ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਇਸ ਪੇਪਰ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ। ਨਹੀਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸੈਂਕੜੇ ਪੇਪਰ ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਚੱਲ ਕੇ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ

ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੰਬੋਧਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦੁਖਦੀ ਰਗ ਤੇ ਹੱਥ ਧਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗਰੁੱਪਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੱਢੇ ਜਾਂਦੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵੀ 500-1000 ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਛਪਦੇ ਹਨ। ਆਮ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ, ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਾਰਟੀ ਸਰਕਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੇ ਇਹ ਮਾਸਿਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਕਾਮਰੇਡ ਪੂਨਮ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ

ਮਿਰਜਾ ਗਾਲਿਬ ਦਾ ਕਲਾਮ ਬੇਹੱਦ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ। 'ਜੀਵਨ ਤੇ ਜੀਨ' ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਅਤੇ ਔਖੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸਰਲ ਤੇ ਸਾਰਥਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰੂਪਾਂਤਰਿਤ ਕਰਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ/ਵਧਾਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਆਮ/ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੇ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਉਲੇਖ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਰੋਚਕ ਰੂਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੇਮਰਾਜ ਸਟੈਨੋ ਦੇ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਹਰ ਵਾਰ ਵਾਂਗ ਸਰਲਤਾ, ਰੋਚਕਤਾ, ਪੜਨ ਲਗਨਤਾ ਦੀ ਗੈਰ ਮੌਜੂਦਗੀ ਰੜਕਦੀ ਰਹੀ। ਲੇਖ ਦਾ ਵਾਜਬ ਅਕਾਰ, ਸਰਲਤਾ ਅਤੇ ਆਮ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਮੂਲੀਅਤ ਮੈਗਜ਼ੀਨ, ਲੇਖ ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਦੀ ਦਿੱਖ ਵਿੱਚ ਨਿਖਾਰ ਤੇ ਸਿੰਗਾਰ ਲਿਆਵੇਗੀ। ਉਂਝ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਕਿਤਾਬਚੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ। ਸਿਰਫ ਸੁਚੱਜੀ ਤੇ ਸਾਰਥਿਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਆਦਾਤਰ ਜਨ ਸਮੂਹ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਿਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੇ। ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਬਿੰਦੂ/ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਆਮ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਗਿਆਨ, ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਸਥਾਪਿਤ ਵਿਵਸਥਾ ਅਤੇ ਤੰਤਰ ਨਾਲ ਸੌਖ ਤੇ ਸਰਲਤਾ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਿਰੰਤਰ ਕਾਲਮ-ਪਰਦਾਫਾਸ਼, 10 ਸਵਾਲ, ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਹਰਫ, ਖ਼ੋਜ ਖਬਰ , ਖ਼ਬਰ ਹੈ ਕਿ, ਜਗਿਆਸਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਕਿਵੇਂ ਬਣਿਆ ਆਦਿ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸ੍ਰੋਤ ਅਤੇ ਦਿਲ ਟੁੰਭਵੇਂ ਹਨ। ਡਾ. ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੀਪਤੀ ਦੀ ਰਚਨਾ 'ਧਰਮ ਅਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ', ਨਿਰਾਲਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ। ਨਿਵੇਕਲੀ, ਸਰਲ ਅਤੇ ਸੁਚੱਜੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਉਦਮ ਹੈ ਭਾਵ ਕੁੱਜੇ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦਰ ਬੰਦ ਹੈ। ਕੇਸ ਰਿਪੋਰਟ (ਵੱਲੋਂ ਸਤਨਾਮ ਦਾਊਂ) ਨਿਵੇਕਲੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਵਰਨਣ ਅਤੇ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਜਨੂੰਨ ਅਤੇ ਯਤਨ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸ੍ਰੋਤ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾਈ ਜਾਵੇ। ਯਾਦ ਸਦੀਵੀਂ ਆਕਰਸ਼ਕ/ਦਿਲਚਸਪ ਅਤੇ ਗਿਆਨਵਰਧਕ ਹੈ। ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਚਿੱਤਰ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ, ਪੇਸ਼ ਕਦਮੀਆਂ ਅਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਾਹਿਤ ਵੈਨ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਅਦਾਰਾ 'ਤਰਕਸ਼ੀਲ' ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਰਜਵਿਧੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਮੂੰਹ ਬੋਲਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹੈ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਮਈ-ਜੂਨ 2014 ਦੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ 'ਮਿਰਜਾ ਗਾਲਿਬ' ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਯਾਤਰਾ, ਕੇਸ ਰਿਪੋਰਟ, ਆਸਤਿਕਾਂ ਦੇ ਦੂਹਰੇ ਮਿਆਰ, ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਜੀਨ, ਮਈ ਦਿਵਸ ਆਦਿ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸਲਾਹੁਣਯੋਗ ਸਨ। ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ-ਆਓ ਜਾਦੂ ਸਿੱਖੀਏ, ਦਸ ਸਵਾਲ ਵਧੀਆ ਲੱਗੇ। ਹੋਰ ਸਾਰਾ ਮੈਟਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਰਪੂਰ ਸੀ। ਉਮੀਦ ਹੈ, ਅਦਾਰਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਬੁਲੰਦੀ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਰਹੇਗਾ।

ਲਖਵਿੰਦਰ ਸ਼ਰੀਹਵਾਲਾ

ਮਈ-ਜੂਨ ਅੰਕ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪੰਨੇ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਫਿਲਾਸਫੀਕਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੌਖਿਆਂ ਸਮਝ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸਦੀ ਦਿੱਖ ਖਿੱਚ ਭਰਪੂਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੀ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਪੰਨਾ ਪ੍ਰਭਾਵਹੀਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਸਗੋਂ ਨੀਰਸ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਕ ਸੀ। ਸੰਪਾਦਕੀ ਬੋਰਡ ਇਸ ਕਮੀ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਖਿੱਚ ਭਰਪੂਰ ਮੁੱਖ ਪੰਨਾ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੀ ਵਿੱਕਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਕ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ, ਸੰਪਾਦਕੀ, ਮਈ ਦਿਵਸ, ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਜੀਨ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਯਾਤਰਾ, ਮਨੋਰੋਗ ਮਾਹਿਰ..., ਧਰਮ ਅਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ, ਆਸਤਿਕਾਂ ਦੇ ਦੂਹਰੇ ਮਿਆਰ, ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਬਾਜੀਆਂ, ਸਿਆਸੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੰਦਰ, ਭੱਜੋ ਨਾ... ਬਹੁਤ ਕੀ ਕਮਾਲ ਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਗਿਆਸਾ ਅਤੇ ਯਾਦ ਸਦੀਵੀਂ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਨ। 'ਨਾਮ ਬਨਾਮ ਨਾਮ' ਬਾਰੇ ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਭੁੱਲਰ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗੀ, ਇਸ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਨੂੰ ਜਾਤਾਂ, ਗੋਤਾਂ, ਧਰਮਾਂ ਅਤੇ ਫਿਰਕਿਆਂ ਦੀ ਸੌੜੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਦੀ ਪੁੱਠ ਚਾੜ੍ਹਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੋਤ ਲਿਖਣਾ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦਾ ਬਾਕੀ ਮੈਟਰ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਪੱਧਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਕੋਈ ਘੱਟ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ 'ਕੰਜਕ ਪੂਜਨ' ਦੇ ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਾਂ ਜਰੂਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਨਮਾਨ ਜਰੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਹੈ।

ਅਜੀਤ ਪ੍ਰਦੇਸੀ, ਰੋਪੜ

ਪੇਸ਼ ਕਦਮੀਆਂ

ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਕਾਨਫਰੰਸ: ਇਕਾਈ ਬਠਿੰਡਾ : ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕਾਈ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ, ਭਾਗੀਵਾਂਦਰ, ਕਾਲਾਂਵਾਲੀ, ਰਾਮਪੁਰਾ ਅਤੇ ਮੌੜ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਵਿਸਾਖੀ ਮੇਲਾ, ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਵਿਖੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਵਾਈ ਗਈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ ਭਗਤਾ ਭਾਈ ਕਾ ਦੀ ਟੀਮ ਵੱਲੋਂ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਚੀਦਾ ਦੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨਾਂ ਹੇਠ ਨਾਟਕ 'ਤੇ ਦੇਵ ਪੁਰਸ਼ ਹਾਰ ਗਏ', 'ਇਨਕਲਾਬ ਜਿੰਦਾਬਾਦ', 'ਹੋਰ ਵੀ ਉਠਸੀ ਮਰਦ ਕਾ ਚੇਲਾ', ਅਤੇ 'ਨਾ ਜਿਉਂਦੇ ਨਾ ਮੋਏ' ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਜਾਦੂ ਦੇ ਟ੍ਰਿਕ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ, ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਾਲਾਂਵਾਲੀ ਅਤੇ ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਗਾਈ ਗਈ। ਜਸਦੀਪ ਗਿੱਲ ਦੀ ਸੰਗੀਤ ਮੰਡਲੀ ਵੱਲੋਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਗੀਤ/ਸੰਗੀਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਸੂਬਾ ਜਥੇਬੰਦਕ ਮੁਖੀ ਮਾਸਟਰ ਰਜਿੰਦਰ ਭਦੌੜ, ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਾਣ, ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਬਲਰਾਜ ਸਿੰਘ, ਮਾਸਟਰ ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਭਾਗੀ ਬਾਂਦਰ, ਯੋਗਰਾਜ ਆਦਿ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਮਾਸਟਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਲੱਗਭੱਗ 16000/- ਰੁਪਏ ਦਾ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਾਹਿਤ ਵਿਕਿਆ।

ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ (ਮੁਖੀ ਮੀਡੀਆ ਵਿਭਾਗ)

ਇਕਾਈ ਖਰੜ : ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ : ਸਕੂਲੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅੰਦਰ ਵਿਗਿਆਨਕ-ਚੇਤਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਮਾਡਲ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਖਰੜ ਵਿਖੇ ਐੱਨ.ਐੱਸ.ਐੱਸ. ਕੈਂਪ ਦੌਰਾਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮਾਡਲ ਸੀ. ਸੈ. ਸਕੂਲ ਘੜੂੰਆਂ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਦੇ ਸੱਦੇ ਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਜੋਨ ਮੁਖੀ ਲੈਕਚਰਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਖਰੜ ਅਤੇ ਇਕਾਈ ਖਰੜ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਕਰਮਜੀਤ ਸਕਰੁਲਾਂਪੁਰੀ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਨਗਾਰੀ, ਬਿਕਰਮਜੀਤ ਸੋਨੀ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਬਲ ਮਾਜਰਾ, ਭੁਪਿੰਦਰ ਮਦਨਹੇੜੀ, ਡਾ. ਸੁਖਵੀਰ ਰਾਣਾ ਨੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਅਵਤਾਰ ਸਹੌੜਾਂ, ਜਗਵਿੰਦਰ ਜੱਗੀ ਇਸ ਮੌਕੇ ਹਾਜਰ ਸਨ।

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਨਗਾਰੀ (ਮੀਡੀਆ ਵਿਭਾਗ ਮੁਖੀ)

ਇਕਾਈ ਘਨੌਰ : ਵਿਗਿਆਨਕ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਸੈਮੀਨਾਰ : ਪਿੰਡ ਚਮਾਰੂ ਵਿਖੇ ਸ. ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਰਪੰਚ, ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਸਰਪੰਚ, ਬਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸੈਕਟਰੀ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਟਿਆਲਾ ਜੋਨ ਵੱਲੋਂ ਮੈਡਮ ਸਨੇਹ ਲਤਾ ਢਕੜੱਬਾ, ਇਕਾਈ ਘਨੌਰ ਵੱਲੋਂ ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ, ਨੂਪ ਰਾਮ, ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ, ਰਾਜੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਰਾਜਪੁਰਾ ਤੋਂ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੁਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹਰਿਆਣਾ ਯੂਨਿਟ ਤੋਂ ਹਰਬਲਾਸ ਭੁਝੰਗਪੁਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡ ਊਂਟਸਰ/ਸਮਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਬੀਬੀ ਹਰਬੰਸ ਕੌਰ ਸਰਪੰਚ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਸਰਪੰਚ, ਕਾਕਾ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀ ਮੈਂਬਰ, ਨਰੰਜਣ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੰਬਰਦਾਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ।

ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ (ਜਥੇਬੰਦਕ ਮੁਖੀ)

ਇਕਾਈ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ : ਪਿੰਡ ਬਨਭੌਰਾ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਸੋਹੀ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ ਯੂਥ ਕਲੱਬ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਇਕਾਈ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਾਲ ਖ਼ੂਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੈਂਪ ਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਖੇਤਰ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਬਡਲਾ, ਅਮਰਗੜ੍ਹ, ਬਨਭੌਰੀ, ਝੱਲ, ਬਨਭੌਰਾ, ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਆਦਿ ਤੋਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਖ਼ੂਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਟੀਮ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਡਾ. ਜੋਤੀ ਕਪੂਰ ਅਨੁਸਾਰ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ 40 ਯੂਨਿਟਾਂ ਖ਼ੂਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਕੈਂਪ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਇਕਾਈ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਦੇ ਜਥੇਬੰਦਕ ਮੁਖੀ, ਮੋਹਨ ਬਡਲਾ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਡਾਂ ਮਜੀਦ ਅਜਾਦ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਇਕਾਈ ਵੱਲੋਂ ਮੁਫ਼ਤ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਲਿਟਰੇਚਰ ਵੀ ਖ਼ੂਨ-ਪ੍ਰਦਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਸੁਖਦੀਪ ਸਿੰਘ ਗੋਲਡੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਯੂਥ ਕਲੱਬ, ਬਨਭੌਰਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਟੀਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਹੰਮਦ ਦਿਲਸ਼ਾਦ, ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ, ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਪੰਚ ਬਨਭੌਰਾ, ਉਸ਼ਵਿੰਦਰ ਰੁੜਕਾ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ।

ਡਾ. ਮਜੀਦ ਅਜਾਦ

ਇਕਾਈ ਰੋਪੜ : ਸਕੂਲਿੰਗ : ਇਕਾਈ ਰੋਪੜ ਵੱਲੋਂ ਸ.ਹ. ਸਕੂਲ ਗੋਸਣਾਂ ਵਿਖੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅਜੀਤ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਵੱਲੋਂ ਜਾਦੂ ਦੇ ਸ਼ੋਅ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਕਾਈ ਮੁਖੀ ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਜੀ ਨੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੱਸਦਿਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਰੱਤੋ ਨੇ ਵੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ।

ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ : ਰੋਪੜ ਵਿਖੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਨਾਟਕ ਮੇਲੇ ਅਤੇ ਕੈਮੂਨਾ ਕੋ-ਆਪਰੇਟਿਵ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕਾਈ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਜੀਤ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਨੇ ਜਾਦੂ ਦੇ ਸ਼ੋਅ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਜੀ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ।

-ਗਿਆਨ ਚੰਦ

ਇਕਾਈ ਤਰਨਤਾਰਨ : ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ : ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਨਿਆ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਤਰਨਤਾਰਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ

ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਸਫੀਪੁਰ ਵਿਖੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰਜਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਾਗੜੀਆਂ, ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਖਚੱਕ, ਮਾਸਟਰ ਤਸਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਮਾਸਟਰ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਲਾਲੂ ਘੁੰਮਣ ਅਤੇ ਗੁਰਸੇਵਕ ਸਿੰਘ ਨੌਸਹਿਰਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ। ਹੱਥ ਦੀ ਸਫਾਈ ਦੇ ਟ੍ਰਿਕ ਵਿਖਾਏ ਅਤੇ ਇੰਨਾਂ ਟਰਿਕਾਂ ਪਿੱਛੇ ਛਿਪੀ ਸਚਾਈ ਬਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ। ਦੋਵਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲਾਂ ਦੇ ਇਸ ਉਪਰਾਲੇ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ।

ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ ਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਆਯੋਜਿਤ : ਮਾਝਾ ਜੋਨ ਵੱਲੋਂ ਵਿਰਸਾ ਵਿਹਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ 'ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ ਤੇ ਸਮਾਜ' ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਤਰਕਸ਼ੀਲਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਡਾ. ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੀਪਤੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਰਿਵਾਰਕ ਪਿਛੋਕੜ, ਬਾਇਓ ਕੈਮੀਕਲਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚੋਂ ਵਾਧਾ-ਘਾਟਾ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹਨ। ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ (ਸਟੇਟ) ਸ੍ਰੀ ਚੰਨਣ ਵਾਂਦਰ ਨੇ ਵੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸੰਦੀਪ ਧਾਰੀਵਾਲ ਭੋਜਾਂ, ਮੁਖਤਾਰ ਗੋਪਾਲਪੁਰਾ, ਅਮਰਜੀਤ ਬਾਈ, ਮੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੋਹਲਾ, ਰਜਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਾਗੜੀਆ, ਮਾ. ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ, ਕਾਮਰੇਡ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਗੱਗੋਮਾਹਲ, ਵਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਜਸਪਾਲ ਬਾਸਰਕੇ, ਕੁਲਜੀਤ ਵੇਰਕਾ, ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖਚੱਕ, ਤਰਸੇਮ ਲਾਲੂ ਘੁੰਮਣ, ਮਾ: ਤਸਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਚੈਨ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਸੇਵਕ ਨੌਸਹਿਰਾ, ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਮਾ: ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖਿਲਚੀਆਂ, ਸਤਨਾਮ ਜੰਡਿਆਲਾ, ਜਸਬੀਰ ਫਾਜਲਪੁਰਾ, ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਰਾਏ ਜਸਬੀਰ ਆਦਿ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਕਾਈਆਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਹਾਜਰ ਸਨ।

ਪਰਦਾਫਾਸ਼ : ਇਕਾਈ ਚੋਹਲਾ ਸਾਹਿਬ: ਚੋਹਲਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਟਾਂ ਰੋੜੇ ਵੱਜਣ ਅਤੇ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵਾਪਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪੈ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਅੱਗ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿੱਚ ਆ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਕਈ ਘਰ ਇੱਟਾਂ ਰੋੜੇ ਵੱਜਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਸਨ ਤਾਂ ਇਕਾਈ ਤਰਨਤਾਰਨ ਤੇ ਚੋਹਲਾ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੋਹਲਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਮਾ: ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਸੇਵਕ ਨੌਸਹਿਰਾ ਅਤੇ ਰਜਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਾਗੜੀਆ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਪੜਤਾਲੀਆ ਟੀਮ ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚੀ। ਪੜਤਾਲੀਆ ਟੀਮ ਅਜੇ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਹੀ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਦੂਸਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੀ ਪੰਡ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ, ਜਿਸਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲਾਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਬੁਝਾਇਆ। ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਇਕੱਠਿਆਂ ਤੇ ਇਕੱਲੇ-ਇਕੱਲੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪੜਤਾਲ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟੀਮ ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾ ਵਾਪਰਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰ ਘਰੋਂ ਚੱਲ ਪਈ। ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰੀ। 6-7 ਮਹੀਨੇ ਬੀਤ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰਜਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਾਗੜੀਆ

ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਾਹਿਤ ਵੈਨ ਦਾ ਸਫਰ

20.2.2014 : ਜ਼ੋਨ ਮਾਨਸਾ ਵੱਲੋਂ ਨਹਿਰੂ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਕਾਲਜ, ਮਾਨਸਾ ਅਤੇ ਇਕਾਈ ਮੌੜ (ਬਠਿੰਡਾ) ਵੱਲੋਂ ਰਾਜਗੜ੍ਹ ਕੁੱਬੇ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਵਾਏ ਗਏ। ਰਜਿੰਦਰ ਭਦੌੜ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਅਤੇ ਜਸਵੀਰ ਸੋਨੀ ਨੇ ਸਟੇਜ ਸੰਚਾਲਨ ਕੀਤਾ। ਮਾਨਸਾ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਮਾ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ, ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਭੈਣੀ ਬਾਘਾ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਇਕਾਈ ਮੌੜ ਦੇ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਮਾਸਟਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਤੇਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਬਿੱਕਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਸਟਾਫ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾਯੋਗ ਸਹਿਯੋਗ ਰਿਹਾ।

21.2.2014 : ਸ.ਸ.ਸ. ਰਾਜਗੜ੍ਹ ਕੁੱਬੇ, ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਰਾਮ ਨਗਰ ਵੈਨ ਪੁੱਜੀ। ਬਠਿੰਡਾ ਜ਼ੋਨ ਆਗੂ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਬਲਰਾਜ ਸਿੰਘ, ਵੈਨ ਇੰਚਾਰਜ ਜਸਵੀਰ ਸੋਨੀ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਏ। ਇਕਾਈ ਮੌੜ ਆਗੂਆਂ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਹਰਮੇਸ਼ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਤੇਜ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸੁਰਿੰਦਰ ਪਾਲ ਕੌਰ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਸਟਾਫ ਨੇ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ।

23.2.2014 : ਸਾਹਿਤ ਵੈਨ ਪਿੰਡ ਬੰਬੀਹਾ ਭਾਈ ਵਿਖੇ ਜਸਵੰਤ ਬੋਪਾਰਾਏ, ਜਸਵੀਰ ਸੋਨੀ, ਕੰਵਲਦੀਪ ਭਦੌੜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਰੂਪ ਕੰਵਰ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਪੁੱਜੀ।

24.2.2014 ਸ.ਸ.ਸ.ਸ ਕੋਟਭਾਰਾ ਅਤੇ ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਗੁਲਾਬਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਇਕਾਈ ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਿੱਤੇ। ਭੂਰਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਮਾ ਸਰਜਾ ਮੁੱਖ ਬੁਲਾਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬੋਲੇ। ਕੋਟਭਾਰਾ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜਸਵੀਰ ਢਿੱਲੋਂ, ਇੰਚਾਰਜ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਿਮਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਮੈਡਮ ਨਿਰਮਲਾ, ਗੁਲਾਬਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਇੰਚਾ: ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜਸਵੰਤ ਰਾਏ, ਲੈਕ. ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ, ਬਲਵੀਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਟਾਫ ਦਾ ਪੂਰਾ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ। ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ।

25, 26-2-2014 : ਟੀਚਰਜ ਹੋਮ ਬਠਿੰਡਾ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕ ਮੇਲਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਸਟਾਲ, ਵੈਨ ਨੇ ਲਗਾਈ। ਮਾਸਟਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ (ਬਠਿੰਡਾ ਜੋਨ) ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ।

28.2.2014 : ਪਿੰਡ ਦਬੜੀਖਾਨਾ ਵਿਖੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿੱਚ ਵੈਨ ਪੁੱਜੀ। ਰਜਿੰਦਰ ਭਦੌੜ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਜਗਸੀਰ ਜੀਦਾ ਨੇ ਗੀਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਗੁਰਕੀਰਤ ਨੇ ਜਾਦੂ ਟ੍ਰਿਕ ਵਿਖਾਏ।

1.3.2014 : ਬਸ ਸਟੈਂਡ ਸਹਿਣਾ, ਪਿੰਡ ਬੁਰਜ

ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ,ਗਿੱਲ ਚੌਂਕ ਭਦੌੜ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਟੇਜ ਸੰਚਾਲਨ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਹਿਣਾ, ਬੁਲਾਰੇ-ਰਜਿੰਦਰ ਭਦੌੜ।

2.3.2014 : ਇਕਾਈ ਬਠਿੰਡਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ, ਫੱਲੜ (ਬਠਿੰਡਾ) ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਖੇ ਅਤੇ ਪਿਡ ਮਸਾਣਾ ਵਿੱਚ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹਿਯੋਗ-ਮਾਸਟਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ, ਮੁੱਖ ਬੁਲਾਰੇ – ਭੂਰਾ ਸਿੰਘ, ਰਣਜੀਤ ਬਠਿੰਡਾ।

3.3.2014 : ਇਕਾਈ ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਰਾਜਿੰਦਰਾ ਕਾਲਜ, ਬਠਿੰਡਾ ਅਤੇ ਪਿਡ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ ਵਿਖੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੁੱਖ ਬੁਲਾਰੇ – ਰਜਿੰਦਰ ਭਦੌੜ, ਰਣਜੀਤ ਬਠਿੰਡਾ।

4.3.2014 : ਇਕਾਈ ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਗਰਲਜ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਕੋਟੜਾ ਨੰਦਪੁਰ ਵਿਖੇ ਵੈਨ ਲਿਜਾਕੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜੰਟਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਾਦੂ ਦੇ ਟ੍ਰਿਕ ਵਿਖਾਏ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹਿਯੋਗ : ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ, ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ। ਬੁਲਾਰੇ-ਰਜਿੰਦਰ ਭਦੌੜ, ਜਸਵੰਤ ਬੋਪਾਰਾਏ, ਜਸਵੀਰ ਸੋਨੀ

5.3.2014 : ਬਠਿੰਡਾ ਯੂਨਿਟ ਨੇ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਮਹਿਮਾ ਸਰਜਾ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਵਾਇਆ। ਮੁੱਖ ਬੁਲਾਰੇ – ਭੂਰਾ ਸਿੰਘ, ਰਣਜੀਤ ਬਠਿੰਡਾ

6.3.2014 : ਇਕਾਈ ਜੈਤੋ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ, ਜੈਤੋ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਰਣਜੀਤ ਬਠਿੰਡਾ (ਜ਼ੋਨ ਆਗੂ) ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜਸਵੀਰ ਸੋਨੀ ਨੇ ਜਾਦੂ ਦੇ ਟ੍ਰਿਕ ਵਿਖਾਏ। ਮਿੰਨੀ ਸਕੱਤਰੇਤ, ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਪੁਸਤਕ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਾਈ।

7.3.2014 : ਇਕਾਈ ਰਾਮਪੁਰਾ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਸੇਲਬਰਾਹ, ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. (ਲੜਕੀਆਂ) ਮੰਡੀ ਕਲਾਂ ਵਿਖੇ ਵੈਨ ਲਿਜਾਕੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਸਟੇਜ ਸੰਚਾਲਨ ਜਸਵੀਰ ਸੋਨੀ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਰਣਜੀਤ ਬਠਿੰਡਾ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਇਕਾਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਜੰਟਾ ਸਿੰਘ, ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਾਦੂ ਦੇ ਟ੍ਰਿਕ ਵਿਖਾਏ। ਬਸ ਸਟੈਂਡ ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਵਿਖੇ ਪੁਸਤਕ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਾਈ ਗਈ।

15.3.2014 : ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਕਿਸਾਨ ਮੇਲੇ ਤੇ ਜ਼ੋਨ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਾਹਿਤ ਵੈਨ ਪੁੱਜੀ। ਰਜਿੰਦਰ ਭਦੌੜ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ, ਮੋਹਨਜੀਤ ਥਰੀਕੇ ਨੇ ਸਟੇਜ ਸੰਚਾਲਨ ਕੀਤਾ। ਜਸਵੰਤ ਜੀਰਖ, ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਸਤੀਸ਼, ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ, ਮਜ਼ੀਦ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ, ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਜਗਮੇਲ ਸਿੰਘ ਕੈਨੇਡਾ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਲੀਲ੍ਹ, ਦਲਵੀਰ ਕਟਾਣੀ, ਨੂਰਪੁਰੀ, ਜਸਵੀਰ ਸੋਨੀ, ਜਸਵੰਤ ਬੋਪਾਰਾਏ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ।

18.3.2014 : ਇਕਾਈ ਸੁਨਾਮ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ, ਸੁਨਾਮ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੁਨਾਮ ਵਿੱਚ ਵੈਨ ਲਗਾਈ ਗਈ। ਸੂਬਾ ਆਗੂ ਹਰਿੰਦਰ ਲਾਲੀ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਵਿੱਚ ਇਕਾਈ ਆਗੂ ਸੰਜੀਵ ਕੁਮਾਰ, ਪਦਮ ਕੁਮਾਰ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ, ਰੋਸ਼ੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਭਦੌੜ ਨੇ ਮਦਦ ਕੀਤੀ।

19.3.2014 : ਇਸੇ ਇਕਾਈ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਵੈਨ ਨੇ ਸੁਨਾਮ ਦੇ ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. (ਲੜਕੇ) ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਵਿਖੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਇਕਾਈ ਮੁਖੀ ਸੰਜੀਵ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਯੂਨਿਟ ਛਾਜਲੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਵਿਖੇ ਸਾਹਿਤ ਵੈਨ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਾਈ। ਜੋਨ ਆਗੂ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਛਾਜਲਾ, ਜਸਵੀਰ ਲਾਡੀ, ਗੁਰਸੇਵ ਛਾਜਲੀ, ਸਤਿਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਬੀਰਬਲ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ, ਬੇਅੰਤ ਭਦੌੜ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ।

20.3.2014 : ਇਕਾਈ ਛਾਜਲੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਮ ਕਾਲਜ, ਲਹਿਰਾਗਾਗਾ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਏ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਸੂਬਾ ਆਗੂ ਹਰਿੰਦਰ ਲਾਲੀ, ਜੋਨ ਆਗੂ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਛਾਜਲਾ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਚਮਕੌਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਲਾ ਨੇ ਜਾਦੂ ਦੇ ਟ੍ਰਿਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਬਸ ਸਟੈਂਡ ਲਹਿਰਾਗਾਗਾ ਵਿਖੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿਕਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਲੋਕ ਚੇਤਨਾ ਮੰਚ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗਿਆਨ ਚੰਦ ਅਤੇ ਜਮਹੂਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸਭਾ ਦੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਮਦੇਵ ਭੂਟਾਲ ਨੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ।

21.3.2014 : ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਤਾਰਾ ਚੰਦ ਅਤੇ ਭੀਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਖਤਰੀਵਾਲਾ ਅਤੇ ਰਘੜਿਆਲ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਿੱਤੇ। ਇਹਨਾਂ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੋਚ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਕੁਲਾਣੇ ਮੇਲੇ ਅਤੇ ਬੁਢਲਾਡਾ-ਕੁਲਾਣਾ ਚੌਂਕ ਵਿਖੇ ਵੀ ਵੈਨ ਰਾਹੀਂ ਜਸਵੰਤ ਬੋਪਾਰਾਏ, ਜਸਵੀਰ ਜੋਨੀ ਨੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿਕਰੀ ਕੀਤੀ।

22.3.2014: ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. (ਲੜਕੀਆਂ) ਬੁਢਲਾਡਾ, ਦਾਤੇਵਾਸ, ਬਰੇਟਾ ਦੀਆਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਲਈ ਸਾਹਿਤ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ, ਬੁਢਲਾਡਾ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਾਈ।

24-25 **ਮਾਰਚ**: ਇਕਾਈ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਵੱਲੋਂ ਨਮੋਲ, ਉੱਭਾਵਾਲ, ਮਸਤੂਆਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਝਾੜੋਂ, ਬਡਬਰ, ਸਲਾਈਟ, ਜੇ.ਐੱਨ.ਵੀ, ਲੋਕਲ ਸ.ਸ. ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੌਂਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁਸਤਕ ਸੇਲ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਾਈ ਗਈ। ਇਕਾਈ ਮੁਖੀ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ, ਮੈਂਬਰਾਂ ਬਲਬੀਰ ਚੰਦ, ਕਮਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਗਗਨਦੀਪ, ਬੀਰਬਲ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜੁਗਰਾਜ ਸਿੰਘ, ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ। 20000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਵੇਚਿਆ ਗਿਆ।

26-27 **ਮਾਰਚ**: ਇਕਾਈ ਸੰਗਰੂਰ ਨੇ ਸਾਹਿਤ ਵੈਨ ਰਾਹੀਂ ਡੀ.ਆਈ.ਈ.ਟੀ., ਨੈਸ਼ਨਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਨਰਸਿੰਗ, ਆਈ.ਟੀ.ਆਈ., ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਅਤੇ ਲਾਈਫ ਗਾਰਡ ਗਰੁੱਪ ਆਫ ਇੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨਜ, ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਬਸ ਸਟੈਂਡ, ਨਾਭਾ

ਗੇਟ ਤੇ ਜਾਦੂ ਦੇ ਟ੍ਰਿਕ ਅਤੇ ਸੰਬੋਧਨ ਰਾਹੀਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਇਕਾਈ ਮੁਖੀ ਪਰਮਵੇਦ, ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਆਗੂ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਖੋਖਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਕਮਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੁਪਰਡੈਂਟ, ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਉਪਲੀ ਆਦਿ ਦਾ ਪੂਰਨ ਸਹਿਯੋਗ ਰਿਹਾ।

28-29 ਮਾਰਚ : ਇਕਾਈ ਧੂਰੀ ਵੱਲੋਂ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਪਾਲੀਟੈਕਨਿਕ, ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਡਿਗਰੀ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਵਿਖੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੈਨ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਗੁਰੂਕੁਲ, ਰੋਬਨ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪੁਸਤਕ ਸੇਲ ਲਾਈ ਗਈ। ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ. ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ। ਇਕਾਈ ਆਗੂ ਸੁਖਦੇਵ ਧੂਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰਜਿੰਦਰ ਰਾਜੂ, ਰਤਨ ਭੰਡਾਰੀ, ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ, ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਅਸ਼ਵਨੀ ਕੁਮਾਰ, ਹਰਦੀਪ ਭੂਦਨ ਨੇ ਪੂਰਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ। ਉਪਲ ਖੇੜੀ ਵੈਲਫੇਅਰ ਕਲੱਬ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਉਪੋਕੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵੈਲਫੇਅਰ ਕਲੱਬ ਹਥਨ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਹਥਨ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਏ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਰਾਜਿੰਦਰ ਭਦੌੜ ਮੁੱਖ ਬੁਲਾਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਬੋਧਿਤ ਹੋਏ, ਬਿੱਟੂ ਨੰਗਲ ਨੇ ਜਾਦੂ ਦੇ ਟ੍ਰਿਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ, ਡਾ.ਮਜੀਦ ਅਤੇ ਲੈਕਚਰਾਰ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਸੋਹੀ ਨੇ ਸਟੇਜ ਸੰਚਾਲਨ ਕੀਤਾ। ਹਥਨ ਵਿਖੇ ਹਰਵਿੰਦਰ ਦੀਵਾਨਾ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਨਾਟਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ।

31 ਮਾਰਚ : ਇਕਾਈ ਭੰਗੂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਚੌਬੁਰਜ (ਸਿਰਸਾ) ਵਿਖੇ 23 ਮਾਰਚ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਸਮਾਰੋਹ ਵਿੱਚ ਵੈਨ ਦੀ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕਰਵਾਈ। ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹਰਦੇਵ ਕਾਲਾਂਵਾਲੀ ਨੇ ਜਾਦੂ ਦੇ ਟ੍ਰਿਕ ਵਿਖਾਏ। ਕਾਮਰੇਡ ਜਗਰੂਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਟੇਜ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। ਕਾਮਰੇਡ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਜਸਵੰਤ ਬੋਪਾਰਾਏ ਨੇ 'ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ' ਕਵਿਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜਸਵੀਰ ਸੋਨੀ ਨੇ ਵੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ।

1-2 ਅਪ੍ਰੈਲ : ਇਕਾਈ ਸਮਾਣਾ (ਜ਼ੋਨ ਪਟਿਆਲਾ) ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਬੁੱਕ ਸੇਲ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸ.ਸ.ਸ. ਸਕੂਲ, ਬਾਦਸ਼ਾਹਪੁਰ ਕਾਲੇਕੇ ਵਿਖੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜੋਨ ਆਗੂ ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਜਸਵੀਰ ਸੋਨੀ ਨੇ ਜਾਦੂ ਦੇ ਟ੍ਰਿਕ ਵਿਖਾਏ। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ, ਰਜਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਮਾਸਟਰ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਬੰਗਾਲੀ, ਸੁਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੈਨ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ।

6-7 ਅਪ੍ਰੈਲ : ਮਾਸਟਰ ਰਜਿੰਦਰ ਭਦੌੜ ਅਤੇ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਹਿਣਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸਹਿਣਾ ਵਿਖੇ ਬੀਬੜੀਆਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਐਮ.ਸੀ. ਦਫਤਰ ਭਦੌੜ, ਮੁਹੱਲਾ ਵੱਡੇ ਕੌੜੇ ਵਿਖੇ ਸਾਹਿਤ ਵੈਨ ਲਗਾਈ ਗਈ।

8 ਅਪ੍ਰੈਲ : ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੰਗਲ (ਮੁਖੀ ਜ਼ੋਨ ਬਰਨਾਲਾ) ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਮੰਡੀ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਵਿਖੇ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਗਾਈ ਗਈ। ਡਾ. ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ, ਐਨ.ਐੱਸ. ਵਾਲੀਆ ਦਾ ਪੂਰਨ ਸਹਿਯੋਗ ਰਿਹਾ।

9-10 ਅਪ੍ਰੈਲ : ਇਕਾਈ ਮੁਹਾਲੀ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਹੇਠ ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਬਨੂੜ, ਰਾਮਗੜ੍ਹ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ, ਝੰਜੇੜੀ ਅਤੇ ਮੋਹਣਾ ਵਿਖੇ ਵੈਨ ਨੇ ਆਮਦ ਕੀਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੌਰਾਨ ਮਾਸਟਰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਇਕਾਈ ਮੁਖੀ ਨੇ ਸਟੇਜ ਸੰਚਾਲਨ ਕੀਤਾ। ਜਰਨੈਲ ਕ੍ਰਾਂਤੀ, ਹਰਪ੍ਰੀਤ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਨਗਾਰੀ, ਸਤਨਾਮ ਦਾਊ, ਜਸਵੰਤ ਮੁਹਾਲੀ ਅਤੇ ਸੂਬਾ ਆਗੂ ਰਜਿੰਦਰ ਭਦੌੜ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਸਕੂਲ ਮੁਖੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ।

11 ਅਪ੍ਰੈਲ : ਇਕਾਈ ਖਰੜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਘੜੂੰਆਂ (ਮੁੰਡੇ) ਅਤੇ (ਕੁੜੀਆਂ) ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਗੁਰਮੀਤ ਖਰੜ, ਕਰਮਜੀਤ ਸਕਰੁੱਲਾਪੁਰੀ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਬਲ ਮਾਜਰਾ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਬਲ ਮਾਜਰਾ, ਵਿਕਰਮ ਸੋਨੀ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਨਗਾਰੀ, ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਅਵਤਾਰ ਸਹੌੜਾ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਵੈਨ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ।

12-13-14 ਅਪ੍ਰੈਲ : ਰੋਪੜ ਇਕਾਈ ਵੱਲੋਂ ਇਕਾਈ ਮੁਖੀ ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਰੋਪੜ ਵਿਖੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਚਿਹਰੀਆਂ, ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਚੌਂਕ, ਹੈੱਡ ਵਰਕਸ, ਦਰਿਆ ਸਤਲੁਜ, ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਅਤੇ ਅਜੀਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ੀ (ਜ਼ੋਨ ਆਗੂ) ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪਤਾਲਪੁਰੀ (ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ), ਰਵਿਦਾਸ ਚੌਂਕ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਵਿਸਾਖੀ (ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ) ਵਿਖੇ ਵੈਨ ਲਗਾ ਕੇ ਪੁਸਤਕ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਗਾਈ ਗਈ। ਕੁੱਝ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਜਾਦੂ ਦੇ ਟ੍ਰਿਕ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸਹਿਯੋਗ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਪੂਰੇ ਸਫ਼ਰ ਦੌਰਾਨ ਅਮਰਨਾਥ, ਪਵਨ ਰੱਤੋ, ਹਰਵਿੰਦਰ ਫਿਰੋਜਪੁਰ, ਜਸਪਾਲ ਮਾਜਰੀ, ਗਿਆਨ ਚੰਦ, ਦਵਿੰਦਰ ਸਰਥਲੀ, ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਚਨ ਮਿੱਠੂ, ਸਾਬ੍ਹੀ, ਮੁਨਸ਼ੀ ਨਿਰਮਲ, ਸ਼ੈਲਿੰਦਰ, ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਰੱਕੜ, ਮਾ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੁਮਾਰ, ਹਰਵਿੰਦਰ ਸੁਖਰਾਮਪੁਰੀ ਦਾ ਪੂਰਨ ਸਹਿਯੋਗ ਰਿਹਾ।

15-16 ਅਪ੍ਰੈਲ : ਅਜੀਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸ.ਸ.ਸ. ਸਕੂਲ ਬਜਰੂੜ (ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਹਰਪਾਲ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਭਰਵਾ ਸਹਿਯੋਗ), ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. (ਲੜਕੀਆਂ) ਤਖਤਗੜ੍ਹ (ਰੋਪੜ), ਨੂਰਪੁਰ ਬੇਦੀ ਅਤੇ ਤਖਤਗੜ੍ਹ ਬੈਂਸਾਂ ਬਸ ਸਟੈਂਡ, ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਨੂਰਪੁਰ ਬੇਦੀ (ਲੜਕੇ) ਅਤੇ ਡੀ.ਏ.ਵੀ. ਸਕੂਲ ਤਖਤਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਵੈਨ ਗਈ। ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਰਿਹਾ। ਇਹਨਾਂ ਪੰਜ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ 27500 ਰੁਪਏ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਵਿਕਿਆ।

16-17 ਅਪ੍ਰੈਲ : ਇਕਾਈ ਨੰਗਲ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨ ਮੰਡੀ ਨੰਗਲ ਟਾਊਨ ਸਿਪ, ਬਸ ਸਟੈਂਡ, ਸਰਕਾਰੀ

ਆਈ.ਟੀ.ਆਈ., ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. (ਲੜਕੇ), ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਕੂਲ ਘਾਟ ਸਾਹਿਬ, ਕਮਿਊਨਟੀ ਸੈਂਟਰ ਵਿਖੇ ਪੁਸਤਕ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਗਾਈ ਗਈ। ਇਕਾਈ ਮੁਖੀ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ, ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਛੋਕਰ, ਪਾਲੀ ਪੇਂਟਰ, ਕੁਲਦੀਪ ਚੰਦ, ਰਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਸੁਰਜੀਤ ਗੱਗ ਦਾ ਪੂਰਨ ਸਹਿਯੋਗ ਰਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਕੂਲ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਰਵਾਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। 3400 ਰੁਪਏ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਵਿਕਿਆ।

18 ਅਪ੍ਰੈਲ : ਇਕਾਈ ਬਸੀ ਪਠਾਣਾ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਬਸੀ ਪਠਾਣਾ, ਸਰਹਿੰਦ ਮੰਡੀ ਅਤੇ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਵੈਨ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਾਈ ਗਈ। 5200 ਰੁਪਏ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਵੇਚਿਆ ਗਿਆ।

19 ਅਪ੍ਰੈਲ : ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ ਇਕਾਈ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਪੁਸਤਕ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਵਰਮਾ ਜੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਜੀ.ਪੀ. ਸਕੂਲ ਵਿਖੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਕਾਈ ਆਗੂਆਂ ਸਮਸ਼ੇਰ ਮਲਿਕ, ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਰਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਬਲਦੇਵ ਬਿੱਟੂ ਨੇ ਭਰਵਾਂ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ। 2400 ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਕਰੀ ਹੋਈ ਅਤੇ 3680 ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਇਕਾਈ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਖਰੀਦੀਆਂ।

21-24 ਅਪ੍ਰੈਲ : ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ - ਭਾਈ ਰੂਪਾ, ਸਲਾਬਤਪੁਰਾ, ਜਲਾਲ, ਮਰੀਰੀ ਪੀਰੀ ਕਾਲਜ-ਭਦੌੜ, ਬਰਨਾਲਾ ਕੋਰਟ ਕੰਪਲੈਕਸ (ਜਸਵੀਰ ਸੋਨੀ, ਬੇਅੰਤ ਭਦੌੜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ)

25 ਅਪ੍ਰੈਲ : ਇਕਾਈ ਭਗਤਾ ਭਾਈਕਾ ਵੱਲੋਂ ਸ.ਸ.ਸ. ਸਕੂਲ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਰਜਿੰਦਰ ਭਦੌੜ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ, ਜੰਟਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਪੁਰਾ ਨੇ ਜਾਦੂ ਦੇ ਟ੍ਰਿਕ ਵਿਖਾਏ। ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਭਰਵਾਂ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

1 ਮਈ : ਦਿਨ ਸਮੇਂ ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਬਸ ਸਟੈਂਡ ਤੇ ਪੁਸਤਕ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਮਈ ਦਿਵਸ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੇ ਵੈਨ ਪੁੱਜੀ।

3 ਮਈ : ਅਮਰਜੀਤ ਨੰਗਲ ਜ਼ੋਨ ਮੁਖੀ, ਰਾਜੂ ਸੋਨੀ, ਡਾ. ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ, ਨਿਰਮਲ ਕਲਸੀ ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਅਤੇ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਵਿਖੇ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਵਿਕਰੀ।

4 ਮਈ : ਮਲੋਟ ਇਕਾਈ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਗਿਦੜਬਾਹਾ ਬਾਈਪਾਸ, ਮਲੋਟ ਬਸ ਸਟੈਂਡ, ਅਬੋਹਰ ਨਹਿਰ ਪਾਰਕ ਤੇ ਵੈਨ ਨੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਾਈ। ਇਕਾਈ ਅਬੋਹਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਕੁਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਅਮਰਦੀਪ, ਰਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਭਰਪੂਰ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ।

5 ਮਈ : ਇਕਾਈ ਅਬੋਹਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਡੰਗਰ ਖੇੜਾ, ਸ. ਪ੍ਰ.ਸ. ਡੰਗਰਖੇੜਾ, ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਨਿਹਾਲਖੇੜਾ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਿੱਤੇ। ਸਟੇਜ ਸੰਚਾਲਨ ਕੁਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਜਾਦੂ ਦੇ ਟ੍ਰਿਕ ਸੁਖਦੇਵ ਮਲੂਕਪੁਰੀ ਨੇ ਵਿਖਾਏ ਅਤੇ ਜਸਵੀਰ ਸੋਨੀ ਨੇ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਸ੍ਰੀ ਲਾਧੂ ਰਾਮ, ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪੂਰਨ ਸਹਿਯੋਗ ਰਿਹਾ। ਜਗਦੀਸ਼ ਕਿੱਕਰਖੇੜਾ ਨੇ ਵੈਨ ਤੇ ਜਸਵੰਤ ਬੋਪਾਰਾਏ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਭਦੌੜ ਨਾਲ ਡਿਊਟੀ ਨਿਭਾਈ।

6 ਮਈ : ਇਕਾਈ ਅਬੋਹਰ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਦੇਵੀ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਸਕੂਲ, ਕੇਰਾਖੇੜਾ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮਾਸਟਰ ਕੁਲਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਜ਼ੋਨ ਮੁਖੀ ਫਾਜਿਲਕਾ) ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤੇ। 8000 ਰੁਪੈ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਸਟਾਫ ਨੇ ਖਰੀਦਿਆ। ਸਕੂਲ ਮੁਖੀ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਸਮੁੱਚੀ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਟੀਮ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ। ਸ. ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਕੇਰਾਖੇੜਾ ਵੀ ਵੈਨ ਪੁੱਜੀ। ਸ਼ਾਮ ਸਮੇਂ ਮਲੂਕਪੁਰ ਵਿਖੇ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਾਈ ਗਈ। 4750 ਰੁਪੈ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਵਿਕਿਆ। ਸੁਖਦੇਵ ਮਲੂਕਪੁਰੀ, ਸੁਖਦੀਪ ਮਲੂਕਪੁਰੀ, ਲੋਕ ਕਲਾ ਮੰਚ ਮਲੂਕਪੁਰ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਗੁਰਜੀਤ, ਜਸਪ੍ਰੀਤ, ਮਨਜਿੰਦਰ, ਸ਼ੈਂਟੀ, ਓਕਾਰਜੀਤ, ਮਨੂੰ, ਜਸਵੀਰ ਸੋਨੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ। ਜਸਵੰਤ ਬੋਪਾਰਾਏ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ।

7-8 ਮਈ : ਇਕਾਈ ਫਾਜਿਲਕਾ ਵੱਲੋਂ ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਲਾਲੋਵਾਲ ਪਾਲੇਟੈਕਨਿਕ, ਆਈ.ਟੀ.ਆਈ. ਫਾਜਿਲਕਾ, ਮੇਨ ਬਜਾਰ ਫਾਜਿਲਕਾ, ਮੰਡੀ ਲਾਧੂਕਾ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਜਸਵੀਰ ਸੋਨੀ ਨੇ ਜਾਦੂ ਦੇ ਟ੍ਰਿਕ ਵਿਖਾਏ। ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਤੇ ਜਸਵੰਤ ਬੋਪਾਰਾਏ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਇਕਾਈ ਮੁਖੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਗਜੂਆਣਾ, ਓਂਕਾਰਨਾਥ, ਨਵਨੀਤ, ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਦੀਪ, ਡਾ. ਸ਼ਾਮ ਲਾਲ, ਡਾ. ਰਮੇਸ਼ ਅਤੇ ਲਾਲ ਚੰਦ ਗੋਲਡ ਨੇ ਭਰਪੂਰ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ।

9-10 ਮਈ : ਇਕਾਈ ਗੁਰੂਸਹਾਏ ਵੱਲੋਂ ਸ.ਹ.ਸ. ਪਿੰਡੀ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸ.ਸ.ਸ. ਗੁਰੂ ਹਰਸਹਾਏ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਪ.ਸ., ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਚੱਕ ਸੈਦੋ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਾਈ ਗਈ। ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਪਿੰਡ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ, ਜਲਾਲਵਾਲਾ, ਸਰੀਂਹਵਾਲਾ ਵੀ ਵੈਨ ਪੁੱਜੀ। ਪ੍ਰਵੀਨ ਜੰਡਵਾਲਾ, ਪ੍ਰਵੀਨ ਮੇਘਾਰਾਏ, ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੂਰਨ ਸਹਿਯੋਗ ਰਿਹਾ।

11 ਮਈ : ਬਸ ਸਟੈਂਡ ਦੋਦਾ, ਰੈੱਡ ਕਰਾਸ ਭਵਨ ਮੁਕਤਸਰ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਪਾਰਕ ਮੁਕਤਸਰ ਵੈਨ ਨੇ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਈ ਜਿਸਨੂੰ ਭਰਵਾਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ। ਪ੍ਰੋ. ਲੋਕ ਨਾਥ, ਕਵਿੱਤਰੀ

ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਪ੍ਰੀਤ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਗੁਰਸੇਵਕ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫ੍ਰੰਸ ਕੀਤੀ।

12 ਮਈ : ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. (ਲੜਕੇ) ਲੱਖੇਵਾਲੀ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਵਿਅੰਗਕਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਅਜ਼ਾਦ, ਲੈਕ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਿੰ: ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਬਰਾੜ, ਸੁਖਦੇਵ ਰਾਮ, ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਭਰਪੂਰ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ, ਲੈਕ. ਨੀਰਜ ਪਟੇਲ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. (ਲੜਕੀਆਂ) ਭਾਗਸਰ ਵਿਖੇ ਵੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਿੱਤਾ। ਮੰਚ ਸੰਚਾਲਨ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਵਾਕਫ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਜਸਵੀਰ ਸੋਨੀ, ਰਾਮ ਸਵਰਨ ਲੱਖੇਵਾਲੀ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ।

13 ਮਈ : ਇਕਾਈ ਲੱਖੇਵਾਲੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰਾਜੀਵ ਛਾਬੜਾ, ਕੇ.ਸੀ. ਰੁਪਾਣਾ, ਸੁਨੀਲ ਗਰਗ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. (ਲੜਕੀਆਂ) ਰੁਪਾਣਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰਜਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਲੈਕ. ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਟਾਫ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਤਾਮਕੋਟ ਵਿਖੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਿੱਤੇ। ਰਜਿੰਦਰ ਭਦੌੜ ਮੁੱਖ ਵਕਤਾ ਸਨ। ਵੈਨ ਪਿੰਡ ਖੁੰਡੇ ਹਲਾਲ, ਚਿਬੜਾਵਾਲੀ ਗਈ। ਸ਼ਿਵਰਾਜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ 14 ਚੰਦੇ ਕੱਟੇ ਗਏ।

14 ਮਈ : ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਕਰਾਈਵਾਲਾ ਵਿਖੇ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਮੰਚ ਸੰਚਾਲਨ ਲੈਕ. ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰ. ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਦੂਸਰਾ ਸਮਾਰੋਹ ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਭੂਦੜ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਰਾਜਿੰਦਰ ਭਦੌੜ ਅਤੇ ਰਾਮ ਸਵਰਨ ਲੱਖੇਵਾਲੀ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ।

15 ਮਈ : ਪਹਿਲਾ ਪੜਾਅ : ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਆਸਾਬੁੱਟਰ। ਪਰਮਿੰਦਰ ਖੋਖਰ ਅਤੇ ਲੈਕ. ਯਸ਼ਵੰਤ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਮੰਚ ਸੰਚਾਲਨ ਕੀਤਾ। ਜਨ ਸਹਾਰਾ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਲੈਕ ਸੁਖਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਪੰਚ ਜਸਕਰਨ ਜੱਸੀ, ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਡੀ.ਪੀ.ਆਈ. ਆਦਿ ਸਖਸ਼ੀਅਤਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ : ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਰਪੰਚ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਹਿਤ ਵੈਨ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ 1100 ਰੁਪੈ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਸਕੂਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਨੂੰ ਭੇਂਟ ਕੀਤੀਆਂ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਲੈਕਚਰਾਰ ਯਸ਼ਵੰਤ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚੋਂ 3200 ਰੁਪੈ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡੀਆਂ।

ਅਗਲਾ ਪੜਾਅ : ਸ.ਸ.ਸ. ਸੁਖਨਾਅਬਲੂ। ਮੰਚ ਸੰਚਾਲਨ-ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ ਨੇ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੈੱਡਮਾਸਟਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਦੋਵਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੂਬਾਈ ਆਗੂਆਂ ਭੂਰਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਮਾ ਸਰਜਾ ਅਤੇ ਰਾਮ ਸਵਰਨ ਲੱਖੇਵਾਲੀ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਫਾਟਕ ਕੋਲ, ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਖੇ ਰੁਕੀ ਵੈਨ ਕੋਲ ਵਿਅੰਗ ਲੇਖਕ ਬਲਦੇਵ ਆਜ਼ਾਦ, ਸ਼ਾਇਰ ਸਤੀਸ਼ ਬੇਦਾਗ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੁਨੀਲ ਗਰਗ, ਤਰਸੇਮ ਲਾਲ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

16 ਮਈ : ਸ.ਹ.ਸ. ਭੁੱਟੀਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸ.ਹ.ਸ. ਸੋਥਾ ਵਿਖੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਮੁੱਖ ਵਕਤਾ-ਭੂਰਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਮਾ ਸਰਜਾ, ਜਾਦੂ ਟ੍ਰਿਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰ-ਜਸਵੀਰ ਸੋਨੀ, ਮੰਚ ਸੰਚਾਲਨ-ਡਾ. ਰਾਜਬਿੰਦਰ ਸੂਰੇਵਾਲੀਆ, ਪ੍ਰੇਰਕ-ਸਤਵੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਲਮਗੜ੍ਹ। ਸਾਹਿਤ ਵੈਨ ਨਾਲ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਲੱਧੂਵਾਲਾ ਰਹੇ।

19 ਮਈ : ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਵਿੱਚ ਰਜਿੰਦਰ ਭਦੌੜ ਅਤੇ ਅਮਰਜੀਤ ਨੰਗਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪੁਸਤਕ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਾਈ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਮਾ. ਗੁਰਮੇਲ ਬੋਡੇ, ਸਰਬਜੀਤ ਦੌਧਰ ਅਤੇ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਹੁਤ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ।

20-21 ਮਈ : ਇਕਾਈ ਸਹਿਣਾ ਵੱਲੋਂ **ਸ**.ਸ.ਸ.ਸ. ਸੁਖਪੁਰ, ਸ.ਹ.ਸ. ਪੱਖੋ ਕਲਾਂ, ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਬਖਤਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਸ.ਹ.ਸ. ਭੋਤਨਾ ਵਿਖੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਹਿਣਾ, ਜਸਵੰਤ ਬੋਪਾਰਾਏ ਨੇ ਸਟੇਜ ਸੰਚਾਲਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਜਿੰਦਰ ਭਦੌੜ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਤਪਾ ਮੰਡੀ ਵਿਖੇ ਪੁਸਤਕ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਾਈ ਗਈ।

22 ਮਈ : ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਘੰਡਾ ਬੰਨਾ, ਬੁਲਾਰੇ-ਡਾ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਜਸਵੀਰ ਸੋਨੀ। ਜਾਦੂ ਟ੍ਰਿਕ ਵਿਖਾਏ।

23-24 ਮਈ : ਸ.ਸ.ਸ. ਸਕੂਲ ਢਿਲਵਾ, ਸ.ਸ.ਸ. ਮੌੜ

25 ਮਈ : ਇਕਾਈ ਮਹਿਲਕਲਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਾਲਵਾ ਕਾਲਜ ਆਫ ਮੈਡੀਕਲ ਗਰੁੱਪ ਵਿਖੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਮੁੱਖ ਬੁਲਾਰੇ-ਰਜਿੰਦਰ ਭਦੌੜ। ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਭਰਵਾਂ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ।

27 ਮਈ : ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਦੱਧਾਹੂਰ (ਅਗਵਾਈ ਇਕਾਈ ਮਹਿਲ ਕਲਾਂ) 28 ਮਈ : ਸ.ਸ.ਸ.ਸ. ਹੰਡਿਆਇਆ (ਬਰਨਾਲਾ)

30 ਮਈ : ਇਕਾਈ ਫਰੀਦਕੋਟ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸ.ਸ.ਸ. ਸਕੂਲ, ਮੁਦਕੀ ਵਿਖੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਮੁੱਖ ਬੁਲਾਰੇ-ਰਜਿੰਦਰ ਭਦੌੜ। ਨਿਰਮਲ ਪਟਵਾਰੀ ਅਤੇ ਇਕਾਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਈ।

ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਾਹਿਤ ਵੈਨ ਦੇ ਇਸ ਸਫਰ ਦੌਰਾਨ ਸਾਹਿਤ-ਵਿਕਰੀ ਨੂੰ ਭਰਵਾਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਸਟਾਫ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ, ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਇਸ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਯੋਗਦਾਨ ਲਈ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਪੰਜਾਬ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਇਕਾਈ ਨੇ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਾਹਿਤ ਵੈਨ ਨੂੰ 500 ਰੁਪਏ ਆਰਥਿਕ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਕਾਰਕੁੰਨ ਜਸਵੰਤ ਬੋਪਾਰਾਏ, ਜਸਵੀਰ ਸੋਨੀ, ਬੇਅੰਤ ਭਦੌੜ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾਯੋਗ ਰਹੀਆਂ। ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨ, ਜਾਦੂ ਟ੍ਰਿਕ ਵਿਖਾਉਣ, ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਕਰੀ ਕਰਨ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਇਹਨਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਏ। ਘਰ-ਘਰ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਸਾਹਿਤ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਸਫ਼ਰ ਜਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ।.....





ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਪੰਜਾਬ (ਰਜਿ.) ਦੇ ਆਗੂ ਸੁਖਵੰਤ ਬਰਨਾਲਾ ਦੇ ਸਦੀਵੀਂ ਵਿਛੋੜੇ ਉਪਰੰਤ ਸਤਿਕਾਰ ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਵਕਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮ 'ਚ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਸਨਮਾਨ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼



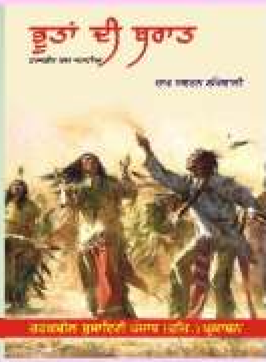
ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਦੇ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਾਣ



ਪਿੰਡ ਬਣਭੌਰਾ ਵਿਖੇ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਇਕਾਈ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਏ ਗਏ ਖ਼ੂਨਦਾਨ ਕੈਂਪ ਦੀ ਝਲਕ

ਨਵੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਵਾਂ









ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਬਲਦੇਵ ਰਹਿਪਾ, ਟੋਰਾਂਟੋ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਦੀ ਸਪੇਨ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਅਚਾਨਕ ਮੌਤ 'ਤੇ ਅਦਾਰਾ ਦੁਖ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਲਦ ਨੰ. 11 ਰਜਿ ਨੰ: PUNPUN/2002/5393 ਅੰਕ : 4

ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਾਹਿਤ ਵੈਨ ਦਾ ਸਫ਼ਰ



ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਾਹਿਤ ਵੈਨ ਦੀ ਰੋਪੜ ਫੇਰੀ ਸਮੇਂ ਇਕੱਤਰ ਹੋਏ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਨੇਹੀ



ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ ਰੈੱਡ ਕਰਾਸ ਭਵਨ ਤੋਂ ਸਾਹਿਤ ਵੈਨ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਕਰਦੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ, ਕਲਾਕਾਰ ਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਕਾਮੇ



ਛੱਟਾ ਚਾਨਣਾ ਦਾ



ਪੁਸਤਕਾਂ ਸੰਗ ਦੋਸਤੀ

If undelivered please return to :

Tarksheel

Tarksheel Bhawan, Tarksheel Chowk,
Sanghera Bye Pass, BARNALA-148101
Post Box No. 55

Ph. 01679-241466, Cell. 98769 53561
Web : www.tarksheel.org
e-mail : tarkshiloffice@gmail.com

BOOK POST
(Printed Matter)

To ....

....

....